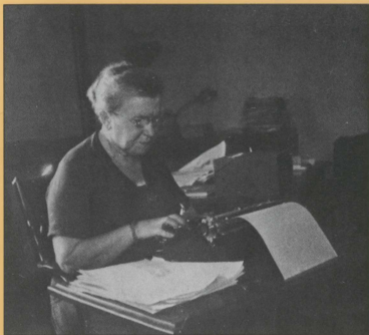

Η ΕΜΜΑ ΓΚΟΛΝΤΜΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Οράματα στη Φωτιά

Γ. Η ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΙΣ
ΚΡΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Άρδην

ΕΜΜΑ ΓΚΟΛΝΤΜΑΝ:

Γ. Η ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΙΣ
ΚΡΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Μετάφραση

Κώστας Λουκόπουλος

Επιμέλεια Μετάφρασης

Βάσω Τζάνη

* * * * *

Η παρούσα ελληνική έκδοση της αλληλογραφίας της Έμμας Γκόλντμαν σχετικά με τη “**Νέα Κοινωνία**” αποτελεί μετάφραση του Τέταρτου κεφαλαίου της 1^{ης} Αμερικάνικης έκδοσης του 1983, που έγινε από τον David Porter (Ντέιβιντ Πόρτερ), του βιβλίου “**Οράματα στη Φωτιά. Η Έμμα Γκόλντμαν για την Ισπανική Επανάσταση**” (Νέα Υόρκη, εκδόσεις “**Commonground Press**”).

Εκδόσεις Άρδην
Αριστοτέλους 14, 104 32 - ΑΘΗΝΑ
Τηλ.:5238825

Πληροφορίες για τα βιβλία μας μπορείτε
να βρείτε και στο internet, στη διεύθυνση
http://members.xoom.com/ed_ardin
Μπορείτε επίσης να επικοινωνήσετε μαζί μας
στο e-mail: *ed_ardin@hotmail.com*

Ηλεκτρονική Σελιδοποίηση
Άρδην

Εκτύπωση
ΗΛΙΟΥΤΥΠΙΟ Ο.Ε
Διονύσου 6, 104 42 - ΑΘΗΝΑ

Βιβλιοδεσία
Θ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ - Π. ΡΟΔΟΠΟΥΛΟΣ
Ορφέως 200, 122 41 - ΑΙΓΑΛΕΩ

Α΄ Έκδοση: Οκτώβριος 1999

ISBN 960-7575-03-2
960-7575-00-X

Η ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΙΣ ΚΡΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

I

Το σε ποιά βαθμό θα μπορούσαν να συνεργασθούν οι αναρχικοί με άλλες πολιτικές δυνάμεις, προκειμένου να πετύχουν κοινούς στόχους, αποτελούσε ιστορικά ένα κρίσιμο ζήτημα γι' αυτούς, γεγονός που τους διαφοροποιούσε από τους υπόλοιπους αγωνιστές στο κίνημα για την κοινωνική αλλαγή, ενώ παράλληλα σηματοδοτούσε τις διαφορές μεταξύ των ίδιων των αναρχικών.

II

Η Έμμα Γκόλντμαν, στα πλαίσια της εξέλιξης της ως αναρχικής, πριν την Ισπανική Επανάσταση, διέσχισε όλο σχεδόν το φάσμα των θέσεων πάνω σ' αυτό το ζήτημα. Η αρχικώς περισσότερο ατομικιστική¹ οπτική της έγινε φανερή στο σχέδιο δολοφονίας (Σ.Μ.

του βιομήχανου Φρικ: βλέπε σελ. 6 του πρώτου βιβλίου αυτής της σειράς των εκδόσεων Άρδην, με υπότιτλο “Α. Το Ισπανικό Αναρχικό Κίνημα”), που κατέστρωσε μαζί με τον Μπέρκμαν, όπως επίσης και στην επακολουθείσα επίθεσή της στον πρώην μέντορά της Γιόχαν Μοστ, όταν ο τελευταίος άσκησε κριτική στην απόπειρα του Μπέρκμαν. Αυτή της η στάση, που έτεινε περισσότερο προς την διατήρηση μιας καθαρότητας, ήταν επίσης εμφανής στην εξακολουθητική άρνησή της να συμμετάσχει σ’ αυτές τις ίδιες τις οργανώσεις του αναρχικού κινήματος. Ωστόσο, στις επόμενες δύο δεκαετίες στην Αμερική την είδαμε να καταλήγει, μετά από προσεκτική μελέτη, σε συνεργασίες με φιλελεύθερους και σοσιαλιστές (με συγκεκριμένα πρόσωπα και μερικές φορές και με οργανώσεις που συνεκροτούντο για την προώθηση ενός συγκεκριμένου κάθε φορά ζητήματος) στα πλαίσια διαφόρων πολιτικών προσπαθειών. Μεταξύ αυτών των εκστρατειών περιλαμβάνοντο διαμαρτυρίες για την καταπίεση στην Ισπανία και την τσαρική Ρωσία, για την απαγόρευση εισόδου που επέβαλε η Αμερική στους ξένους ριζοσπάστες, για την καταπίεση της

ελευθερίας του λόγου και του ελέγχου των γεννήσεων και τέλος για την επιστράτευση στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Ωστόσο, η Γκόλντμαν, παρά την εμπειρία της σε συνεργασίες με άλλες δυνάμεις, εναντιώθηκε σθεναρά στην υποστήριξη εκλογικών εκστρατειών από τους ίδιους τους συμμάχους της.²

Η Γκόλντμαν βίωσε την Ρωσική Επανάσταση σαν να βίωνε στο εκατονταπλάσιο την εκστατική ανάδυση και την τραγική κατάρρευση μιας παθιασμένης ερωτικής σχέσης. Μαγεμένη στην κυριολεξία από την φαινομενική εκπλήρωση στη Ρωσία των επαναστατικών προσδοκιών ολόκληρης της ζωής της, αρνήθηκε αρχικά να επικυρώσει τις αρνητικές κριτικές των αναρχοκομμουνιστών που συνάντησε στην Πετρούπολη. Και ακόμη παραπέρα, αποδέχθηκε την συμμετοχή της σ' αυτή την ίδια την κυβέρνηση σε μιά θέση περιορισμένης εμβέλειας σχετικά με τον πολιτισμό. Παρότι δε αποκτούσε όλο και περισσότερο γνώση της εξουσιαστικής συμπεριφοράς των Μπολσεβίκων συμμάχων της, αρνήθηκε να τους ασκήσει δημόσια κριτική, φοβούμενη μήπως υπονομεύσει την γενικευμένη κοινωνική επανάσταση που είχε να αντι-

μετωπίσει τους οπλισμένους Δεξιούς και τις επιθέσεις των ξένων καπιταλιστών. Η βίαη καταστολή της Κροστάνδης από τους Μπολσεβίκους επέφερε τελικά την ρήξη της Γκόλντμαν με το καθεστώς των Μπολσεβίκων. Στα τέλη του 1921, επέλεξε να εγκαταλείψει την Ρωσία και να αντιμετωπίσει την ζοφερή προοπτική της περιπλάνησης στις λίγες εκείνες καπιταλιστικές χώρες που θα μπορούσαν να ανεχθούν την παρουσία της. Κατά τη διάρκεια των επόμενων δεκαπέντε ετών, διαμένοντας προσωρινά στη Γερμανία, τη Γαλλία, τη Βρετανία και τον Καναδά, οδηγήθηκε, τόσο μέσα από την προσωπική αίσθηση της τραγωδίας όσο και μέσα από την γενική αναρχική πολιτική της συνείδηση, στο να σπλιτεύσει τις δήθεν επαναστατικές βλέψεις του Σοβιετικού καθεστώτος, εκδίδοντας βιβλία ή μιλώντας η ίδια προσωπικά πάνω σ' αυτό το ζήτημα. Το φιάσκο της συνεργασίας της με τα κρατιστικά κόμματα και μ' αυτήν την ίδια την Σοβιετική κυβέρνηση είχε καταστεί μια εξαιρετικά επώδυνη εμπειρία για την Γκόλντμαν. Έτσι, επανήλθε δριμύτερη στην προ-επαναστατική ορθόδοξη θέση της μη συνεργασίας των αναρχικών με κρατιστικές

δυνάμεις. Αυτό, πάντως, δεν ανέστειλε την προθυμία της να συνεχίσει να δουλεύει, όπως και παλαιότερα στις ΗΠΑ, με μη αναρχικούς πάνω σε καμπάνιες που αφορούσαν σ' ένα συγκεκριμένο κάθε φορά ζήτημα –τέτοιες όπως η εκστρατεία που έγινε επ' ονόματι των Ρώσων πολιτικών κρατουμένων. Όμως ο ανυποχώρητος αντι-Μπολσεβικισμός της είχε σαν αποτέλεσμα να κάνουν πίσω οι περισσότεροι από τους πιθανούς συμμάχους της.³

III

Ελάχιστη έκπληξη προκάλεσε το γεγονός ότι η Γκόλντμαν, στις αρχές του 1936, κατήγγειλε τις προτάσεις για συνεργασία των αναρχικών με τα αριστερά αντιφασιστικά μέτωπα. Στην περίπτωση της Ισπανίας, η Γκόλντμαν σοκαρίστηκε από τις φανερές και ημι-επίσημες ερωτοτροπίες των αναρχικών με την κοινοβουλευτική εκλογική εκστρατεία. Κατά την άποψή της, όποια κι αν ήταν η σημερινή απειλή από τις συντηρητικές και αποκάλυπτα φασιστικές δυνάμεις, μια συνεργασία σ' αυτήν την έκταση συνιστούσε ένα τραγικό ξεπούλημα των πολύχρονων αναρχικών αγώνων και των ιδανικών τους.⁴

Ο θάνατος του συντρόφου της ζωής της Αλεξάντερ Μπέρκμαν τον Ιούνιο του 1936 βύθισε την Γκόλντμαν σε ολοκληρωτική απελπισία. Αντιμετωπίζοντας μια παρατεινόμενη μελαγχολική και ερημική ζωή στην εξορία, κραυγάζοντας σχεδόν επί ματαίω ενάντια στο ραγδαίο και αλόγιστο κατακρύλισμα του κόσμου σ' έναν λαϊκίστικο ολοκληρωτισμό, αναρωτήθηκε σοβαρά ακόμη και για το αν είχε τη δύναμη να ζήσει.

Παρ' όλ' αυτά, μέσα σε δύο μόλις μήνες, το τεράστιο, καθοδηγημένο από τους αναρχικούς, επαναστατικό ξέσπασμα στην Ισπανία αναζωογόνησε το πνεύμα της. Έτσι, δέχθηκε με μεγάλη προθυμία την πρόσκληση στην Βαρκελώνη από την CNT-FAI. Εκεί, μέσα σε μια πλήρως υποστηρικτική ατμόσφαιρα, θα μπορούσε επιτέλους να δουλέψει δημιουργικά για να πραγματώσει εκείνα ακριβώς τα ιδανικά που επί τόσα χρόνια οραματιζόταν. Ο ενθουσιασμός της ήταν αναπόφευκτος. Όμως, η πολιτική της ευαισθησία, άριστα ακονισμένη από τη Ρώσικη εμπειρία, προκάλεσε, λίγες μόλις μέρες μετά την άφιξή της στην Ισπανία, μια νέα σκληρή κριτική της για τη συνεργασία των αναρχικών με τις κρατιστικές δυνά-

μεις. Όπως είχε προειδοποιήσει στα 1934 και στις αρχές του 1936, οι εκκλήσεις για “ρεαλιστική πολιτική” είχαν, ήδη, παρασύρει σε σημαντικές παραχωρήσεις τους περισσότερους από τους επιφανείς Ισπανούς αναρχικούς που συνάντησε.

Από κει και πέρα και μέχρι το τέλος του πολέμου, η Γκόλντμαν κράτησε μια εξαιρετικά αμήχανη και σε τελευταία ανάλυση επαμφοτερίζουσα θέση.⁵ Από τη μια πλευρά, εκκινώντας από τον βαθύ δεσμό της με την αναρχική παράδοση και την Ρώσικη Επανάσταση, διεκήρυττε σταθερά ότι η συνεργασία των αναρχικών με τις κρατιστικές δυνάμεις (με τους Ρεπουμπλικάνους Αριστερούς, τους Σοσιαλιστές και τους Κομμουνιστές) και με την ίδια την κυβέρνηση –όσο μεγάλη κι αν ήταν η φασιστική απειλή– δεν μπορούσε παρά να διαβρώσει τη δύναμη και το χαρακτήρα του σημερινού αλλά και του μελλοντικού αναρχικού κινήματος. Από αυτήν την άποψη, η Γκόλντμαν συμφωνούσε απολύτως με τις έντονα κριτικές φωνές των Βολίν, Σαπίρο, Μπερνέρι και Προυντομό,⁶ που συγκαταλέγονταν ανάμεσα στους σημαντικότερους ξένους αναρχικούς και έτσι, εξ αντικει-

μένου, συμμαχούσε με τους Ισπανούς αναρχικούς που επετίθεντο στην συνεργασία, όπως ήταν το κίνημα της Καταλανικής Ελευθεριακής Νεολαίας και οι "Φίλοι του Ντουρούτι". Η μαρτυρία της, που ακολουθεί, παρέχει πάμπολλες δικαιολογίες γι' αυτή της τη στάση.

Συγχρόνως, όμως, η Γκόλντμαν έκανε σαφή διάκριση μεταξύ των απλών μελών των αναρχικών οργανώσεων και των μελών της ηγετικής ομάδας των αναρχικών. Το γεγονός αυτό, συνεπικουρούμενο από την αντίληψή της για την πολυπλοκότητα των ανθρωπίνων κινήτρων και την τεράστια επιθυμία της να επιβιώσουν και να επιτύχουν οι αναρχικοί στην Ισπανία, την έφερε κάποιες φορές στο σημείο να απευθύνει έκκληση σε κάποιους άλλους αναρχικούς να επιδείξουν κατανόηση τουλάχιστον για τις έντιμες προθέσεις των αναρχικών ηγετών. Κατά τη γνώμη της, αυτό που ενδιέφερε τους Ισπανούς ηγέτες του αναρχικού κινήματος ήταν η υπεράσπιση της επανάστασης και όχι η απόκτηση προσωπικής ή κινηματικής εξουσίας, διαμέσου της άσκησης κυβερνητικής εξουσίας. Σε τελευταία ανάλυση, η Γκόλντμαν ένοιωθε ότι δεν θα

έπρεπε να καταγγελθεί και να εγκαταλειφθεί στην τύχη του ολόκληρο το Ισπανικό κίνημα, εξαιτίας των λαθών που διέπραξε τμήμα της ηγεσίας του. Σ' αυτή της τη θέση και στο ότι αποδέχθηκε το ρόλο της επισήμου εκπροσώπου της CNT-FAI στο Λονδίνο οφείλονταν οι κριτικές που την εμφάνιζαν ως τουλάχιστον "συνεργάτιδα αυτών που συνεργάζονται με τις κρατιστικές δυνάμεις".⁷

Στην πραγματικότητα λίγες ήταν οι αναρχικές κριτικές που αρνούνταν κάθε μορφή αλληλεγγύης.⁸ Ωστόσο, η Γκόλντμαν προχώρησε πιο πέρα από τους περισσότερους αναρχικούς, με το να εκθέσει εντίμως το αγωνιώδες προσωπικό δίλημμα της θέσης της. Ενώ συμφωνούσε με τις αρνητικές κριτικές τους, προκαλούσε ανοιχτά ακόμη και τους πιο επικριτικούς αναρχικούς να υποστηρίξουν ότι οι ίδιοι δεν είχαν ποτέ συμβιβαστεί στις προσωπικές τους ζωές και στην πολιτική τους δραστηριότητα ή να αποδείξουν τη δική τους αλάνθαστη σοφία πάνω σε κάθε ζήτημα. Η απόλυτη απροθυμία της να συμπλεύσει με τις λαϊκές τάσεις, ακόμη και μ' αυτές που αναπτύσσονταν ανάμεσα στους δικούς της συντρόφους στο κίνημα, ήταν βαθειά συνδεδε-

μένη με τον φόβο της, μήπως χάσει την ανεκτίμητη αίσθηση της προσωπικής της ακεραιότητας.

Είναι προφανές ότι μια τόσο έντονη διεκδίκηση της ατομικότητας θέτει σε δοκιμασία την ανεκτικότητα οποιουδήποτε μεγάλου πολιτικού κινήματος, ειδικά όταν εκφράζεται εν τω μέσω κρίσεων, επανάστασης και εμφυλίου πολέμου. Το να καταφέρει ένα κίνημα όχι απλώς να ανεχθεί, αλλά να ενθαρρύνει ανοιχτά μια τέτοια αυτονομία, συνιστά ποιοτικό άλμα στην πορεία του.⁹ Ωστόσο μπορούμε ασφαλώς να σκεφθούμε, μέσα από την ύστερη γνώση των πραγμάτων, ότι εάν οι αναρχικοί ηγέτες ήταν περισσότερο πρόθυμοι ν' ακούσουν, ν' αναρωτηθούν σοβαρά και να επιχειρήσουν ν' ανταποκριθούν θετικά στο ισχυρό αίσθημα κατά της συνεργασίας –ακόμη κι αν αυτό εκφραζόταν από μια μειονότητα και μόνο– θα είχαν αυξημένες πιθανότητες να συνδυάσουν μια πιο ευφάνταστη και επιτυχημένη επαναστατική πρακτική επίθεσης και άμυνας. Ποιός μπορεί να ισχυρισθεί ότι η μετέπειτα ιστορία της Ισπανίας δεν θα ήταν ριζικά τροποποιημένη προς το καλύτερο, εάν απλώς η “γραμμή” της ηγεσίας για την συ-

νεργασία έπαυε να διατηρείται με τόσο ζήλο
στο απυρόβλητο της κριτικής;¹⁰

Ντέιβιντ Πόρτερ

* * * * *

() Όπου υπάρχει ο συμβολισμός (+) και γενικά όπου υπάρχουν πλάγια γράμματα πρόκειται για αναφορές του Αμερικάνου εκδότη Ντέιβιντ Πόρτερ. (Σημείωση της ελληνικής έκδοσης).*

+ (*) Δύο χρόνια πριν ξεσπάσει ο εμφύλιος πόλεμος και η επανάσταση, η Γκόλντμαν γράφει προφητικά στον Μπεν, στις 5 Ιουνίου του 1934, για τους κινδύνους της συνεργασίας των Ισπανών αναρχικών με τους Κομμουνιστές και τους Σοσιαλιστές.

...Θα ήταν σωστή συμφορά αν οι σύντροφοί μας στην Ισπανία συνεργάζονταν με τους Σοσιαλιστές και τους Κομμουνιστές. Είμαι πρόθυμη να παραδεχθώ ότι οι Ισπανοί αναρχοσυνδικαλιστές ίσως δεν αποδειχθούν αρκετά ισχυροί για ν' αντισταθούν επιτυχώς στο φασιστικό ρεύμα. Αλλά η εμπειρία του παρελθόντος έχει αποδείξει ότι όσα ενδεχομένως θα τραβήξουν, στην περίπτωση που η Μοναρχία επανέλθει στην Ισπανία, δεν θα είναι χειρότερα απ' όσα τράβηξαν από τους Σοσιαλιστές και σίγουρα θα είναι λιγότερα απ' όσα πέρασαν από τους Μπολσεβίκους. Καμιά ομάδα του λαού που συναίνεσε σε κοινό μέτωπο με τους Κομμουνιστές, οπουδήποτε στην κόσμο, δεν στάθηκε ικανή να διατηρήσει τη θέση της, αντιμετωπίζοντας το επιβουλο δηλητήριο που διέχεαν στις γραμμές της. Οι Κομμουνιστές, σαν Ίησουΐτες που είναι, πετύχαιναν πάντα να υπονομεύουν τις θέσεις αυτών

των ομάδων και να σπάζουν το ηθικό τους.

.....

Ο λόγος που απέτυχαν κάποιες από τις προσπάθειες των Ισπανών αναρχικών είναι οι μηχανορραφίες των Κομμουνιστών και των Σοσιαλιστών. Έκαναν ό,τι περνούσε από το χέρι τους για να τις παρεμποδίσουν. Στην πραγματικότητα δεν θέλουν να πετύχει η CNT. Γιατί γνωρίζουν πολύ καλά ότι αυτό θα ήταν το τέλος των δολοπλοκιών τους και των μεθόδων τους. Λες ότι οι αναρχικοί δεν είναι αρκετά ισχυροί για να ανατρέψουν το αντιδραστικό καθεστώς. Ίσως ο Ισπανικός λαός δεν είναι ώριμος για επανάσταση. Αν έτσι έχουν τα πράγματα, τότε οι συντονισμένες προσπάθειες των Κομμουνιστών, των Σοσιαλιστών και των Αναρχικών θα είναι σχεδόν άχρηστες. Όλο και περισσότερο καταλήγω στο συμπέρασμα ότι οι επαναστάσεις δεν μπορούν να δημιουργηθούν τεχνητά, έστω κι αν είναι δυνατόν να καθοδηγηθούν προς το καλό ή το κακό. Σε κάθε περίπτωση, αυτό που μετράει είναι το αν οι Αναρχικοί θα διατηρήσουν τις βάσεις τους και θα παραμείνουν πιστοί στα ιδανικά τους και όχι το αν θα στρώσουν το δρόμο σε μια

Σοσιαλιστική και Κομμουνιστική δικτατορία.

Δεν βλέπω καμιά ασυνέπεια στην έκκληση των αναρχικών προς τα προοδευτικά και φιλελεύθερα στοιχεία να πολεμήσουν τον φασισμό. Υπό την προϋπόθεση ότι τα στοιχεία αυτά υποστηρίζουν τον φιλελευθερισμό. Αλλά αν ανοιχτά και ξεδιάντροπα υποστηρίζουν μια δικτατορία, το να έχουν οι αναρχικοί δοσοληψίες με τέτοιους ανθρώπους θα ήταν αυτοκαταστροφικό από την πλευρά τους.

* * * * *

+Σ' αυτό της το γράμμα που έστειλε στον Τζων Χέινες Χολμς (τον φιλελεύθερο πάστορα της Νεοϋορκέζικης Εκκλησιαστικής Κοινοότητας) στις 2/4/36, πριν το ξέσπασμα του εμφυλίου πολέμου στην Ισπανία, η Γκόλντμαν παρουσιάζει την γενική άποψή της για την πολιτική του "λαϊκού μετώπου", οποτεδήποτε και αν εφαρμόζεται αυτή, ακόμη και μεσούσης της φασιστικής απειλής.

Όσο για τις διαμάχες στους κόλπους των Ριζοσπαστών, δεν ξέρω κατά πόσον μπορούν να αποφευχθούν, όταν οι διαφορές είναι τόσο ακραίες. Παλαιότερα, υπήρχε μια πιθα-

νότητα να συνδυάσουν, ας πούμε, τις ενέργειές τους οι Σοσιαλιστές και οι αναρχικοί πάνω σε σοβαρά εθνικά ή διεθνή ζητήματα, παρά το γεγονός ότι διέφεραν ως προς τους τελικούς τους στόχους. Αλλά πώς μπορεί κάποιος που υποστηρίζει τις Ελευθεριακές Ιδέες να ενωθεί με τους Κομμουνιστές που αντιπροσωπεύουν το εντελώς αντίθετο; Ειλικρινά εγώ δεν θα μπορούσα να συμμαχήσω μαζί τους. Ίσως, αν δεν είχα δει τι έχει κάνει η δικτατορία στη Ρώσικη Επανάσταση, να ήμουν κι εγώ εξίσου εύπιστη απέναντι σε όσα διακηρύττουν οι Κομμουνιστές των διαφόρων χωρών. Αλλά, έχω κατανοήσει την “φύση του τέρατος” και είμαι περισσότερο από ποτέ πεπεισμένη ότι οι αντίθετες τάσεις της Σοσιαλιστικής Σχολής (*Σημ Μ. Κομμουνιστές-Αναρχικοί*) δεν πρόκειται ποτέ να συναντηθούν.

Λες ότι με τη στάση μου παρεμποδίζω “τη δημιουργία ενός κοινού μετώπου εναντίον του εχθρού”. Πίστεψέ με, γνωρίζω πόσο θηριώδης και επικίνδυνος είναι ο Φασισμός. Αλλά δεν μπορώ να δω μια δικτατορία της Αριστεράς ως λιγότερο επικίνδυνη για την πρόοδο της ανθρωπότητας. Εκεί ακριβώς

έγκειται η τρομακτική δυσκολία της κατάστασης. Φυσικά, θέλει κάποιος να πάει με την Αριστερά, κάποιος που σ' όλη του τη ζωή παρατασσόταν στα Αναχώματα της Αριστεράς. Αλλά τί γίνεται όταν η Αριστερά τείνει όλο και περισσότερο προς τη Δεξιά, όταν αρνείται την κληρονομιά της και θέλει να την ξεπουλήσει σ' αυτόν που δίνει τα περισσότερα; Τί γίνεται τώρα που η Αριστερά ενδιαφέρεται περισσότερο για την εξασφάλιση της αποδοχής της απ' όλες τις αντιδραστικές κυβερνήσεις του κόσμου, παρά για την υποστήριξη του διεθνούς προλεταριάτου; Αποτελεί πράγματι κωμικοτραγικό θέαμα να βλέπει κανείς την Σοβιετική Κυβέρνηση να επιζητεί με κραυγαλέο τρόπο τις επιδοκίμασιες των υποστηρικτών του πολέμου ή να συμμαχεί μαζί τους!¹¹ Δεν συνιστά αυτό μεγαλύτερη προδοσία του αγώνα υπέρ της ελευθερίας και της χειραφέτησης των καταπιεσμένων από ο,τιδήποτε θα μπορούσαν να κάνουν οι αντιδραστικές δυνάμεις; Λοιπόν, εγώ τουλάχιστον θα εξακολουθήσω να μάχομαι και στα δύο μέτωπα –και ενάντια στους φασίστες και ενάντια στους Κομμουνιστές. Ή μήπως θα πρέπει να λέω: ενάντια στο Φασισμό και ενάντια στο

Σταλινικό στίγμα του Κομμουνισμού;

* * * * *

+Απαντώντας, την 1/5/36, σ' ένα ερωτηματολόγιο που έστειλε στις αρχές του 1936 η αναρχική ομάδα της Βαρκελώνης "Mas Lejos",¹² η Γκόλντμαν πληροφορεί τον Εουσέμπιο Καρμπό (ένα μέλος της ομάδας αυτής) για την σταθερή και σθεναρή στάση της κατά της συνεργασίας.

Το γράμμα σας της 27ης Φεβρουαρίου στο σύντροφο Μπέρκμαν έφθασε σχεδόν την παραμονή μιας εγχείρησης, για την οποία έπρεπε να πάει στο νοσοκομείο. Έκτοτε, εξαιρουμένων των λίγων εβδομάδων που ήταν στο σπίτι και ήταν πολύ άρρωστος για να σας γράψει, ο σύντροφός μας παραμένει στο νοσοκομείο, έχοντας υποβληθεί και σε δεύτερη εγχείρηση.....

.....Αποφάσισα, συνεπώς, ν' απαντήσω εγώ στο ερωτηματολόγιο που του στείλατε. Αυτό το κάνω για λογαριασμό μου. Είμαι μάλλον σίγουρη ότι ο σύντροφός μας θα συμφωνούσε με την ιδέα μου αυτή. Πάντως θα σας γράψει και ο ίδιος μόλις μπορέσει. Παρακαλώ, λοιπόν,

να το εκλάβετε ως δική μου γνώμη.

Κατά πρώτον, η ερώτηση για το κατά πόσον η αποχή από την εκλογική διαδικασία είναι ζήτημα αρχής για τους αναρχικούς: Για μένα είναι ζήτημα αρχής και πιστεύω ότι θα έπρεπε να είναι για όλους τους Αναρχικούς. Σε τελευταία ανάλυση, η συμμετοχή στις εκλογές σημαίνει τη μεταβίβαση της βούλησης και των αποφάσεων σε κάποιους άλλους, πράγμα που αντιβαίνει στις θεμελιώδεις αρχές του Αναρχισμού.

Δεύτερον, από τη στιγμή που οι Αναρχικοί δεν πιστεύουν στην Ιησουϊτική διατύπωση των Μπολσεβίκων ότι “ο σκοπός αγιάζει τα μέσα”, είναι παράλογο να θεωρούν τη συμμετοχή τους στις εκλογές σαν ένα “απλό ζήτημα τακτικής”, δεδομένου ότι τέτοιες τακτικές όχι μόνο είναι ασυμβίβαστες με την Αναρχική σκέψη και ηθική, αλλά θίγουν επίσης και την θέση που κατέχει ο Αναρχισμός ως η μία και αληθινά μοναδική επαναστατική κοινωνική φιλοσοφία.

Τρίτον, “μπορούν οι αναρχικοί, χωρίς ηθικές αναστολές και μέσα σε συγκεκριμένες συνθήκες, να ασκήσουν εξουσία στη διάρκεια μιας μεταβατικής περιόδου;” Ομολογώ ότι

εξεπλάγην, βλέποντας να έρχεται ένα τέτοιο ερώτημα από την Ισπανία, η οποία για μας κατείχε πάντα μια ξεχωριστή θέση ανάμεσα σ' όλες τις άλλες χώρες ως ο ακρογωνιαίος λίθος της Αναρχικής ακεραιότητας και συνέπειας. Ακόμη και χωρίς την εμπειρία της Ρώσικης Επανάστασης και των Σοβιετικών ισχυρισμών περί μεταβατικής περιόδου, δεν περίμενα ότι θα παρασύρονταν οι Ισπανοί Αναρχικοί απ' αυτόν τον όρο, στο όνομα του οποίου διεπράχθη κάθε είδους έγκλημα κατά της επανάστασης από το Κομμουνιστικό Κόμμα στη Ρωσία (ο ισχυρισμός ήταν πως η εξουσία είναι αναπόφευκτη κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου). Ειλικρινά δεν μπορώ να καταλάβω πώς είναι δυνατόν οι σύντροφοι στην Ισπανία να αποβλέπουν στην εξουσία, εκτός εάν, τασσόμενοι τώρα υπέρ του ίδιου Ιησούϊτικου επιχειρήματος, φαντασιώνουν πως είναι κατά πολύ πιο σοφοί και πιο αδιάφθοροι απ' όλους τους υπόλοιπους.

Εξ αρχής, ο Αναρχισμός και οι μεγαλύτεροι δάσκαλοί του έχουν επιμείνει στο ότι δεν είναι η κατάχρηση εξουσίας αυτή που διαφθείρει τον οποιοδήποτε άνθρωπο –τον καλύτερο συχνότερα από τον χειρότερο– αλλά η

εξουσία αυτή καθαυτή, η οποία αποτελεί κακό και η οποία απομυζά πλήρως το ίδιο το πνεύμα και την επαναστατική μαχητική δύναμη οποιουδήποτε την ασκεί. Μήπως δεν αποτελεί η Ρώσικη πραγματικότητα ένα ζωντανό παράδειγμα αυτού του γεγονότος; Ασφαλώς, οι Ισπανοί Αναρχικοί, που τώρα είναι πρόθυμοι να αποδεχθούν την εξουσία και να τη χρησιμοποιήσουν, δεν φαντάζονται τους εαυτούς τους πιο ηρωϊκούς και πιο αφοσιωμένους απ' τις ρωσικές μάζες που πάλεψαν, μάτωσαν και πέθαναν για την Επανάσταση. Κι όμως, δεξ τι έχει κάνει στις μάζες αυτές και στην Επανάσταση η παγίδα της εξουσίας κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου. Ευνούχισε την Επανάσταση και υποδούλωσε τις μάζες. Εκτόπισε τους στόχους τους σε μια θολή, μακρινή προοπτική και μετέτρεψε το μεταβατικό στάδιο σε αυτοσκοπό, στο όνομα του οποίου οι κυρίαρχοι της Ρωσίας και οι οπαδοί τους καθαγιάζουν κάθε έγκλημα που γίνεται εκεί. Το ίδιο ακριβώς πράγμα θα συνέβαινε στους Αναρχικούς που θα καταλάμβαναν την εξουσία. Όχι μόνον δεν θα "επέσπευδαν την πορεία προς την πραγμάτωση του Αναρχισμού", αλλά θα βούλιαζαν στο

τέλημα της διαφθοράς και της εξαχρείωσης, που είναι σύμφυτες σε κάθε εξουσία. Δηλαδή, θα παρέμεναν προσκολλημένοι στην εξουσία και θα ξεχνούσαν τον αναρχισμό τους. Ό,τι κι αν πιστεύετε, δεν υπάρχει κανένας λόγος να μην υποκύψουν οι Αναρχικοί στην αρνητική επίδραση της εξουσίας, όπως συνέβη με τους Σοσιαλιστές και τους Κομμουνιστές.

Υπάρχουν, ωστόσο, άφθονες δικαιολογίες για τη στάση των Μαρξιστών. Αφού πιστεύουν στο Κράτος και το προπαγανδίζουν, είναι φυσικό να πιστεύουν και να προπαγανδίζουν την εξουσία. Πώς, όμως, είναι δυνατόν, ρωτώ, οι Αναρχικοί, που η κοινωνική τους φιλοσοφία απορρίπτει το Κράτος, όλες τις πολιτικές εξουσίες, κάθε κυβερνητική αρχή, κοντολογίς κάθε είδους εξουσία και δικαιοδοσία πάνω στους συναθρώπους τους, πώς είναι δυνατόν, ξαναρωτώ, να πάρουν και να ασκήσουν εξουσία; Για μένα αυτό αποτελεί άρνηση του Αναρχισμού και συνιστά μια επικίνδυνη τάση η οποία, αν υλοποιηθεί, μπορεί να υπονομεύσει οποιαδήποτε πρόοδο και οποιαδήποτε κατάκτηση εκπροσωπούσαν, για τόσον καιρό, οι Αναρχικοί της Ισπανίας ως επαναστατική μαχητική δύναμη. Επιπλέον,

εάν οι Αναρχικοί πάρουν την εξουσία και την χρησιμοποιήσουν –και η εξουσία δεν υπάρχει για κανέναν άλλον σκοπό παρά μόνον για να χρησιμοποιείται εναντίον των ίδιων των μαζών που τους ανέδειξαν στις κυβερνητικές θέσεις–, θα προκαλέσουν ανυπολόγιστη ζημιά στο κίνημα στην Ισπανία, αλλά και σ' εμάς στον υπόλοιπο κόσμο. Τείνω να πιστέψω ότι η συμμετοχή κάποιων από τους συντρόφους μας στις εκλογές έχει, ήδη, δυσφημίσει το έργο μας.

Μήπως αυτό υποδηλώνει ότι δεν αναγνωρίζω τον κίνδυνο του Φασισμού ή ότι δεν υπολογίζω την επιτακτική ανάγκη να τον πολεμήσουμε όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα; Τίποτε δεν είναι πιο μακριά από τη σκέψη μου. Αυτό που πραγματικά θέλω να πω είναι το εξής: Εάν οι Αναρχικοί ήταν αρκετά ισχυροί, ώστε να δώσουν την εκλογική νίκη στην Αριστερά,¹³ πρέπει επίσης να έχουν αρκετή δύναμη για να συσπειρώσουν τους εργάτες σε μια γενική απεργία ή ακόμη και σε μια σειρά από απεργίες σ' ολόκληρη την Ισπανία. Σε τελευταία ανάλυση, η τάξη των καπιταλιστών γνωρίζει πολύ καλά ότι οι διαχειριστές της εξουσίας, ανεξάρτητα από το αν

ανήκουν στη Δεξιά ή την Αριστερά, μπορούν να εξαγοραστούν ή ότι δεν είναι συνεπείς στις υποσχέσεις τους. Συνεπώς μόνον ισχυρές και αποφασιστικές οικονομικές μέθοδοι κτυπούν τους καπιταλιστές εκεί που τους πονάει –στα υλικά τους συμφέροντα. Αυτός είναι και ο λόγος που τρέμουν την οργανωμένη οικονομική δύναμη των εργατών και βλέπουν τη γενική απεργία σαν το θανάσιμο εχθρό τους.

Τώρα... μήπως δεν ήταν η κατάλληλη ψυχολογική στιγμή για όλους τους Αναρχικούς στην Ισπανία να κάνουν χρήση της οικονομικής και άμεσης δράσης τους, κατά τη διάρκεια της εξέγερσης τον Οχτώβρη του '34; Είχαν ιερό χρέος να ενωθούν με τους εργάτες και να πολεμήσουν μαζί τους μέχρι τέλους. Η δικαιολογία που εκείνη την εποχή προέβαλε η CNT για το ότι εγκατέλειψε στην τύχη τους τις ηρωϊκές μάζες των Αστουριών, ήταν πως δεν ήθελε να συνεργασθεί με τους Σοσιαλιστές, με ανθρώπους σαν τον Καμπαλλέρο, που είχε τόσο συχνά κτυπήσει πίσωπλάτα τους συντρόφους μας. Ήταν μια φτηνή δικαιολογία. Αλλά, αν δεχθούμε, προς χάριν του διαλόγου, ως σωστή αυτή τη στάση, πώς είναι τότε δυνατόν να βοηθούν κά-

ποιοι αναρχικοί τους Σοσιαλιστές στις εκλογές τώρα; Ειλικρινώς δεν μπορώ να καταλάβω μια τέτοιου είδους λογική. Επρόκειτο για σπάνια, στην ιστορία των αναρχικών δραστηριοτήτων, έλλειψη διορατικότητας στην εκτίμηση της επαναστατικής κατάστασης. Και εξαιτίας αυτού του γεγονότος οι σύντροφοι που ψήφισαν στις εκλογές θα πρέπει να ένοιωσαν ότι έπρεπε να επανορθώσουν, κάνοντας αυτό που είχαν παραλείψει να κάνουν στην τελευταία εξέγερση του '34. Αλλά φοβάμαι πως θα το πληρώσουν ακριβά, εάν δεν έχουν, ήδη, αρχίσει να το πληρώνουν.

Θεωρώ αξιοθρήνητη τιμή το να έχει κάποιος βοηθήσει είκοσι Κομμουνιστές να καταλάβουν κυβερνητικές θέσεις, να έχει εγκαθιδρύσει Κομμουνιστικές δραστηριότητες στην Ισπανία και να έχει γυρίσει και τ' άλλο μάγουλο στον Καμπαλλέρο, έτσι ώστε να ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΤΟΝ ΞΑΝΑΧΑΣΤΟΥΚΙΣΕΙ, όταν αυτό θα εξυπηρετεί τις πολιτικές του επιδιώξεις.

Αντιλαμβάνομαι ότι οι σύντροφοι παρακινήθηκαν να συμμετάσχουν στις εκλογές κατά μέγα μέρος από την αλληλεγγύη τους προς τους 30.000 πολιτικούς κρατούμενους.¹⁴ Επρόκειτο, αναμφίβολα για ένα πολύ αξιέπαι-

νο αίσθημα. Αλλά ταυτοχρόνως, η αμνηστία τους δεν θα ήταν παρά ένα σύντομο διάλειμμα, αφού είναι ήδη φανερό ότι οι νέοι κάτοχοι της εξουσίας δεν θα αφήσουν για καιρό άδειες τις φυλακές. Η ιστορία επαναλαμβάνεται. Πριν από τριάντα περίπου χρόνια, κατά τη διάρκεια της μαύρης αντίδρασης στην Ιταλία, όταν οι φυλακές της ήταν γεμάτες από πολιτικούς κρατούμενους, ο παλιός σύντροφός μας Μερλίνο εισηγήθηκε στον Μαλατέστα ότι θα έπρεπε οι Αναρχικοί να πάρουν μέρος στις εκλογές με αντικειμενικό σκοπό μια αμνηστεία.¹⁵ Ο Μαλατέστα ανασκεύασε ευφύως τα δραστικά επιχειρήματα του Μερλίνο. Έδειξε πως η συμμετοχή των Αναρχικών στην εκλογική πολιτική διαδικασία θα σφυρηλατούσε απλώς πρόσθετες αλυσίδες για τα καινούργια θύματα εκείνων που θα καταλάμβαναν εκ νέου τα κυβερνητικά πόστα. Ο Μαλατέστα δεν κρατούσε στα χέρια του την ζωντανή απόδειξη που μας προσέφεραν οι διαστρεβλωτές της Ρωσικής Επανάστασης, αλλά γνώριζε αρκετά καλά τί είναι ικανοί να κάνουν οι Σοσιαλιστές. Οι Ισπανοί σύντροφοι έχουν τη Ρωσική τραγωδία μπροστά τους. Κι όμως, δείχνουν να έχουν διδαχθεί ελάχιστα

ή τίποτε απ' όσα έχουν γίνει εκεί.

Καταλήγοντας, επιτρέψτε μου να σας πω, αγαπητοί σύντροφοι, πως, μολονότι κάποιοι αναρχικοί στην Ισπανία θαμπώνονται ίσως από την επιτυχία των Κομμουνιστών σε διάφορες χώρες, είναι ωστόσο αληθές ότι η επιτυχία τους είναι μόνον προσωρινή. Το μέλλον ανήκει σ' εκείνους που συνεχίζουν με τόλμη και επιμονή να πολεμούν την εξουσία και την κυβέρνηση. Το μέλλον ανήκει σ' εμάς και στην κοινωνική φιλοσοφία μας. Γιατί είναι το μόνο κοινωνικό ιδεώδες που διδάσκει την ανεξαρτησία της σκέψης και την αδιαμεσολάβητη συμμετοχή των εργατών στον οικονομικό τους αγώνα. Γιατί μόνο διαμέσου της οργανωμένης οικονομικής δύναμης των μαζών μπορούν να παραμερίσουν –και θα το κάνουν– το καπιταλιστικό σύστημα και όλα τα στραβά και τ' άδικα που κουβαλάει μαζί του. Οποιαδήποτε λοξοδρόμηση απ' αυτή τη θέση μόνο καθυστέρηση θα προκαλέσει στο κίνημά μας και θα το μετατρέψει σε εφιαλτήριο για πολιτικούς αριθμιστές.

* * * * *

+Σ' αυτό το πρώτο σχόλιό της (απευθυνόμενο στη Στέλλα Μπαλλαντάϊν στις 11/9/1936),

για την συνεργασία των αναρχικών με τις κρατιστικές δυνάμεις, μετά την έναρξη του εμφυλίου πολέμου και της επανάστασης, η Γκόλντμαν υποστηρίζει τις αρχικές θέσεις της. Δηλώνει επίσης, πως όσον αφορά στις λεπτομέρειες των επίκαιρων γεγονότων, οι γνώσεις της βασίζονται περισσότερο στην αναρχική προπαγάνδα και λιγότερο στην πληροφόρησή της από πρώτο χέρι.

Σχεδίασα να ετοιμάσω μια άλλη δήλωση, όσον αφορά στη στάση μου απέναντι στο ενωμένο μέτωπο με τους κομμουνιστές. Δεν εννοώ πως ήθελα να δοθεί στη δημοσιότητα τώρα. Είχα κατά νου τις πιθανές αρνητικές συνέπειες. Απεχθάνομαι την ιδέα ότι θα μπορούσα να δώσω στους κομμουνιστές την ευκαιρία είτε να υποστηρίξουν πως πέθανα στους κόλπους της εκκλησίας τους είτε να πουν –κάτι που είναι και το πιθανότερο– πως πήγα στην Ισπανία για να υπερασπιστώ τη Δημοκρατία. Σκέφτηκα όμως, πως θα ήταν πειστικότερο αν σου έστελνα μια τέτοια δήλωση από την Ισπανία, έχοντας πρώτα μείνει εκεί για λίγο καιρό. Άλλωστε, μόλις έφτασε το Δελτίο Πληροφόρησης που κάθε βδομάδα¹⁶ μου στέλνουν οι σύντροφοι και πε-

ριέχει μια κατηγορηματική δήλωση των ανθρώπων μας πως δεν πρόκειται ποτέ να υποταχθούν σε μια Σοσιαλιστική ή Κομμουνιστική κυβέρνηση. Προέβησαν σ' αυτή τη δήλωση εξ αιτίας του Μικρού Υπουργικού Συμβουλίου του Καμπαλλέρο. Γνωρίζουν από την εμπειρία του παρελθόντος ότι αυτός ο άνθρωπος τους είχε παραδώσει στον Ριβέρα¹⁷ και στην κυβέρνηση του Λερού και ότι τώρα, αν του δινόταν η ευκαιρία, θα εξόντωνε τους αναρχικούς, έστω και αν αυτό θα σήμαινε τον ταυτόχρονο θάνατο της Επανάστασης.

* * * * *

+Λίγες μόνο μέρες μετά την άφιξή της στην Ισπανία, η Γκόλντμαν αποκαλύπτει για πρώτη φορά, γράφοντας στο Νεοϋορκέζο σύντροφό της Μαρκ Μράτσνυ (3/10/1936), τον προβληματισμό της και την απάλυνση της προηγούμενης απόλυτης στάσης της πάνω στο ζήτημα του Ισπανικού συμβιβασμού και της συνεργασίας των αναρχικών με τις κρατιστικές δυνάμεις σε μια κρίσιμη περίοδο. Επίσης, για πρώτη φορά εδώ δηλώνει την απροθυμία της να εκφράσει δημόσια τις όποιες αμφιβολίες της για την Ισπανική επιλογή.

Έχεις κι εσύ ζήσει τη φοβερή πραγματικότητα μιας επανάστασης. Θα γνωρίζεις, λοιπόν, ότι κάθε στιγμή σου κόβεται η ανάσα από την ένταση και το ενδιαφέρον. Ωστόσο, από την πρώτη στιγμή που πάτησα το πόδι μου στην Ισπανία ένοιωσα πως έπρεπε να σου γράψω κάτι για τα απτά επιτεύγματα των συντρόφων μας. Μέχρι στιγμής, όμως, στάθηκε αδύνατον, για περισσότερους από έναν λόγους. Πρώτον, επειδή δεν θέλω να εμφανισθώ στον Τύπο μας ή σ' οποιονδήποτε άλλον μ' ένα πλήθος δηλώσεων πάνω σε καταστάσεις για τις οποίες απέχω ακόμη πολύ από το να είμαι επαρκώς πληροφορημένη..... Έχω εδώ μόνο δεκαέξι ημέρες. Δεν έχω συνεπώς το δικαίωμα να μιλήσω επίσημα και απεχθάνομαι να μιλώ παρακινημένη από τον ενθουσιασμό μου και μόνον. Δεύτερον, επειδή υπάρχουν αρκετά πράγματα που δείχνουν ασύμβατα και αντιφατικά με το πνεύμα και τις παραδόσεις της CNT και ακόμη περισσότερο της FAI. Έως ότου ξεκαθαρίσω αυτά τα πολύπλοκα ζητήματα, προτιμώ να μην δημοσιοποιώ τις σκέψεις και τις αντιλήψεις μου.

Εσωκλείω ένα αντίγραφο του γράμματός μου στον Ρούντολφ, το οποίο ασφαλώς ΔΕΝ

είναι για δημοσίευση. Είναι μόνο για σένα και την Τζοάννα. Θα διαπιστώσεις ότι οι αρνητικές πλευρές της κατάστασης εδώ δεν έχουν μειώσει το πάθος μου ή την βαθιά πίστη μου στους Ισπανούς συντρόφους μας και τον θαυμασμό μου γι' αυτούς. Ωστόσο, δεν είναι όλα καλά και εναρμονισμένα με τα ιδανικά για τα οποία πάλεψα σ' όλη μου τη ζωή. Μόνον ο χρόνος θα δείξει ποιός έχει δίκιο. Αυτή τη στιγμή δεν θέλω τίποτε περισσότερο από το να βοηθήσω τους συντρόφους στις υπέροχες προσπάθειές τους, ειδικά στην εποικοδομητική πλευρά του αγώνα τους.

* * * * *

+Σ' ένα γράμμα που έστειλε την επόμενη μέρα στον επί πολλά χρόνια σύντροφό της Τομ Μπελ¹⁸, αναγνωρίζει απερίφραστα ότι η συνεργασία των αναρχικών με τους κρατιστές αποτελεί την βασική πηγή της ανησυχίας της. Βλέπει, ήδη, να παίρνει σάρκα και οστά αυτό που μέχρι πρότινος αποτελούσε απλώς προφητεία, δηλαδή, ένα επικίνδυνο σαμποτάζ από την πλευρά των Σοσιαλιστών και των Κομμουνιστών "συμμάχων" των αναρχικών. (Αυτό το θέμα αναλύεται λεπτομερώς στο επόμενο -υπό έκδοση- βιβλίο αυτής της

σειράς των εκδόσεων Άρδην, με υπότιτλο “Δ. Η Κομμουνιστική Υπονόμευση της Ισπανικής Επανάστασης”).

.....Γνωρίζω απλώς πολύ καλά ότι υπάρχουν αρκετά πράγματα που είναι αταίριαστα και ασυμβίβαστα με τις ιδέες μας. Πρώτα απ’ όλα, οι σύντροφοί μας δεν θα ’πρεπε από την αρχή να πάρουν μέρος στο ενωμένο μέτωπο. Αυτό τους οδήγησε αναπόφευκτα σε διαδοχικές αντιφατικές κινήσεις και γίνεται πλέον φανερό πως οι σύμμαχοί τους αποδεικνύονται κίνδυνος μεγαλύτερος και από το φασισμό. Δεν χρειάζεται καν να καταδείξω ποιος είναι αυτός ο εχθρός. Η ανάπτυξη αυτής της πανάθλιας συμμορίας οφείλεται στην μεγάλη ανεκτικότητα που επέδειξε η CNT-FAI. Επειδή ήθελαν να δείξουν ότι οι αναρχικοί δεν επιθυμούν να καταπιézουν κανέναν, εκτός από εκείνους που αποκαλύπτονται ένοπλοι ή φασίστες, έδωσαν πλήρη ελευθερία δράσης στους Σοσιαλιστές και τους Κομμουνιστές, με αποτέλεσμα αυτοί οι προαιώνιοι εχθροί των ιδεών μας να επιδοθούν σε δολιοφθορές προς όλες τις κατευθύνσεις και από το τίποτα¹⁹ να μεταμορφωθούν σε ισχυρές οργανώσεις. Κι αυτό μου φαίνεται πως

αποτελεί τον μεγαλύτερο κίνδυνο για την CNT-FAI. Ωστόσο, από τη στιγμή που έγινε μια λάθος κίνηση η επανόρθωση δεν είναι εύκολη. Επί πλέον, οι σύντροφοί μας, που ξέρουν να κρατούν το λόγο τους, δεν μπορούν εύκολα να εμποδίσουν την καταστρεπτική και δόλια αντίπραξη των συμμάχων τους. Όχι τουλάχιστον τώρα, με τους Φασίστες τόσο κοντά στη Μαδρίτη.²⁰ Ο πραγματικός αγώνας θα ξεκινήσει μόνον όταν αυτοί συντριβούν. Βλέπεις, λοιπόν, αγαπητέ μου, ότι οι πιθανότητες είναι εναντίον των ανθρώπων μας και ότι μια καμουφλαρισμένη προδοσία τους περικυκλώνει. Λαμβάνοντας όλα αυτά υπ' όψιν, αποκτά εξαιρετική σημασία το γεγονός ότι επιδίδονται στο εποικοδομητικό τους έργο σαν να μην υπάρχουν Ιούδες και οπλισμένοι εχθροί μέσα κι έξω από την Ισπανία.

* * * * *

+Έχοντας ήδη κάτι παραπάνω από έναν μήνα στην Ισπανία (28/10/1936), η Γκόλντμαν εκφράζει τώρα, γράφοντας στην ανηψιά της Στέλλα Μπαλλαντάϊν, μια πιο βαθειά από κάθε άλλη φορά στο παρελθόν σημασία αυτού του τραγικού διλήμματος.

.....Συνέβησαν τόσα πολλά πράγματα τις τελευταίες ημέρες που νοιώθω συντετριμμένη. Μάλιστα, αν δεν βρισκόμουν στη χώρα και δεν είχα δει το επαναστατικό πνεύμα των ανθρώπων και την αποφασιστικότητά τους να πολεμήσουν για την Επανάσταση μέχρι τέλους, θα σκεπτόμουν ότι η Ισπανία βαδίζει στο δρόμο της Ρωσίας. Έχουν ήδη γίνει τόσοι πολλοί συμβιβασμοί από τους Ισπανούς συντρόφους μας με αποτέλεσμα να οδηγηθούν σε κάθε είδους ατυχή κατεύθυνση. Ευτυχώς οι Ισπανοί και ειδικότερα οι άνθρωποι της Καταλωνίας, της Αραγωνίας και της Λεβάντε είναι με την Επανάσταση. Είναι ανίκητοι. Η καρδιά μου, όμως, είναι βαριά και νοιώθω καταβεβλημένη από τη θλίψη.

* * * * *

+ Λεπτομέρειες πάνω σε μια από τις αιτίες της αγωνίας της για τη συνεργασία των αναρχικών με τους κρατιστές εμφανίζονται αρκετές μέρες αργότερα (3/11/1936) σ' ένα γράμμα της προς τον έμπιστο σύντροφό της Ρούντολφ Ρόκερ. Όχι μόνο αναφέρεται συγκεκριμένα σε επικίνδυνους συμβιβασμούς (συμπεριλαμβανομένης της συμμετοχής των αναρχικών στην κυβέρνηση), αλλά επίσης

τους εκλαμβάνει ως την αρχή μιας βαθύτερης από ποτέ αντίθεσης με βασικές αναρχικές αρχές, πράγμα που μπορεί ν' αποδειχθεί, όπως επισημαίνει, δρόμος χωρίς επιστροφή.

Βρήκα το δεύτερο γράμμα σου μαζί με την υπόλοιπη αλληλογραφία, κατά το γυρισμό μου από ένα ταξίδι στην Βαλένθια και σε κάποια κολλεκτιβοποιημένα χωριά. Ο Müller-Lehning²¹ ήταν μαζί μου. Περιέργως, συζητήσαμε για την κατάσταση εδώ, λέγοντας τα ίδια ακριβώς πράγματα μ' αυτά που λες στο γράμμα σου. Αυτό έγινε πριν το διαβάσω. Αγαπητέ μου, φυσικά και δεν είμαι δογματική. Αυτό θα 'πρεπε να το ξέρεις. Δεν ήμουν ποτέ φανατική, κι ούτε ποτέ έκλεισα τα μάτια στο γεγονός ότι πολύ συχνά η πραγματικότητα διαψεύδει όλες τις θεωρίες με τον πλέον κατηγορηματικό τρόπο. Υπάρχουν ωστόσο αρκετά πράγματα που δεν μπορεί και δεν πρέπει να κάνει κανείς, εκτός και αν είναι πρόθυμος να απαρνηθεί όλα όσα υποστήριζε. Νομίζω πως συμφωνείς με τον Σάσα (Μπέρκμαν) και με μένα στο ότι ο σκοπός δεν αγιάζει πάντα κάποια μέσα. Λοιπόν, αγαπητέ μου, αυτό είναι το θλιβερό σημείο με την

κατάσταση εδώ. Προφανώς, ο σκοπός δικαιολογεί τα πιο απίθανα μέσα. Το τραγικό με τα μέσα είναι πως αν και έφθασαν στο σημείο να είναι σε πλήρη αντίφαση με όλα όσα γνωρίζουμε από το ένδοξο παρελθόν της CNT, όχι μόνο δεν βοήθησαν, αλλά αντίθετα έβλαψαν σε απίστευτο βαθμό τους συντρόφους μας και το έργο τους. Και το πιο τραγικό είναι πως δεν υπάρχει δυνατότητα επιστροφής στις βασικές αρχές. Αντιθέτως, σπρώχνονται όλο και πιο βαθιά στο βούρκο του συμβιβασμού. Φοβούμενη μήπως νομίσεις ότι αυτά είναι μόνο δική μου εντύπωση, ζήτησα από τον Lehning να σου γράψει. Επιπροσθέτως, ο Μπερνέρι, ένας από τους καλύτερους Ιταλούς συντρόφους μας, ο οποίος κάνει εξαιρετική δουλειά ανάμεσα στους Ιταλούς –που έχουν έρθει εδώ αποφασισμένοι να δώσουν τη ζωή τους στον αγώνα– έχει προετοιμάσει τη στάση του απέναντι σε ορισμένα πράγματα στα οποία είμαι σίγουρη πως κι εσύ θ' αντιτεθείς. Αργότερα, θα σου στείλω ένα αντίγραφο της δήλωσής του.²² Προς το παρόν, μπορώ μόνο να επαναλάβω πως τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για να μαλακώσουν τον Καμπαλλέρο, όχι μόνον δεν έφεραν θετικά

αποτελέσματα, αλλά αντίθετα τον έκαναν ακόμη πιο άκαμπτο. Σαμποτάρισε σκανδαλωδώς την Καταλωνία και τη CNT-FAI και συνεχίζει να το κάνει. Κάποιοι από τους συντρόφους μας το έχουν αντιληφθεί. Γνωρίζουν ότι όλα έγιναν επί ματαιώ. Ξέρεις, εξάλλου, την παλιά ρήση του Τολστόϋ: “από τη στιγμή που θα κατακυλήσεις στο γκρεμό, δεν θα μπορείς να σταματήσεις”.

Ακόμη και σε ότι αφορά στην συμμετοχή της στην κυβέρνηση, η CNT-FAI επιτρέπει στον εαυτό της να τη μεταχειρίζονται σαν μικρό παιδί. Μπήκαν έτσι στην κυβέρνηση από την πλευρά των αναρχικών τέσσερις νέοι υπουργοί.²³ Αλλά δεν δόθηκαν στους αναρχικούς τα πιο σημαντικά υπουργεία, όπως είναι τα υπουργεία Πολέμου και Οικονομικών. Ο Καμπαλλέρο, φυσικά, κρατάει αυτά τα υπουργεία για τα πρωτοπαλικάρα του. Κι’ ο κόσμος μας είναι τόσο καθηλωμένος και περιορισμένος όσο ήταν και πριν. Έχεις, ωστόσο, δίκιο να εμπιστεύεσαι τον ισπανικό λαό και τους συντρόφους μας. Εμπιστοσύνη που συμμερίζομαι βαθιά και απόλυτα και που αυξάνει μέρα με τη μέρα, καθώς έρχομαι σ’ επαφή με τους εργάτες στα εγχοστάσια και τους αγρότες στα

χωριά. Η Επανάσταση είναι ασφαλής μαζί τους γιατί έχει ριζώσει στην καρδιά και στο μυαλό τους. Το τελευταίο μου ταξίδι ανύψωσε το πνεύμα μου στα ουράνια. Μόνο στη Βαρκελώνη συντριβεται η καρδιά μου. Δεν μπορώ να κλείνω τα μάτια στα σφάλματα που διαπράττουν οι σύντροφοί μας. Ακόμη κι εδώ, πάντως, βρίσκω –όπως κι εσύ– πως οι Ισπανοί ή οι Καταλανοί σύντροφοί μας αποτελούν ξεχωριστή ράτσα.....Πόσο θάθελα η κατάσταση να μην ήταν τόσο δυσσάρεστη κι αβέβαιη. Το ξέρω, άλλωστε, πως αυτό είναι που υποχρεώνει τους συντρόφους να κάνουν κινήσεις που και οι ίδιοι το νοιώθουν πως είναι αντιφατικές. Εξ ου και η υπόσχεση της Ρωσίας να στείλει όπλα γύρισε τα μυαλά πολλών ανθρώπων μας. Η “Εργατική Αλληλεγγύη” (*Σημ. Μ. εφημερίδα της CNT*) ξεκίνησε μια καμπάνια εξύμνησης της Ρωσίας που μας έχει τρελλάνει όλους. Ήταν τόσο ανόητο και τόσο άχρηστο αυτό, ακόμη και από διπλωματική άποψη. Τέλος πάντων, αυτό ευτυχώς σταμάτησε. Εν τούτοις, μια επιτροπή από 4 της CNT, 4 της Ρεπουμπλικανικής Αριστεράς και 4 της UGT (*Γενικής Ένωσης Εργατών*) στάλθηκε στη Ρωσία μετά από πρόσκληση του

εδώ ρώσου προξένου. Αυτό έγινε μόνο και μόνο για να παρελάσουν στις εκδηλώσεις της 7ης Νοεμβρίου (Σημ. Μ. επέτειος της Οκτωβριανής Επανάστασης, που έγινε στις 25 Οκτωβρίου, κατά το παλιό ημερολόγιο, ημερομηνία που αντιστοιχεί στην 7η Νοεμβρίου, κατά το νέο ημερολόγιο). Για κανένα άλλο λόγο. Από την άλλη πλευρά, οποιαδήποτε απόπειρα να απαιτήσουμε την απελευθέρωση των ρώσων συντρόφων μας παραμερίστηκε για “κρατικούς λόγους”. Η ίδια γνωστή ιστορία. Ευτυχώς ένας εξαιρετικός σύντροφος –Μαρτίν είναι το όνομά του– στάλθηκε εκεί ως μεταφραστής. Είναι φοβερά έντιμος, αν και λίγο αφελής. Μια λίστα ονομάτων, συμπεριλαμβανομένης της Ζηλζ²⁴, στάλθηκε στη Ρωσία. Αλλά και οι δύο γνωρίζουμε πως δεν θα έχει κανένα αποτέλεσμα. Αν αυτό είχε γίνει δημόσια, όπως τόσο ο Σάνια (Σαπίρο) όσο κι εγώ, αλλά και άλλοι, απαιτήσαμε, τότε ίσως να είχε αποτέλεσμα. Δεν πρόκειται, όμως, να έχει, έτσι όπως θα παρουσιαστεί κατ’ ιδίαν σ’ αυτά τα σκυλιά στη Μόσχα.

Η ειρωνεία είναι πως τα λίγα όπλα που έστειλε η Ρωσία δεν πήγαν στη Βαρκελώνη,

όπως ήταν φυσικό. Πήγαν στη Μαδρίτη. Και για κάτι τέτοιο άξιζε να απαρνηθούμε τις αντι-Σοβιετικές μας δραστηριότητες δέκα χρόνων; Πίστεψέ με, το βρήκα εξαιρετικά δύσκολο να καταπιώ μια τέτοια απόρριψη των συντρόφων μας που βρίσκονται φυλακισμένοι στα στρατόπεδα συγκέντρωσης του Στάλιν.

* * * * *

+Δύο βδομάδες αργότερα (14/11/1936), εκφράζει ακόμη μεγαλύτερη αγωνία γι' αυτό το ζήτημα, γράφοντας στη Στέλλα Μπαλλα-νταΐν. Κατανοεί παράλληλα πως είναι κυρίως το πλαίσιο του πολέμου που προκαλεί ένα τέτοιο συμβιβασμό. Παρ' όλα αυτά, οι μάζες των ισπανών εργατών διατηρούν ένα ασυμβίβαστο επαναστατικό πνεύμα.

Θα δεις από το αντίγραφο του γράμματός μου στη Μόλλυ (Στάϊμερ) πως δεν είναι όλα καλά. Οι άνθρωποί μας έχουν κωθεί για τα καλά στο στόμα του λύκου. Και κάθε μέρα που περνά τους απομακρύνει όλο και περισσότερο απ' ό,τι παλιά υποστήριζαν. Ίσως όλα αυτά να είναι φυσικά στον πόλεμο και στην επανάσταση, ειδικά στον πόλεμο. Δεν ξέρω. Αυτό που ξέρω είναι ότι δυσκολεύομαι να

συμφιλιωθώ με κάποιες ενέργειες της CNT-FAI. Ωστόσο, όπως έγραφα στη Μόλλυ, η επανάσταση είναι ασφαλής με τις ισπανικές μάζες. Είναι διαποτισμένες με το πνεύμα της και θα πολεμήσουν σαν τίγρεις για την πραγματοποίησή της. Δεν υπονοώ ότι τα ηγετικά στελέχη της CNT-FAI έπαψαν να είναι ό,τι είχαν γίνει διαμέσου όλων των αγώνων τους. Αυτός ο καταστροφικός όμως πόλεμος και η απελπισμένη ανάγκη να εξολοθρευτεί η μαύρη πανούκλα, τους κάνει να συναινούν σε πράξεις που παλιότερα είχαν αποκηρύξει. Ο κίνδυνος είναι τόσο μεγάλος που δεν είναι να απορεί κανείς με το γεγονός ότι τα παίζουν όλα για όλα στο τελευταίο τους χαρτί.

* * * * *

+ *Εκτός Ισπανίας τώρα η Γκόλτμαν συνοψίζει εδώ, απευθυνόμενη στην ανηψιά της και πάλι (16/12/1936), την πεποίθησή της για την πλήρη ματαιότητα της συνεργασίας των Ισπανών αναρχικών.*

Βρήκα πολλά γράμματα και ανάμεσά τους τρία δικά σου. Δεν έχω χρόνο να απαντήσω σ' όλα και ειδικότερα στη δήλωσή σου πως θα συμμαχούσες και με τον διάβολο για να

πολεμήσεις τον Φασισμό. Φοβάμαι, αγαπητή μου, πως δεν μπορώ να συμφωνήσω μαζί σου. Γνωρίζω –και η Ισπανία αποδεικνύει την ορθότητα της θέσης μου– πως δεν είναι καλό να συνεργάζεσαι με τον “διάβολο” ή με δυνάμεις που είναι διαμετρικά αντίθετες μ’ αυτό που θέλεις να πετύχεις. Τελικά, μια τέτοια συνεργασία σημαίνει το τέλος των στόχων σου και καθιστά αδύνατο το να πετύχεις πραγματικά κάτι.

* * * * *

+Πίσω στο Λονδίνο, η Γκόλντμαν έβαλε τα δυνατά της να εξηγήσει τις θέσεις των Ισπανών αναρχικών, αλλά νέες εξελίξεις, όπως μια αναρχική πρόταση για στρατόπεδα συγκέντρωσης, την οδήγησε στο να επιμείνει σταθερά (όπως κάνει και σ’ αυτό της το γράμμα, την 1/1/37) στην απαίτηση να επανεξετάσει η Εθνική Επιτροπή της CNT τις συνεχιζόμενες παρεκκλίσεις τους από τις αρχές της αναρχικής παράδοσης.

Ξεκινά θυμίζοντάς τους την δική της απροθυμία να προωθήσει έντονα την κατά της συνεργασίας άποψή της, όταν ωρύτερα βρισκόταν στην Ισπανία.

...Μην γνωρίζοντας ισπανικά και μη θέλοντας να φορτώσω τους Ισπανούς συντρόφους και μ' άλλες ευθύνες, ποτέ δεν τους επέβαλα τις ιδέες μου. Αλλά τα τελευταία νέα για τη δημιουργία ενός στρατοπέδου συγκέντρωσης, το οποίο υποτίθεται πως πρότεινε ο Γκαρθία Ολιβέρ, καθιστά αδύνατο για μένα το να παραμείνω σιωπηλή. Γνωρίζω πόσο επικίνδυνο εγχείρημα είναι αυτό. Γνωρίζω τί συνέβη στη Ρωσία.

Συνεχίζει καταδεικνύοντας ότι στη Ρωσία τα στρατόπεδα δημιουργήθηκαν αρχικά, όπως πάει να γίνει τώρα και στην Ισπανία, για τους αντιπάλους της Επανάστασης. Σύντομα όμως, χρησιμοποιήθηκαν για να εξοντώσουν όλους όσους εναντιώνονταν στους Μπολσεβίκους, είτε βασίζονταν σε επαναστατικές αρχές είτε όχι. Τους πιέζει να αναλογισθούν αυτή την πιθανότητα και σε κάθε περίπτωση να της στείλουν περισσότερα στοιχεία.

* * * * *

+Παρά τις θεμελιακές αντιρρήσεις της για τη συνεργασία, η Γκόλντμαν ένοιωθε υποχρεωμένη να υποστηρίξει δημόσια τους Ισπανούς αναρχικούς, απέναντι στις κατηγορίες

για προδοσία. Σ' αυτό της το γράμμα στις 5/1/37 προς δύο αναρχικές εκδόσεις της Νέας Υόρκης ("Η Ελεύθερη Φωνή των Εργατών" και "Η Ισπανική Επανάσταση"), καταθέτει τις βασικές της απόψεις για ανεκτικότητα απέναντι στους Ισπανούς συντρόφους που προσπαθούν ν' ανακαλύψουν τον καταλληλότερο δρόμο μέσα στις τρομακτικές αντιθέσεις του εμφυλίου πολέμου. Παρότι είναι εμφανώς απρόθυμη να επιδοκιμάσει όλες τις μέχρι τώρα υποχωρήσεις των Ισπανών αναρχικών, υποστηρίζει εν τούτοις ότι οι βασικές αναρχικές δεσμεύσεις παραμένουν αναλλοίωτες.

Έχω πει ότι είναι δύσκολο να κατανοηθεί από τον έξω κόσμο ο ρόλος της CNT-FAI στον ισπανικό αγώνα. Φοβάμαι πως ακόμη και κάποιοι από τους συντρόφους μας απέχουν από το να κατανοούν την κολοσσιαία συμβολή που οι Ισπανοί σύντροφοί μας είχαν και συνεχίζουν να έχουν στα γεγονότα εκεί. Οδηγήθηκα σ' αυτό το συμπέρασμα από τις αναφορές περί καταδίκης των Ισπανών συντρόφων που προέρχονται από τις δικές μας γραμμές. Από την Ολλανδία, για παράδειγμα, όπου κάποιοι ειρηνιστές Αναρχικοί επιτίθενται συστηματικά στη CNT-FAI, επισωρεύοντας

εναντίον της τις ίδιες συκοφαντίες και προσβολές με τους Φασίστες. Αλλά και από την προσωπική αλληλογραφία μου συμπεραίνω ότι οι σύντροφοί μας στην Ισπανία κατηγορούνται πλέον ούτε λίγο ούτε πολύ για προδοσία. Αυτό είναι πολύ θλιβερό και το ελάχιστο που μπορώ να πω είναι ότι αποδεικνύει την έλλειψη κατανόησης με την οποία αντιμετωπίζεται η κατάσταση στην Ισπανία και οι συνθήκες κάτω από τις οποίες παλεύει η CNT-FAI. Ίσως να μπορέσω να βάλω τα πράγματα στη θέση τους, έστω κι αν δεν μπορεί να γίνει γνωστό στον κόσμο όλο το παρασκηνίο αυτού που αποκαλείται Ενωμένο Μέτωπο. Η αλήθεια έχει τον δικό της τρόπο να βγαίνει στο φως. Προς το παρόν, δεν μπορούμε να προσφέρουμε τέτοια εκδούλευση στον Φράνκο και τους οπαδούς του. Ούτε και χρειάζεται αυτή τη στιγμή. Όταν θα έχει ηττηθεί ο φασισμός, όπως ΠΡΕΠΕΙ να γίνει, και αν η Επανάσταση προχωρήσει στο έξοχο εποικοδομητικό της έργο, τότε όλοι οι σύντροφοί μας, όπως επίσης και ο υπόλοιπος κόσμος, θα μάθουν την αλήθεια, την αλήθεια για το γιγάντιο ρόλο που η CNT-FAI έχει παίξει, από την έναρξη του αγώνα έως και σήμερα.

Ελπίζω πως παραμένω ακόμη η Αναρχική που ήμουν και πως ακόμη πιστεύω στην αναγκαιότητα της κριτικής στις ενέργειες εκείνες που δείχνουν εμφανώς ασύμβατες με τις ιδέες μας. Δεν έχω ποτέ δικαιώσει την άποψη ότι θα έπρεπε να αποσιωπήσουμε λανθασμένες ενέργειες που διεπράχθησαν από συντρόφους μας, ενώ δεν θα το κάναμε για τα σφάλματα των αντιπάλων μας. Και αν υπάρχει κάτι που γνωρίζω μετά βεβαιότητας για τους συντρόφους μας στη CNT-FAI είναι πως και οι ίδιοι το τελευταίο που θα περίμεναν από μας θα ήταν η πλήρης αποδοχή όλων όσων έκαναν, τη στιγμή που εμείς δεν είμαστε απολύτως σύμφωνοι μ' αυτά. Περιμένουν, ωστόσο, από τους συντρόφους του εξωτερικού να εξοικειωθούν με την πραγματική κατάσταση της Ισπανίας και με τις ενέργειες που τους επεβλήθησαν από τους εσωτερικούς παράγοντες της χώρας τους. Αυτοί οι παράγοντες άφησαν στους συντρόφους μας μόνο δύο επιλογές: ή δικτατορία ή άμεση συμμετοχή στην κυβέρνηση. Ποτέ πριν μια επανάσταση και η ηγετική οργάνωσή της δεν σαμποταρίστηκαν με τόσο σκανδαλώδη τρόπο, όπως στην Ισπανία. Στην πραγματικότητα το

σαμποτάζ ήταν τόσο συστηματικό και τόσο κατάφωρο, ώστε να τεθεί σε κίνδυνο η επιχείρηση διάσωσης της Μαδρίτης από τις Φασιστικές ορδές. Χάρης ακριβώς στην απόφαση της CNT να αναλάβει υπεύθυνη θέση στην κυβέρνηση, κατάφερε η Μαδρίτη -την ενδεκάτη ώρα- να προετοιμάσει την άμυνά της, που θεωρήθηκε μια από τις ηρωϊκότερες μάχες της παγκόσμιας ιστορίας. Γι' αυτό, μόνον όταν η κυβέρνηση μεταφέρθηκε στη Βαλένθια, μπόρεσε να ξεκινήσει πραγματικά η εκστρατεία εναντίων των φασιστικών συμμοριών, που είχαν ήδη εφοδιαστεί με κάθε είδους γερμανικό και ιταλικό οπλισμό.²⁵ Όπως στις 19 Ιουλίου, έτσι και τώρα στη Μαδρίτη, ο ίδιος ο κόσμος, οι βουβές μάζες, ανέλαβαν την υπεράσπιση της Μαδρίτης και μαζί μ' αυτήν την επικράτηση επί του Φράνκο και των μισθοφόρων του. Ας γίνει κατανοητό από όλους τους συντρόφους ότι η CNT δεν ήταν τόσο ανυποψίαστη για το γεγονός ότι η ύπαρξη των Αναρχικών στα υπουργεία συνιστούσε ανωμαλία. Αλλά πρώτα απ' όλα, κυβέρνηση και υπουργοί δεν σημαίνουν το ίδιο πράγμα για τους Ισπανούς αναρχικούς, όπως για τους Ευρωπαίους ή τους Αμερικάνους. Γι'

αυτούς (τους Ισπανούς) αποτελούν απλώς πρόχειρες λύσεις, από τις οποίες μπορούν να απαλλαγούν όποτε το θελήσουν. Και δεύτερον, σημαίνουν τη σωτηρία της Μαδρίτης – στην πραγματικότητα τη σωτηρία της Ισπανίας. Μόνον το μέλλον θα δείξει αν η CNT έπραξε σοφά ή όχι. Προς το παρόν, θα πρέπει να αρκεί στους συντρόφους εκτός Ισπανίας να γνωρίζουν πως η άλλη λύση, εκτός της ανάληψης των υπουργείων, θα ήταν η ένοπλη εξέγερση ενάντια στο σαμποτάζ που εδώ και μήνες πραγματοποιείται από κάποια “συμμαχικά” κόμματα του Ενωμένου Μετώπου.

Έχω ήδη δηλώσει πως οι σύντροφοί μας είχαν δυνατότητα επιλογής μόνο μεταξύ της δικτατορίας και της μεγαλύτερης δυνατής ελευθερίας για όλους όσοι αποκαλούνται φίλοι στον αντιφασιστικό αγώνα. Χαίρομαι λοιπόν που μπορώ να πω ότι η CNT-FAI διάλεξε το δεύτερο. Ίσως φαίνεται υπερβολικό όταν λέω ότι η Καταλωνία είναι σήμερα πολιτικά το πιο ελεύθερο μέρος του κόσμου. Εξαιρουμένων των φασιστών, όλα τα κόμματα απολαμβάνουν απεριόριστης ελευθερίας λόγου, Τύπου και συγκεντρώσεων. Στην πραγματικότητα, κάποιοι έχουν εκλάβει την

ελευθερία ως ασυδοσία. Έχουν επιτάξει τα πιο περίβλεπτα κτίρια και παρατάσσονται μπροστά τους μέχρι και τη νύχτα ακόμη, φωνάζοντας με ντουντούκες και διοργανώνοντας συγκεντρώσεις. Κάνουν καθημερινά παρελάσεις σε στρατιωτικούς σχηματισμούς και με την συνοδεία μουσικής. Κάνουν περίπου ό,τι γουστάρουν, συμπεριλαμβανομένων των εκτεταμένων προετοιμασιών για την ευτυχή στιγμή που θα είναι αρκετά ισχυροί, για να σπύσουν τους συντρόφους μας στον τοίχο. Σ' αυτό θα έχουν στ' αλήθεια τόση τύχη, όσο είχε κι ο Φράνκο μέχρι τώρα. Αλλά παραμένει γεγονός πως αυτό είναι η μεγαλύτερη προσδοκία τους. Έχω συχνά σκεφθεί και εκφράσει την άποψη πως μια τέτοια ανεκτικότητα, όπως αυτή που επιδεικνύει η CNT-FAI, μπορεί να έχει ολέθριες συνέπειες. Παρά ταύτα, όφειλα να συμφωνήσω πως αυτός ο κίνδυνος είναι προτιμότερος από την δικτατορία. Και παρ' ό,τι η CNT-FAI διόλου δεν πιστεύει στα δημόσια καραγκιοζιλίκια που χρησιμοποιούν οι άλλοι, δεν εθελοτυφλεί μπροστά στον κίνδυνο και είναι έτοιμη να τον αντιμετωπίσει. Αλλά είναι τόσο βαθιά ριζωμένη η πίστη τους στην ελευθερία, που προτι-

μούν να κφίστανται τις καθημερινές οκλήσεις -που θα έθεται σε δοκιμασία ακόμη και την υπομονή αγίων- από το να εμποδίσουν βίαια εκείνους που βασίζονται σ' άλλες μεθόδους για να κερδίσουν οπαδούς. Οι Ισπανοί σύ-ντροφοί μας νοιώθουν πως ο Αναρχισμός και ο Ελευθεριακός Κομμουνισμός είναι τόσο βαθιά ριζωμένοι στους Καταλανούς εργάτες και αγρότες που δεν χρειάζονται δημόσιες παρά-τες για να διεγείρουν τον ενθουσιασμό και την αφοσίωσή τους. Για την ώρα, αυτό και μόνον αρκεί για ν' αποδείξει ότι οι σύντροφοι της CNT-FAI όχι μόνον δεν έχου προδώσει τις ιδέες μας, αλλά είναι σήμερα οι μόνοι γενναίοι μαχητές και υπερασπιστές αυτών των ιδεών. Πράγματι, είναι το μόνο μεγάλο τμήμα πληθυσμού σ' ολόκληρο τον κόσμο που αγαπά ακόμη τόσο την ελευθερία, ώστε να πολεμήσει και να πεθάνει γι' αυτήν. Αισθάνο-μαι, λοιπόν, πως όση κι αν είναι η λύπη μας για τους Ισπανούς συντρόφους που έγιναν υπουργοί ή που έκαναν άλλα σφάλματα, δεν έχουμε εν τούτοις δικαίωμα να τους κρίνου-με, τουλάχιστον έως ότου συντριβεί ο Φασι-σμός. Επί του παρόντος, ένας κίνδυνος υπάρ-χει και αυτός είναι ο Φασισμός, με όποιο όνο-

μα κι αν εμφανίζεται. Ο,τιδήποτε άλλο πρέπει να περιμένει. Το καθήκον μας εκτός Ισπανίας είναι να βοηθήσουμε τους συντρόφους μας, να βοηθήσουμε τον αντιφασιστικό αγώνα, ενισχύοντάς τον υλικά και ηθικά. Να βοηθήσουμε τις γυναίκες και τα παιδιά που αναγκαστικά εγκαταλείπουν τις περιοχές των μαχών.

* * * * *

+Σε ένα άλλο γράμμα στο περιοδικό "Ισπανική Επανάσταση", που δημοσιεύθηκε την ίδια χρονική περίοδο (8/1/37), η Γκόλντμαν μιλάει για τον γενικότερο κίνδυνο που απορρέει από τη συνεργασία, αλλά αρνείται να αμφισβητήσει την καλή πίστη των Ισπανών αναρχικών ή να προτείνει κάποια άλλη λύση.

Ο Φασισμός είναι πράγματι μεγάλο κακό, αλλά μέχρι στιγμής ο χειρότερος εχθρός βρίσκεται ανάμεσά μας.... Για πολύ καιρό δεν μας ήταν δυνατό να μιλήσουμε έτσι ξεκάθαρα, αλλά τώρα το σαμποτάζ έχει πάρει τόσο μεγάλες διαστάσεις που η σιωπή θα ήταν δειλία ή μάλλον έγκλημα... Έως τώρα νοιώθαμε ότι η δημοσιοποίηση οποιασδήποτε ρήξης θα ήταν ό,τι καλύτερο για τη Φασιστική προπαγάνδα. Ωστόσο, ο κίνδυνος είναι τόσο μεγάλος

λος απ' όλες τις πλευρές, ώστε να μίν επιδέχεται παραπάνω διπλωματία.

Μέσα σ' αυτό το τρομερό μακελειό, υπάρχουν πολλά πράγματα ανεξήγητα, που θα πρέπει να μας βάλουν σε σκέψεις. Πρώτα απ' όλα, τίθεται το ερώτημα για το αν οι σύντροφοι θα έπρεπε να έχουν συμμετάσχει στο Ενωμένο Μέτωπο, με δεδομένο ότι αυτό τους οδήγησε -και ήταν αναπόφευκτο να τους οδηγήσει- στις πλέον αντιφατικές ενέργειες και έφερε στην επιφάνεια έναν κίνδυνο που αποδεικνύεται καθημερινά σοβαρότερος και απ' αυτόν τον ίδιο το Φασισμό. Η αυξανόμενη προστυχιά του "εσωτερικού" εχθρού οφείλεται στην υπέρμετρη ανεντικότητα που επέδειξε η CNT-FAI, προκειμένου να καταστήσει φανερό ότι ο αναρχισμός δεν καταπιέζει κανέναν πλην των οπλισμένων και δεδηλωμένων Φασιστών -για το λόγο αυτό έδωσαν στους Σοσιαλιστές και στους Κομμουνιστές πολύ ελεύθερο χώρο για τους ελιγμούς τους, με αποτέλεσμα αυτοί οι δύο μακροχρόνιοι εχθροί να υπονομεύουν την επανάσταση προς όλες τις κατευθύνσεις. Αυτός, σύντροφοι, είναι ο μεγαλύτερος κίνδυνος για την CNT-FAI. Κρατώντας το λόγο τους, οι σύ-

ντροφοί μας δεν μπορούν να θέσουν τέρμα στην ολέθρια αντίπραξη αυτών των ίδιων των συμμάχων τους. Αλλά, παρά την πλήρως αποθαρρυντική αυτή κατάσταση και με τους Φασίστες να βρίσκονται προ των πυλών της Μαδρίτης, οι σύντροφοί μας ασχολούνται με το εποικοδομητικό τους έργο σαν να μην υπήρχαν Ιούδες και οπλισμένοι εχθροί μέσα κι έξω από τις γραμμές τους. Η μεγάλη ελπίδα των Φασιστών δεν στηρίζεται τόσο στη βοήθεια απ' άλλες χώρες όσο στην επέκταση της έχθρας ανάμεσα στις γραμμές των Ενωμένου Μετώπου.

* * * * *

+Η Γκόλντμαν επιχειρεί να ξεκαθαρίσει τη θέση της σ' αυτό το γράμμα της (19/1/37) προς την στενή, αλλά όλο και πιο επικριτική σύντροφό της Μόλλυ Στάϊμερ.

Όσον αφορά στις ενέργειες των Ισπανών συντρόφων, δεν με βρίσκουν περισσότερο σύμφωνη απ' ό,τι εσένα ή τη Σόνια (Φλέσιν). Είναι, ωστόσο, παράξενο το πόσο άλλαξαν οι θέσεις μας. Εσύ και η Σόνια αγανακτούσατε όταν έλεγα ότι οι σύντροφοί μας δεν θα έπρεπε ποτέ να συμμαχήσουν με τους Κομ-

μουνιστές ή με την Κυβέρνηση, αν ετίθετο τέτοιο ζήτημα. Φτάσατε μάλιστα στο σημείο να φοβάστε που θα πήγαινα στην Ισπανία, εξ αιτίας της κριτικής στάσης μου απέναντι στη CNT-FAI. Λοιπόν, εγώ ακόμη πιστεύω πως οι σύντροφοι έκαναν τη γκάφα της ζωής τους μπαίνοντας στο Ενωμένο Μέτωπο. Αλλά, εδώ έγκειται η τωρινή διαφορά μας. Εσείς κάθεστε και κρίνετε τους Ισπανούς συντρόφους μας, που καθημερινά βρίσκονται αντιμέτωποι με τον κίνδυνο και που είναι περικυκλωμένοι από εχθρούς κάθε είδους, ενώ εγώ, με το να βρίσκομαι μέσα στα γεγονότα, έφτασα να καταλάβω ότι από τη στιγμή που μπήκαν σ' αυτό που λέγεται Ενωμένο Μέτωπο, δεν μπορούσαν να κάνουν τίποτε άλλο από το να προχωρήσουν παραπέρα. Μ' άλλα λόγια, το ένα σφάλμα, η μία λάθος κίνηση, οδήγησε αναπόφευκτα σε άλλες, όπως άλλωστε συμβαίνει πάντα. Είμαι περισσότερο από ποτέ πεπεισμένη πως οι σύντροφοι θα είχαν διατηρηθεί πολύ πιο ισχυροί απ' ό,τι είναι τώρα αν είχαν κρατηθεί στον δικό τους χώρο. Αλλά, επαναλαμβάνω, από τη στιγμή που συμμαχησαν για την περίοδο του αντιφασιστικού αγώνα, οδηγήθηκαν από τη λογική των πραγμά-

των στο να προχωρήσουν στις παραπέρα ενέργειές τους. Στην πραγματικότητα, οι σύντροφοι ανέλαβαν τα υπουργεία μόνον όταν ο Καμπαλλέρο απέρριψε όλες τις άλλες προταθείσες μεθόδους για τη δημιουργία Πολεμικού Συμβουλίου Άμυνας. Βρέθηκαν μπροστά στο δίλημμα ή να στήσουν τον Καμπαλλέρο στον τοίχο και μαζί μ' αυτόν όλο το Μικρό Υπουργικό του Συμβούλιο ή να μπουκώσουν στην κυβέρνηση, εφόσον ήθελαν να επηρεάζουν τη διεξαγωγή του πολέμου. Ασφαλώς εσύ, η Σόνια και οι άλλοι δεν υπαινίσσεσθε πως ο αντιφασιστικός αγώνας δεν είναι αυτή τη στιγμή ο μεγαλύτερος κίνδυνος και η πρώτη προτεραιότητα ή μήπως κάνω λάθος; Τέλος πάντων, οι σύντροφοί μας δεν είχαν άλλη επιλογή. Ήταν πέρα από τις δυνάμεις τους το να εκδιώξουν με τη βία από την κυβέρνηση τον Καμπαλλέρο και την συμμορία του των πολιτικάντηδων. Κι αυτό όχι μόνο επειδή θα ενίσχυαν έτσι τον Φράνκο..... αλλά και γιατί θα στρεφόταν εναντίον της CNT-FAI όλο το διεθνές προλεταριάτο, συμπεριλαμβανομένων κάποιων δικών μας αναρχικών. Δεν επέλεξαν οι σύντροφοί μας· οι καταστάσεις επέλεξαν για λογαριασμό τους. Αν

δεν είχαν ενδώσει στο αναπόφευκτο, ο Φράνκο θα κατείχε αυτή τη στιγμή όλη την Ισπανία και δεν θα υπήρχαν σ' αυτήν αναρχικοί, ώστε οι αναρχικοί του υπόλοιπου κόσμου να τους ψέγουν ή να τους αποδοκιμάζουν.... Αυτή είναι η κατάσταση, αγαπητή μου, είτε τη δέχεσαι, είτε όχι. Πριν όμως αποφασίσεις, πήγαινε στην Ισπανία και σχημάτισε προσωπική γνώμη για τα πράγματα.

* * * * *

Ένα μήνα αργότερα (17/2/37) λέει στον παλιό αμερικάνο φίλο και σύντροφό της Χάρυ Κέλυ πως ο τρόμος της για τις συνέπειες της υπερβολικής ανεκτικότητας των Ισπανών αναρχικών είναι μεγαλύτερος από ποτέ, παρά το γεγονός ότι αρχίζουν να τις αντιλαμβάνονται και οι ίδιοι οι σύντροφοι.

Συμφωνώ απολύτως μαζί σου πως θα έπρεπε να εντείνουμε όλες τις δυνάμεις μας για να κρατήσουμε αρραγές το Ευρωπαϊκό Μέτωπο-σίγουρα οι σύντροφοί μας επέδειξαν τεράστια υπομονή και ανεκτικότητα, αλλά η άλλη πλευρά είναι ύπουλη. Όχι μόνον οι Κομμουνιστές-οι Ρεπουμπλικάνοι "Αριστεροί"²⁶ προσπαθούν

και αυτοί να πάρουν στα χέρια τους το κράτος. Μερικές φορές φοβάμαι πως οι σύντροφοι κάνουν πολλές παραχωρήσεις. Τρέμω στην ιδέα ότι κάποια μέρα θ' ανακαλύψω πως έχουν εκτοπιστεί στο περιθώριο. Προφανώς το αντιλαμβάνονται και οι ίδιοι –αφού ξεκίνησαν μια έντονη εκστρατεία με συγκεντρώσεις, ραδιοφωνικές εκπομπές και ανακοινωθέντα προς τις Καταλανικές μάζες, κάτι που αρνούταν να κάνουν για αρκετούς μήνες. Όταν τους είχα μιλήσει, επισημαίνοντας πως οι σύμμαχοί τους εργάζονται νυχθημερόν για την εξάπλωση των ιδεών τους, οι σύντροφοί μας με διαβεβαίωσαν ότι οι ίδιοι δεν χρειάζονται τέτοια καραγκιοζιλίκια. Τέλος, πάντων, κάλλιο αργά παρά ποτέ!

* * * * *

+Μέσα σε λίγες μέρες (23/2/37) απαντά με πάθος στις κατηγορίες που της απύθνυε ο σύντροφος Αλεξάντερ Σαπίρο για την ανεκπρόκρητα της απέναντι την πορεία των Ισπανών αναρχικών και για τον συμβιβασμό της εις βάρος των βασικών αναρχικών αρχών. Παρότι συμφωνεί με το μεγαλύτερο μέρος της κριτικής του για τις καταστροφικές συνέ-

πειες της ισπανικής αναρχικής πολιτικής, επισημαίνει με έμφαση ότι όλα αυτά είχαν τις ρίζες τους στα λάθη που διεπράχθησαν πριν από τον Ιούλιο του 1936 και μάλλον τότε παρά τώρα –μεσούσης της κρίσης– ήταν η κατάλληλη στιγμή για ν' ασκήσει την κριτική του. Κατά την άποψή της, η κρίση κατέστησε αναγκαίους κάποιους συμβιβασμούς· το θέμα ήταν με ποιό τρόπο θα πετύχαιναν να έχουν τις λιγότερες ζημίες, τις λιγότερες βασικές αντιφάσεις με τις αναρχικές αρχές.

...Το γράμμα σου μου έφερε στο μυαλό την πρώτη μας συνάντηση στη Μόσχα, όταν ο Σάσα (Μπέρκμαν) κι εγώ είμαστε εκεί. Θυμάμαι που μου εξηγούσες την αναγκαιότητα όλων των συμβιβασμών και των εγκληματικών σφαλμάτων που είχαν κάνει οι Μπολσεβίκοι, παρουσιάζοντάς τα ως αναπόφευκτα στον επαναστατικό αγώνα. Θυμάμαι που απεδέχθηκες το διορισμό σου στο Υπουργείο Εξωτερικών, όπως επίσης και τη συνεργασία του Σάτοφ²⁷ και άλλων συντρόφων μας με το Σοβιετικό καθεστώς. Ακόμη και μέχρι τον Οκτώβριο του 1920, όταν γυρίσαμε από την Ουκρανία, είχες την άποψη πως έσπευδα να βρω λάθη στις κινήσεις του Λένιν. Μ' άλλα

λόγια, έδειχνες κάθε δυνατή επιείκεια και δικαιολογούσες το μηχανισμό που στραγγάλιζε την Επανάσταση, καταπίεζε τους εργάτες, εξανάγκαζε την αγροτιά και έπνιγε κάθε ανάσα ελευθερίας, στο βωμό της επαναστατικής αναγκαιότητας. Και τώρα πόσο πρόθυμα καταδικάζεις συλλήβδην κάθε κίνηση των Ισπανών συντρόφων!²⁸ Αυτό είναι που διδάχθηκες από την εμπειρία σου στη Ρωσία; Ή είναι ακριβώς αυτή σου η εμπειρία που σε ωθεί να δείχνεις λιγότερη κατανόηση και ανοχή για την εμπειρία των άλλων;

Σημείωσε, αγαπητέ Σάνια, πως οι περισσότερες κατηγορίες σου ενάντια στους συντρόφους μας είναι όντως πολύ αληθινές και συμφωνώ μαζί σου. Εκεί που διαφοροποιούμαι, είναι στο σημείο που ξεκίνησαν τα σφάλματα. Δεν ήταν μόνον η δήλωση της CNT-FAI πως δεν είχε την απαραίτητη δύναμη να φέρει σε πέρας την Επανάσταση.²⁹ Το πρώτο θλιβερό λάθος ήταν η ελλιπής συμμετοχή της στη μαζική εξέγερση των Αστουριών... το '34. Όπως επίσης κι όταν η CNT-FAI έσπευσε στις εκλογές να δώσει την εξουσία στους βρώμικους Αθάνια και Καμπαλλέρο. Αυτές οι πρώτες λαθεμένες κινήσεις οδήγησαν ανα-

πόφευκτα σ' όλες τις άλλες, όπως μια πέτρα που κυλάει στο γκρεμό παρασέρνοντας κι άλλες μαζί της. Γιατί δεν τα πολέμησες τότε αυτά;³⁰ Τότε έπρεπε, όχι τώρα. Με τον Φράνκο έτοιμο να καταλάβει την Ισπανία, μ' όλους τους αποκαλούμενους συμμάχους εναντίον της CNT-FAI κι όλο το Σοσιαλιστικό τσούρμο εκτός της Ισπανίας να εναντώνεται αμείλικτα στους συντρόφους μας, φαίνεται απάνθρωπο να καταδικάζει κανείς –όπως κάνεις εσύ– τις λανθασμένες ενέργειές τους, χωρίς να αναφέρει τίποτε για το εποικοδομητικό έργο που έχουν κάνει και που, χωρίς αμφιβολία, συνεχίζουν ακόμη και τώρα να κάνουν....

Είπα, λοιπόν, πως συμφωνώ σε πολλά απ' αυτά που έγραψες. Έχω όμως την αίσθηση ότι οι σύντροφοί μας δεν είχαν παρά δύο μόνο επιλογές, ή τη δικτατορία ή τη συμμετοχή στην κυβέρνηση. Θεωρώ και τις δύο κατακριτέες για Αναρχικούς. Αλλά ανάμεσά τους, η δικτατορία είναι το χειρότερο. Από τα υπουργεία μπορούν να παραιτηθούν όταν αποδειχθούν άχρηστα και χωρίς νόημα. Αλλά από τη στιγμή που κάποιος θα εγκαθιδρύσουν δικτατορία, δεν υπάρχει πλέον επιστροφή. Η ανοχή που η CNT-FAI επέδειξε και συνεχίζει να επι-

δεικνύει έναντι των συμμάχων της μπορεί να της κοστίσει ακριβά. Αλλά θα κοστίσει λιγότερο από το να τους έστηναν όλους στον τοίχο, όπως έκαναν οι Μπολσεβίκοι στη Ρωσία και συνεχίζουν να κάνουν μέχρι και σήμερα.

Το μόνο που σίγουρα αξίζει την σκληρότερη κριτική και καταδίκη είναι τα ηλίθια ανοίγματα προς τη συμμορία του Στάλιν. Η CNT-FAI δείχνει να το έχει, ήδη, αντιληφθεί....

.....

Υπάρχει ωστόσο ένα σημείο που δεν μπορώ να τ' αφήσω να περάσει έτσι, κι αυτό είναι η αναφορά σου στο ότι εκπροσωπώ την *Generalitat* (*Σημ Μ. Χενεραλιδάδ-Καταλανική Περιφερειακή Κυβέρνηση*). Αγαπητέ μου, προτρέχεις. Πράγματι, αποδέχτηκα την εκπροσώπηση της Χενεραλιδάδ. Αλλά μέχρι στιγμής, την εκπροσώπησα όσο κι εσύ. Η αλήθεια είναι πως δεν πλησίασα καν στα γραφεία (*στο Λονδίνο*) και πως δεν μίλησα ούτε για μια φορά στο όνομα της Χενεραλιδάδ. Και ούτε σκοπεύω να το κάνω. Έχω γράψει στους Ισπανούς συντρόφους μας γι' αυτό. Αλλά ακόμη κι αν είχα μιλήσει στο όνομα της Χενεραλιδάδ, αυτό δεν θα μ' εμπόδιζε να ασκήσω κριτική στις λάθος κι-

νήσεις των Ισπανών συντρόφων μας.

* * * * *

Ώσον αφορά στην προθυμία της να συνεργαστεί με πιθανούς συμμάχους στη Βρετανία, η Γκόλντμαν πληροφορεί τον φίλο της Μαρτίν Γκαντέλ (6/3/37) για την κατάσταση και τους περιορισμούς της.

... Ναι, το ξέρω πως το I.L.P.³¹ ερωτοτροπεί απεγνωσμένα με την CNT-FAI... Αλλά εγώ δεν έχω ασφαλώς καμία πρόθεση να συνδεθώ πολιτικά με το I.L.P. Και θα ήταν μεγάλο σφάλμα να κάνουν κάτι τέτοιο και οι σύντροφοι της CNT-FAI. Το I.L.P., όπως και το ΡΟΥΜ,³² είναι Μαρξιστές και, όπως οι λεπροί, μπορεί να αλλάζουν δέρμα όχι όμως και νοοτροπία.

Δεδομένης της απουσίας σημαντικού αναρχικού κινήματος στη Βρετανία, είναι πρόθυμη να συνεργαστεί με το I.L.P., στο βαθμό που θα μιλήσουν από την ίδια ιδεολογικοπολιτική πλατφόρμα ή θα οργανώσουν από κοινού μια διαδήλωση. Αλλά τίποτα από αυτά και για κανέναν

απολύτως λόγο δεν θα δέσμευαν εκείνην ή τη CNT-FAI μελλοντικά.

* * * * *

+Σ' ένα της γράμμα (9/3/37), που είναι το πιο εκτενές και το πιο εξομολογητικό των τελευταίων μηνών, φαίνεται να αναζωπυρώνονται οι φόβοι της για την ισπανική συνεργασία. Για μια ακόμη φορά εμπιστεύεται στην Μίλλυ και στον Ρούντολφ Ρόκερ τους προβληματισμούς της, επιζητώντας ένα δημιουργικό διάλογο μαζί τους.

....Η επιμονή τους τώρα στη στρατιωτικοποίηση, στην υποχρεωτική επιστράτευση και στην Ενιαία Διοίκηση³³, είναι συμβιβασμοί που προοιωνίζονται άσχημες εξελίξεις στο μέλλον. Σημαίνει πως χάνουν συνεχώς έδαφος και θα βρεθούν κάποια στιγμή παγιδευμένοι, όταν ο Καμπαλλέρο θα έχει συγκεντρώσει όλη την εξουσία στα χέρια του. Στην πραγματικότητα, οι σύντροφοι ακολουθούν την ίδια πορεία μ' αυτή των συντρόφων της Ρωσίας.

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, φοβάται πλέον ακόμη και για την ίδια την ασφάλεια των

Ισπανών αναρχικών. Οι υποχωρήσεις τους έναντι των βασικών τους αρχών έθεται ακόμη περισσότερο σε κίνδυνο τη θέση τους.

Οι κατηγορίες των Σαπίρο, Στάϊμερ και Φλέσιν για την δική της φαινομενική ασυνέπεια την ενοχλούν φοβερά. Εύχεται να μπορούσε να συζητήσει αυτά τα θέματα κατ' ιδίαν με τον Ρόκερ, ώστε να ξεκαθαρίσει τη δική της θέση και να ανακουφιστεί από την ένταση.

* * * * *

Όπως διασαφνίζει αυτό το γράμμα της (5/4/37) προς τον Χάρυ Κέλυ, η Γκόλντμαν, παρότι δείχνει ανοχή απέναντι στις προσπάθειες των Ισπανών αναρχικών να βρουν τον καταλληλότερο δρόμο, εν τούτοις ανθίσταται σθεναρά στις πιέσεις τους να προχωρήσει σε διάφορες μορφές συνεργασίας στο Λονδίνο.

Πριν από δύο βδομάδες έγινε σύσκεψη της Β' Διεθνούς (Σημ. Μ. ουσιαστικά των κομμάτων που παρέμειναν ακόμη στην παλαιά Β' Διεθνή) σ' αυτήν εδώ την πόλη (στο Λονδίνο). Υπήρχαν Ισπανοί αντιπρόσωποι, μέλη της U.G.T. Τι ακριβώς ανέφεραν στη συνεδρίαση δεν υπάρχει τρόπος να μάθουμε,

αλλά έχω βάσιμες πληροφορίες ότι κατήγγειλαν δημόσια την CNT-FAI, ισχυριζόμενοι ότι οι σύντροφοί μας δεν συμμετείχαν στα γεγονότα της 19ης Ιουλίου 1936. Επίσης, ότι η CNT χάνει συνεχώς οπαδούς, ότι δεν στηρίζει τη Μαδρίτη, ότι έχει αρχίσει να εκτελεί αγρότες που δεν θέλουν να συμμετέχουν στις κολλεκτίβες – ένας ποταμός φεμάτων από την αρχή μέχρι το τέλος. Κι όμως, οι φτωχοί σύντροφοί μας προσπαθούσαν (ακόμη και πριν την 19η Ιουλίου) να πείσουν την U.G.T. να ενωθεί μαζί τους σε μια συμμαχία, η οποία θα αντιπροσώπευε δύο πανίσχυρα επαναστατικά συνδικάτα. Επαναλάμβαναν αυτή την πρόταση σε όλες τις καθημερινές ή εβδομαδιαίες εκδόσεις τους, καθώς επίσης και στα δελτία τους. Μέχρι στιγμής τίποτε δεν έγινε. Αντιθέτως, οι σύντροφοι του Καμπαλλέρο στην U.G.T. ρίχνουν λάσπη στη CNT και όταν βγαίνουν από την Ισπανία, τους διασύρουν κατά τον τρόπο που προανέφερα.

Θα ήταν τραγικό, αν δεν ήταν τόσο κωμικό, το ότι οι σύντροφοί μας συνεχίζουν ακόμη και τώρα να έχουν εμπιστοσύνη στην U.G.T. Το πιστεύεις πως μου έστειλαν μία επείγουσα επιστολή λέγοντάς μου ότι έπρε-

πε να παρακολουθήσω τη συνεδρίαση της Β' Διεθνούς και να λάβω μέρος στη διαδήλωση που θα γινόταν στο Κίνγκσγουαί Χώλλ, μετά το τέλος της κλειστής συνεδρίασης που θα είχαν οι αντιπρόσωποι; Συνέβη η επιστολή αυτή να φτάσει πολύ αργά κι ενώ εγώ ήμουν κρεβατωμένη με γρίππη, αλλά ακόμη κι αν δεν υπήρχε αυτό το κώλυμα, ποτέ δε θα έκανα μια τόσο γελοία κίνηση, όπως το να εκλιπαρήσω τη Β' Διεθνή, εκπροσωπούμενη για τον σκοπό αυτό από τον Σερ Σίτριν, τον Μπέβιν³⁴ και όλον τον υπόλοιπο "καλό" κόσμο, προκειμένου να με δεχθούν ως αντιπρόσωπο της CNT-FAI. Αλλά οι σύντροφοί μας είναι απλώς αθεράπευτα αφελείς όταν πρόκειται για το Ευρωπαϊκό Σοσιαλιστικό Κίνημα. Εσωκλείω αντίγραφα των γραμμάτων που προσφάτως έστειλα στον Ρόκερ και στον Μπελ, που θα σου δώσουν να καταλάβεις σε ποιά εσωτερική πάλη βρίσκομαι. Δυστυχώς, θα πρέπει να παραδεχτώ ότι πολλές από τις ενέργειες των συντρόφων μας είναι αντίθετες με ο,τιδήποτε υποστήριζαν κατά το παρελθόν και οπωσδήποτε με όλα όσα εγώ κι εσύ έχουμε αναπτύξει διεξοδικά. Η θλίψη μου είναι ακόμη μεγαλύτερη, γιατί γνωρίζω πως

αυτοί οι συμβιβασμοί δεν πρόκειται να τους ωφελήσουν. Αντιθέτως, μπορεί ν' αποδειχτούν η καταστροφή τους.

* * * * *

+Σ' ένα νέο γράμμα προς τον Σαπίρο (2/5/37), σχολιάζοντας την απάντησή του στο προδιμήνου επικριτικό προς αυτόν γράμμα της, η Γκόλντμαν ξεκαθαρίζει καλύτερα από ποτέ την θέση της μέσα στο φάσμα των διεθνών αναρχικών απόψεων για την Ισπανία: μια θέση που χαρακτηρίζεται από μετρημένη ανεκτικότητα, αλλά και εποικοδομητική κριτική. Αυτό που τώρα την εκνευρίζει είναι η ασυνέπεια του Σαπίρο, ο οποίος παλαιότερα απαιτούσε ανεκτικότητα για την Ρωσική επανάσταση.

Αγαπυτέ Σάνια, φοβάμαι πως είμαι σαν το μικρό ορφανό, που ό,τι και να κάνει το κατασαδιάζουν. Εσύ με επικρίνεις για το ότι δεν ασκώ κριτική στους συντρόφους μας στην Ισπανία και ο Νετλώ με αποδοκιμάζει επειδή τόλμησα να εξηγήσω τα λάθη και τους συμβιβασμούς της CNT, σε μια δήλωσή μου που δημοσιεύτηκε στις εφημερίδες "Η Ισπανία και ο Κόσμος" και "Η Ελεύθερη Φωνή των Εργατών".³⁵

Η Γκόλντμαν απορρίπτει και τις δύο επικρίσεις και για μια ακόμη φορά επιχειρεί να διατυπώσει την βασική θέση της· συμφωνεί με την κριτική του σχετικά με τους συμβιβασμούς των Ισπανών αναρχικών, αλλά διαμαρτύρεται για τον κακόβουλο και αφοριστικό χαρακτήρα της επίθεσής του. Του υπενθυμίζει και πάλι την παλαιότερη εκ μέρους του υπεράσπιση της μπολσεβίκικης πολιτικής με το επιχείρημα της “επαναστατικής αναγκαιότητας” και του ζητά να μην επιτρέψει στα συναισθήματα πικρίας που σώρρευσε από την εμπειρία του εκείνη να τον οδηγήσουν τώρα λαθεμένα εναντίον της Ισπανίας.

Όσον αφορά στην κατηγορία του ότι η αποτυχία της να κριτικάρει δημόσια τους Ισπανούς αναρχικούς έρχεται να προστεθεί στην απροθυμία της να ασκήσει δημόσια κριτική στο καθεστώς των Μπολσεβίκων όταν ήταν στη Ρωσία, του θυμίζει πως στη δεύτερη περίπτωση δεν υπήρξε καμιά σημαντική δημόσια ευκαιρία για κάτι τέτοιο, από τη στιγμή που αποκρυστάλλωσε την άποψή της. Σε κάθε περίπτωση είναι βέβαιο πως αυτό δεν έγινε από φόβο, όπως ίσως υπονοεί³⁶ Αναφέρει πως στην Ισπανία μιλούσε για ώρες ενάντια στην είσοδο των αναρχικών στα υπουργ-

γεία και σε άλλες κυβερνητικές θέσεις, αλλά και ενάντια στην αποδοχή της στρατιωτικοποίησης, με τους πλέον επιφανείς γαλλομαθείς αναρχικούς (συμπεριλαμβανομένων της Μοντσένυ, του Ολιβέρ και του Σαντιγιάν). Το ότι δεν κατάφερε να μιλήσει ανοιχτά σε μεγαλύτερες συγκεντρώσεις αναρχικών, οφείλετο αποκλειστικά στη γλωσσική της ανεπάρκεια και όχι στον φόβο των αντιποίνων.

Επαναλαμβάνει επίσης την πικρία της για το γεγονός ότι υπέθεσε πως η ίδια είχε υπαναχωρήσει από βασικές αρχές, αποδεχόμενη να είναι εκπρόσωπος της CNT στο καταλανικό κυβερνητικό γραφείο στο Λονδίνο. Αρχικά, εκείνη απεδέχθη απλώς για να διευκολύνει την αναρχική προπαγάνδα στη Βρετανία και όχι για να υπηρετήσει το κράτος. Εν πάση περιπτώσει, κατάλαβε, όταν ήρθε στο Λονδίνο, πως ήταν αδύνατον να χρησιμοποιήσει την ιδιότητά της κατ' αυτόν τον τρόπο κι έτσι ποτέ δεν το 'κανε.

Τέλος, τον πιέζει να διατυπώσει ποια άλλη εναλλακτική λύση έβλεπε, εκτός από τη συμμετοχή των αναρχικών στην κυβέρνηση ή τη δικτατορία.

* * * * *

+Έχοντας τώρα μάθει για τις αιματηρές συγκρούσεις στους δρόμους της Βαρκελώνης, ανάμεσα στους αναρχικούς και στους υποτιθέμενους “συμμάχους” τους, όπως επίσης και για τον υπερανεκτικό, κατευναστικό ρόλο των ηγετικών μορφών του αναρχικού κινήματος αυτή την περίοδο, η Γκόλντμαν γράφει στον Ρόκερ (14/5/37) ότι η “ελπίδα της για το αδύνατο”, δηλαδή για το ότι θα αποφευχθεί τελικά η καταστροφή από τις συνέπειες της συνεργασίας, έχει τώρα πια καταρρεύσει. Απειλεί, μάλιστα, με παραίτηση από τον επίσημο ρόλο της εκπροσώπου των Ισπανών αναρχικών στην Βρετανία.

Θα επιβεβαιώσεις, αγαπητέ Ρούντολφ, ότι επανειλημμένως προσπάθησα να εξηγήσω και να υπερασπιστώ τους ηγέτες της CNT-FAI για την είσοδό τους στα υπουργεία, όπως επίσης προσπάθησα να εξηγήσω και την ξαφνική σφοδρή τους αγάπη για την πενιχρότατη συνεισφορά σοβιετικών όπλων, η οποία τώρα βαφτίστηκε στο αίμα των Μπερνέρι και Μπαρμπιέρι³⁷ και άλλων πολλών συντρόφων. Κι όλα αυτά τα έκανα, παρότι έβλεπα όσο ήμουν στην Ισπανία ποιά θα ήταν η...κατάληξη. Ελπίζοντας για το αδύνατο, πίστευα πως

η εξόντωση των συντρόφων μας και ο ευνου-
χισμός της επανάστασης δεν θα έρχονταν
τόσο σύντομα. Πως θα αναστέλλονταν, έως
ότου οι ορδές του Φράνκο εξοβελίζονταν από
τη χώρα. Ήταν αυτός ο διακαής πόθος που
μου έδωσε τη δύναμη να συνεχίσω τη δου-
λειά μου στο Λονδίνο παρά τις τρομερές αντι-
ξοότητες και που μ' έκανε να διαφωνήσω με
τον Σάνια, μολονότι ήμουν πρόθυμη να παρα-
δεχτώ ότι η κριτική του ήταν σωστή. Αλλά ο
θάνατος του Μπερνέρι και όλων των άλλων
συντρόφων και η δειλή στάση της Μοντσένυ
και του Ολιβέρ και της *"Εργατικής Αλληλεγγύης"*
καθιστούν αδύνατο το να συνεχίσω να
εκπροσωπώ την CNT-FAI. Όπως ξέρεις, ποτέ
δεν παίρνω βιαστικές αποφάσεις και ποτέ δεν
καταλήγω σε οριστικά συμπεράσματα χωρίς
να έχω πλήρως εξαντλήσει όλες τις πτυχές
ενός ζητήματος. Είμαι περισσότερο από ποτέ
αποφασισμένη να επιστρέψω στην Ισπανία
και ν' αντιμετωπίσω την Εθνική Επιτροπή της
CNT-FAI, καλώντας την να δώσει εξηγήσεις
για την χειρότερη προδοσία της επανάστασης
από την εποχή της Ρωσίας. Αν δεν καταφέρω
να λάβω αυτές τις εξηγήσεις, θα παραιτηθώ
από εκπρόσωπός της και θα αποσυρθώ από

το πεδίο της δράσης. Καλύτερα να σιωπώ, παρά να πάρω μέρος στο αιματηρό θέαμα του θανάτου της Ισπανικής επανάστασης.

Μπορεί βέβαια ν' ανακαλύψω πως ο λαός της CNT-FAI έχει διατηρήσει τον επαναστατικό ζήλο και πόθο του. Σ' αυτή την περίπτωση, θα δουλέψω γι' αυτούς, χωρίς, όμως, κάποια επίσημη ιδιότητα.

* * * * *

+ Τρεις εβδομάδες αργότερα (8/6/37), σ' αυτό το γράμμα της προς τον σύντροφο Ζαν Λεβύ εκφράζει με ειλικρίνεια την απελπισία της για την ραγδαία, τραγική έκβαση της υπόθεσης της Βαρκελώνης, έστω κι αν παραμένει ισχυρή η εμπιστοσύνη της στην επαναστατική ενεργητικότητα και στο κουράγιο της βάσης του αναρχικού κινήματος.

Δυστυχώς δεν μπορούμε να ρίξουμε όλο το φταίξιμο –για τα γεγονότα του Μάη– στους Κομμουνιστές και στους αντιδραστικούς συμμάχους τους. Οι ηγέτες της CNT-FAI πρέπει να επωμιστούν μέρος της ευθύνης. Έπεσαν στην παγίδα με τα μάτια ορθάνοιχτα, πίστεψαν βλακωδώς ότι μπορούν να χρησιμοποιήσουν προς όφελός τους αυτούς ακριβώς τους

θεσμούς που πάντα και κατά κύριο λόγο πολεμούσαμε, δηλαδή τους συνθλιπτικούς θεσμούς της κυβέρνησης. Ακόμη πιο παιδιάστικη αποδείχτηκε η πίστη τους πως θα μπορούσαν να βγούν κερδισμένοι από τη συνδιαλλαγή τους μ' αυτούς τους σύγχρονους Ιησουΐτες –τον Στάλιν και τους υποστηρικτές του– που μέχρι στιγμής αποδείχτηκαν πολύ πιο επιδέξιοι και από τους Ιησουΐτες του παρελθόντος. Σε κάθε περίπτωση, η κατάσταση στην Ισπανία είναι εξαιρετικά δυσμενής: είτε επικρατήσουν οι κυβερνητικές δυνάμεις είτε ο Φασισμός, οι σύντροφοί μας θα συνθλιθούν κάτω από τη μπότα του όποιου νικητή. Κι όμως, είχαν τόσες χρυσές ευκαιρίες, αρκεί να παρέμεναν στις θέσεις τους και να αρνούνταν να διαπραγματευτούν μ' αυτούς που ήταν αποφασισμένοι να τους καταστρέψουν. Από τα γεγονότα της Βαρκελώνης (*Σημ. Μ. αναλυτική περιγραφή θα βρεί ο αναγνώστης στο βιβλίο του Αουγκουστίν Σούχου "Οι μάχες του Μάη του 1937 στην επαναστατημένη Βαρκελώνη" –εδόσεις Άρδην*) και μετά βρίσκομαι σε κατάσταση φοβερής κατάθλιψης. Η Ισπανία σήμαινε τόσα πολλά για μένα. Έκρυβε τόσες ελπίδες για τα τελευταία χρόνια της ζωής μου.

Τώρα, όλα αυτά χάθηκαν κι απόμεινα μετέωρη... Και βυθίσθηκα μες στην αβεβαιότητα, πού να πάω και τι να κάνω. Δεν πρέπει να νομίσεις πως έχασα την πίστη μου στην ίδια την επανάσταση ή στο λαό της CNT-FAI. Γνωρίζω τόσο πολλά για το παρελθόν τους, για τις αστείρευτες επαναστατικές τους πηγές, για το μεγάλο τους κουράγιο, ώστε να μην απελπίζομαι για το μέλλον της Ισπανίας. Αλλά μπορεί να χρειαστούν χρόνια για να ξαναφέρουν την επανάσταση στα ύψη που εγώ την γνώρισα, όσο ήμουν στην Ισπανία. Οι πιθανότητες είναι συντριπτικά εναντίον των συντρόφων μας. Οι Ευρωπαϊκές Δυνάμεις και οι συνεργάτες τους στην Ισπανία δεν πρόκειται να επιτρέψουν εύκολα στον αναρχισμό να γίνει πραγματικότητα. Ωστόσο, δεν θα πάψω ποτέ να εργάζομαι για τους συντρόφους μας, οπουδήποτε κι αν βρίσκομαι.

* * * * *

+Σχεδόν ένα μήνα αργότερα (1/7/37) η Γκόλντμαν ξεκαθαρίζει τη διαφωνία της με τον Σαπίρο, σε τούτο το γράμμα της προς τον Τομ Μπελ.

...Προς το παρόν θέλω να πω ότι η αντίθεσή μου με τον Σαπίρο δεν οφείλεται στην

κριτική του προς τους Ισπανούς συντρόφους. Σ' αυτό το ζήτημα συμφώνησα πλήρως μαζί του. Δεν μπορούσα όμως να συμφωνήσω με τη μέθοδό του. Όσον αφορά τον Νεττλώ, φοβάμαι πως έχει σχεδόν ξεμωραθεί. Δεν μπορεί να ανεχθεί ούτε την ελάχιστη αντίρρηση προς τους ηγέτες της CNT-FAI. Κάποτε μιλούσε έξω απ' τα δόντια, όπως κάνεις κι εσύ, για την απόλυτη ελευθερία που θα έπρεπε να διέπει τους αναρχικούς, όπως επίσης μιλούσε και ενάντια σε κάθε συμβιβασμό. Σήμερα εγκρίνει κάθε συμβιβασμό. Έχει μετατραπεί σε κανονικό ζηλωτή που είναι έτοιμος να παραδώσει στην πυρά οποιονδήποτε "αιρετικό". Μας μισεί όλους, γιατί δεν αποδεχόμαστε 100% όσα έκαναν η Μοντσένυ και ο Ολιβέρ. Έχω σταματήσει πια να του γράφω.

Τώρα, σε ό,τι αφορά τα διάφορα σημεία που θίγεις στην επιστολή σου: κατ' αρχάς, αν νομίζεις ότι η κριτική του Σαπίρο προς τους Ισπανούς ηγέτες εκκινεί από τις ανακολουθίες της αναρχικής πρακτικής τους, κάνεις λάθος. Ο Σαπίρο είναι υποστηρικτής των αυταρχικών μέτρων. Οι αντιρρήσεις του οφειλονται στο γεγονός ότι η CNT-FAI δεν πήρε ευθύς εξαρχής την εξουσία και ...δεν την χρη-

σιμοποίησε για τις δικές της ανάγκες. Δεν νομίζω πως χρειάζεται περαιτέρω συζήτηση μεταξύ μας σχετικά με την έμπρακτη εφαρμογή των αναρχικών αρχών. Διατήρησα σ' όλη μου τη ζωή την ίδια θέση. Από τη ρωσική εμπειρία και μετά, έχω επανειλημμένως τονίσει ότι ένας υψηλός σκοπός δεν μπορεί να μετέρχεται ποταπών μέσων. . . .

.....

Εκφράζεις την έκπληξή σου που υποστηρίζω πως οι μόνες εναλλακτικές λύσεις που είχαν οι σύντροφοί μας ήταν είτε η είσοδος στα υπουργεία είτε η δικτατορία. Ελπίζω να μην πιστεύεις ότι εγκρίνω κάποια απ' αυτές. Τις θεωρούσα, κι εξακολουθώ και τώρα να τις θεωρώ, δύο μεγάλα κακά. Αλλά οι σύντροφοί μας επέμεναν ότι η συμμετοχή τους στην κυβέρνηση θα ήταν πολύ μικρότερο κακό από τη δικτατορία. Ότι θα μπορούσαν οποιαδήποτε στιγμή να αποσυρθούν από τα κυβερνητικά πόστα. Από τη στιγμή όμως που θα εγκαθίδρυναν μια δικτατορία, αυτή θα μετατρεπόταν σε Φρανκενστάϊν που θα γκρέμιζε εν τέλει τα πάντα. Εν πάση περιπτώσει, οι σύντροφοί μας δεν φαίνονταν, ούτε και τότε ούτε και τώρα, να πιστεύουν ότι είχαν

άλλη εναλλακτική λύση. Το ότι η κυβέρνηση δεν σημαίνει τίποτα γι' αυτούς, το επανέλαβε ο Γκαρσία Ολιβέρ στον έξοχο λόγο που εκφώνησε σε μια μεγάλη συγκέντρωση στο Παρίσι. Δεν υπάρχει ούτε ένας Ισπανός αναρχικός που να πλανάται ως προς την αξία της κυβέρνησης κατά τη διάρκεια μιας επαναστατικής περιόδου. Συμμετέχουν σ' αυτήν διότι πιστεύουν ότι είναι ο συντομότερος δρόμος προς την επιτυχία του αντιφασιστικού αγώνα. Δεν θα επιχειρηματολογήσω για το εάν έχουν δίκιο ή άδικο. Ξέρω πως υπήρχε μια τρίτη εναλλακτική λύση: οι σύντροφοι θα μπορούσαν να έχουν αρνηθεί τη συμμαχία με όλες τις άλλες πλευρές και να έχουν προσπαθήσει να θέσουν σε εφαρμογή την επαναστατική διαδικασία με τον δικό τους κόσμο και τις δικές τους δυνάμεις. Αυτή είναι και η άποψη του Σαπίρο.³⁸ Τελικά, οι σύντροφοί μας δεν αισθάνονταν αρκετά ισχυροί· εδώ που τα λέμε το παραδέχτηκαν και οι ίδιοι στην τελευταία τους συνέλευση στη Σαραγόσσα. Είπαν πως δεν αισθάνονταν ικανοί ή αρκετά ισχυροί για να πραγματοποιήσουν την επανάσταση μόνοι τους. Κοντά σ' αυτό, ήταν και ο φόβος

ότι εάν πορευόντουσαν μόνοι τους, τότε ο Φράνκο θα νικούσε και αυτοί θα έμεναν εκτεθειμένοι μπροστά στα μάτια όλου του κόσμου σαν υπαίτιοι της κατάρρευσης του αντιφασιστικού μετώπου. Δεν χρειάζεται να τονίσει κανείς πως υπάρχει αρκετή δόση αλήθειας σ' αυτό· ακόμη και τώρα, μολονότι η CNT-FAI έχει τη μεγαλύτερη συνεισφορά σε άνδρες, όπλα και προμήθειες στον αντιφασιστικό αγώνα, οι δέθεν σύμμαχοί τους τούς έχουν επιτεθεί απ' όλες τις πλευρές και τους θεωρούν υπεύθυνους για όλα τα ανομήματα που έχουν οι ίδιοι διαπράξει. Φαντάσου τι θα είχε γίνει, εάν είχαν προχωρήσει στην τελική –συνεπή αλλά απελπισμένη– κίνηση να αναλάβουν μόνοι τους την προσπάθεια να νικηθεί ο φασισμός.

* * * * *

+Έχοντας εξηγήσει στο διεθνές αναρχικό κίνημα τη δική της θέση, ανεξάρτητα απ' αυτή της CNT-FAI,³⁹ η Γκόλντμαν διατυπώνει τώρα (8/7/37) την αποφασιστικότητά της να κρατήσει την ίδια πορεία. Καλεί την Εθνική Επιτροπή της CNT-FAI να την παύσει από εκπρόσωπό της εάν δεν εγκρίνει τη στάση της.

Δεν χρειάζεται να σου πω πως ο ρόλος που παίζει η CNT-FAI τους τελευταίους έξι ή επτά μήνες έχει προκαλέσει ατέλειωτη σύγχυση στις γραμμές μας σε όλες τις χώρες. Και δεν εννοώ μόνον μεταξύ των νέων και άκριτων συντρόφων, αλλά ακόμη και μεταξύ των πιο σοβαρών, αυτών που είναι μαζί σας στον αγώνα που κάνει η CNT-FAI. Είμαι ένας απ' αυτούς. Αισθάνθηκα, συνεπώς, την ανάγκη να διευκρινήσω τη θέση μου.

Εσωκλείει ένα μεταφρασμένο αντίγραφο του άρθρου της και ζητά να την ενημερώσουν αμέσως, εάν θεωρούν ότι δεν μπορεί πλέον να τους εκπροσωπεί στη Βρετανία. Γι' αυτήν ήταν σημαντικό να καταστήσει γνωστή τη θέση της, εφ' όσον τόσοι και τόσοι είχαν ζητήσει την άποψή της, προκειμένου να ξεκαθαρίσουν τη δική τους οπτική για την Ισπανία.

* * * * *

+Η απόγνωση της για τις απώλειες που επέφερε έμμεσα η συνεργασία βαθιάνει όλο και περισσότερο καθώς περνούν οι εβδομάδες, όπως δείχνει και το γράμμα της προς τους Ρόκερ, στις 13/7/37.

Αναφέρει ότι μερικές μέρες πριν αρκετοί αναρχικοί του εξωτερικού είχαν συλληφθεί στην Ισπανία και ότι η καταστολή συνεχιζόταν.⁴⁰ Οι συμβιβασμοί της ηγεσίας των αναρχικών είχαν φέρει τώρα το κίνημα σε μια θλιβερή κατάσταση αδυναμίας, ενώ πριν όλα ήταν ευνοϊκά γι' αυτούς.

Αισθάνομαι εντελώς συντετριμμένη, χωρίς την παραμικρή ιδέα για το τι να κάνω ή το πού να στραφώ....

...Η ζωή είναι πράγματι εξαιρετικά αφόρητη. Μακάρι να 'ξερα πώς συνεχίζει κανείς.... Δεν μπορώ να θρηνήσω τον θάνατο (του Συμεών Κολντόφσκυ⁴¹), επειδή ξέρω ότι υπέφερε από τη σκληρότητα, την οδύνη και την έλλειψη νοήματος της ζωής. Είναι πιο τυχερός από μένα που επιμένω ακόμη να κρατιέμαι με τα δόντια, αν και δεν ξέρω γιατί.

* * * * *

+Με ανανεωμένο τον ενθουσιασμό της για το ισπανικό κίνημα, η Γκόλντμαν δίνει σε τούτο το γράμμα της (27/9/1937), που στάλθηκε από την Ισπανία στην Βρετανή φίλη της Έθελ Μάννιν, έναν εντελώς διαφορετικό τόνο, που θυμίζει αυτόν της πρώ-

της επίσκεψής της στην Ισπανία.

Η κατάσταση εδώ (στην Ισπανία) είναι συγκλονιστική. Τέτοιο μεγαλείο, τόσες συγκεχυμένες και αγωνιώδεις πλευρές. Πάνω απ' όλα δεσπόζει η αισιοδοξία και η πίστη στο θρίαμβο του αγώνα μας· είναι να σε πιάνει δέος. Βλέποντας από κοντά τις ανυπέρθλτες δυσκολίες που αντιμετωπίζει η CNT-FAI, μπορώ να κατανοήσω καλύτερα τις υπαναχωρήσεις που οι σύντροφοί μου έκαναν και κάνουν. Δεν μπορώ να συμφιλιωθώ με κάποιες απ' αυτές, αλλά καταλαβαίνω πως όταν το σπίτι σου καίγεται, δεν σκέπτεσαι την περιουσία σου, αλλά κοιτάξεις να πηδήξεις έξω για να σωθείς, ακόμη κι αν αυτό συνεπάγεται το θάνατό σου. Η περιουσία των συντρόφων μου είναι η έξοχη ποιότητά τους, η σταθερή προσήλωσή τους στις βασικές αναρχικές αρχές. Όμως, είναι περικυκλωμένοι από τις αδηφάγες φλόγες και νιώθουν πως αν δεν αποχωρισθούν κάποια κομμάτια από το παρελθόν τους, τότε θα χάσουν τα πάντα. Εξ αυτού, λοιπόν, και οι συμβιβασμοί, των οποίων η επίγνωση είναι ιδιαίτερα οδυνηρή για τους συντρόφους μου.

* * * * *

+ Σε μια από τις σπάνιες, ενόσω βρισκόταν στην Ισπανία, γραπτές επικοινωνίες της με τους Ισπανούς αναρχικούς ηγέτες, η Γκόλντμαν πληροφορεί τον Βάσκεθ (11/10/37) για τη συνεχιζόμενη εκ μέρους της άσκηση κριτικής στη συνεργασία των αναρχικών με τους κρατιστές, καθώς και για τη συνεχιζόμενη αίσθησή της ότι διαβρώνεται η δύναμη και η ακεραιότητα της CNT-FAI

....Οι συνθήκες εδώ (στη Βαρκελώνη), όπου κι αν βρέθηκα και μ' όσους συντρόφους κι αν μίλησα, ενισχύουν την πεποίθησή μου ότι η πολιτική της CNT αργά αλλά σταθερά υποσκάπτει τις θεμελιώδεις αναρχικές ιδέες και τη θέση της CNT, και, εάν συνεχιστεί, θα καταστρέψει την επιρροή της ολοσχερώς. Μεταξύ πολλών άλλων, είναι και η νέα κίνηση της CNT να ικανοποιήσει τις ακόρεστες απαιτήσεις της σοβιετικής κυβέρνησης....

Η προηγούμενη χρονιά ήταν αρκετά άσχημη, όταν η CNT μοίραζε ευχολόγια για το σταλινικό καθεστώς προκειμένου να κερδίσει όπλα για την Ισπανία, προδίδοντας στην πορεία τους συντρόφους στη Ρωσία που συνθλίβονταν από τους Μπολσεβίκους μέσω

δολοφονιών και στρατοπέδων συγκεντρώσεως. Όμως και τώρα, για μια ακόμη φορά, οι Ισπανοί αναρχικοί σχεδιάζουν να συμμετάσχουν στον επίσημο εορτασμό της επετείου της ρωσικής επανάστασης. Η Γκόλντμαν δεν μπορεί να δεχτεί αυτήν την πολιτική αδιαμαρτύρητα. Δεν μπορεί να δικαιολογήσει μια τέτοια ενέργεια, μολονότι δεν σκοπεύει να την καταγγείλει δημόσια.

* * * * *

+Όπως και μετά την πρώτη επίσκεψή της, ένα χρόνο πριν, έτσι και τώρα στην επιστολή της (11/11/37) προς έναν αναρχικό σύντροφο στην Αμερική (επιστολή που εν μέρει δημοσιεύτηκε στο περιοδικό "Ισπανική Επανάσταση"), η Γκόλντμαν τονίζει πόσο απελπισμένοι νιώθουν οι Ισπανοί αναρχικοί στην πάλη τους με τον Φράνκο και αναλύει το σκεπτικό τους για τη συνεχιζόμενη συνεργασία. Και όπως και στο παρελθόν, πιέζει τους αναρχικούς του εξωτερικού, ανεξάρτητα από το πόσο κριτική είναι η στάση τους απέναντι στην συνεργασία, να δουν τη θέση των Ισπανών με ανοχή.

...Όταν σου λέω πως οι σύντροφοί μας

έχουν κάνει κάθε θυσία, κάθε δυνατή παραχώρηση και πολλούς αξιοθρήνητους συμβιβασμούς για να διατηρήσουν το αντιφασιστικό φρόνημα, θα αντιλαμβάνεσαι πόσο ισχυρό είναι το μίσος γι' αυτούς τους τρομερούς ανθρώπους (φασίστες). Πρέπει να καταλάβεις, και το ίδιο πρέπει να κάνουν και όλοι οι σύντροφοι παντού, πως ο αντιφασιστικός αγώνας έχει γίνει πραγματική εμμονή για τη CNT -σωστό θρησκευτικό πάθος! Ήταν οι πρώτοι σ' όλον τον κόσμο που εκδήλωσαν την απέχθειά τους για τον φασισμό⁴² και αισθάνονται πως θα παραμείνουν και οι τελευταίοι στο πεδίο της μάχης εναντίον του. Μ' άλλα λόγια, οι σύντροφοί μας θα πολεμήσουν μέχρι τέλους ενάντια στο τέρας που απειλεί τον κόσμο ολόκληρο. Συγχρόνως όμως, έφτασαν στο σημείο να πιστέψουν ότι οι σατράπηδες της Μόσχας δεν συνιστούν πια απειλή. Γνωρίζουν, όπως κι εμείς, ότι θα έρθει μια μέρα που θα λογοδοτήσουν και είναι έτοιμοι γι' αυτό. Αυτό που θέλω να εντυπώσω στη σκέψη όλων των συντρόφων μας είναι ότι, ενώ τα πρωτοπαλίκαρα του Στάλιν στην Ισπανία έχουν υψηλές θέσεις στην κρατική εξουσία και δια-

πράττουν το ένα έγκλημα μετά το άλλο χωρίς να δίνουν σε κανέναν λογαριασμό, η ηθική δύναμη του επαναστατικού αγώνα δεν είναι και ούτε θα είναι ποτέ δική τους εδώ.

Από την άλλη μεριά, η CNT-FAI έχει κερδίσει ηθικό κύρος πολύ περισσότερο απ' όσο διέθετε πριν απ' τα γεγονότα του Μάη. Όπου κι αν πήγα, και κάλυψα μεγάλη έκταση σ' αυτό μου το ταξίδι, και με όποιον κι αν μιλήσα, βρήκα την επιρροή της CNT-FAI να έχει αυξηθεί. Αυτό με κάνει να πιστεύω πως η δύναμη των Κομμουνιστών έχει δημιουργηθεί τεχνητά και γι' αυτό είναι καταδικασμένη να εξαφανισθεί, ενώ η θέση της CNT-FAI στην εκτίμηση των Ισπανών εργατών και των αφυπνισμένων χωρικών είναι ισχυρότερη παρά ποτέ.

.....

Εμείς, εκτός Ισπανίας, ίσως να μην συμφωνούμε μ' αυτούς τους συμβιβασμούς και μπορεί να θρηνούμε για τις παραχωρήσεις της CNT-FAI. Κι εγώ βεβαίως δεν συμφωνώ -ωστόσο, έχοντας βρεθεί δύο φορές φέτος στην Ισπανία, κατέληξα να αντιληφθώ ότι οι σύντροφοί μας έφτασαν στο χείλος της εξαφάνισης από την έλευση του Φασισμού για

να δεχθούν βοήθεια από μια πηγή όχι λιγότερο απειλητική, αλλά ωστόσο όχι και τόσο άμεσα επικίνδυνη όσο οι ορδές του Φράνκο, του Χίτλερ και του Μουσσολίνι. Στο κάτω-κάτω, η κατανόηση θα μπορούσε να μας δώσει την ικανότητα να προσεγγίσουμε τα λάθη των συντρόφων μας με μεγαλύτερη ανοχή, απ' όση διαθέτουν κάποιες από τις κριτικές που μέχρι στιγμής έχουν διατυπωθεί για τη CNT-FAI.

* * * * *

+ Σ' αυτήν τη σημαντική ομιλία της, στα μέσα Δεκεμβρίου του 1937, στο συνέδριο της Αναρχοσυνδικαλιστικής Διεθνούς (IWWA) στο Παρίσι, η Γκόλντμαν προσπαθεί και πάλι να αρθρώσει μια μετριοπαθή στάση έντονης, αλλά όχι δογματικής κριτικής και να πιέσει για μια τέτοια τοποθέτηση και στις δύο πλευρές του διεθνούς κινήματος.

Είδα, από την πρώτη κιόλας στιγμή της άφιξής μου στην Ισπανία, τον Σεπτέμβριο του 1936, ότι οι Ισπανοί σύντροφοί μας βούτηξαν για τα καλά στην άβυσσο του συμβιβασμού που θα τους οδηγήσει μακριά από τον επαναστατικό τους στόχο. Τα όσα συνέβη-

σαν στη συνέχεια απέδειξαν πως είχαν δικιο όσοι από εμάς είδαν τον κίνδυνο να έρχεται. Η συμμετοχή της CNT-FAI στην κυβέρνηση και οι παραχωρήσεις στο ακόρεστο τέρας της Μόσχας ασφαλώς δεν ωφέλησαν την Ισπανική Επανάσταση ή έστω τον αντιφασιστικό αγώνα. Εντούτοις, η στενότερη επαφή με την Ισπανική πραγματικότητα, με τις σχεδόν ανυπέβλητες δυσκολίες που ορθώνονται απέναντι στις επιδιώξεις της CNT-FAI, μ' έκαναν να καταλάβω καλύτερα την τακτική τους και με βοήθησαν να προφυλαχθώ από κάθε δογματική κριτική για τους συντρόφους μας.

.....

Αν και διακρίνονταν από τον πλέον ένθερμο πόθο να συνδράμουν την επανάσταση στην Ισπανία, οι σύντροφοί μας στο εξωτερικό δεν ήταν ούτε αριθμητικά ούτε και υλικά αρκετά ισχυροί για να αναστρέψουν τον χείμαρρο των εξελίξεων. Έτσι η CNT-FAI, βλέποντας να ορθώνεται μπροστά της ένα τείχος, αναγκάστηκε να κατέβει από τα αγέρωχα παραδοσιακά της ύψη και να συμβιβαστεί προς όλες τις κατευθύνσεις: συμμετοχή στην κυβέρνηση, κάθε είδους ταπεινω-

τικά ανοίγματα προς τον Στάλιν, υπεράνθρωπη ανοχή για τα πρωτοπαλικάρά του που αποκάλυπτα συνωμοτούν και συνεργούν εναντίον της ισπανικής επανάστασης.

Από όλες τις ατυχείς παραχωρήσεις που έχουν κάνει οι άνθρωποί μας, η είσοδός τους στα υπουργεία μου φαίνεται η λιγότερο μειωτική. Όχι, δεν έχει αλλάξει η θεώρησή μου για την κυβέρνηση ως κακού. Εξακολουθώ να υποστηρίζω, όπως έκανα πάντα στη ζωή μου, ότι το Κράτος δεν είναι παρά ένα ψυχρό τέρας που καταβροχθίζει όποιον βρίσκεται στην ακτίνα δράσης του. Εάν δεν γνώριζα πως ο ισπανικός λαός βλέπει την κυβέρνηση απλώς ως προσωρινή λύση, από την οποία μπορεί να απαλλαγεί όποτε το θελήσει και πως ποτέ δεν θα πλανηθεί και δεν θα διαφθαρεί από τον κοινοβουλευτικό μύθο, τότε ίσως να ένιωθα σήμερα μεγαλύτερη ανησυχία για το μέλλον της CNT-FAI. Όμως, με τον Φράνκο προ των πυλών της Μαδρίτης, δύσκολα θα κατηγορούσα τη CNT-FAI επειδή επέλεξε το μικρότερο κακό, δηλαδή τη συμμετοχή της στην κυβέρνηση, από τη δικτατορία που θα ήταν το πλέον ζοφερό κακό.

.....

Η ανάγκη τους να τα βγάλουν πέρα με τον στρατιωτικό εξοπλισμό του Φράνκο ήταν ζήτημα ζωής και θανάτου. Ο ισπανικός λαός δεν είχε λεπτό για χάσιμο, εάν δεν ήθελε να συντριβεί. Γιατί ν' απορεί κανείς που είδαν στο πρόσωπο του Στάλιν τον σωτήρα του αντιφασιστικού αγώνα; Βέβαια κατάλαβαν στη συνέχεια πως ο Στάλιν βοήθησε να διασφαλισθεί η Ισπανία έναντι των Φασιστών, αποκλειστικά και μόνον για να διασφαλίσει τους δικούς του στόχους.

Οι σύντροφοι που ασκούν κριτική δεν έχουν ολωσδιόλου άδικο όταν λένε πως δεν φαίνεται ν' αξίζει να θυσιάσει κανείς τα ιδανικά του στον αγώνα εναντίον του Φασισμού, αν αυτό σημαίνει πως απλώς ανοίγει τον δρόμο για τον Σοβιετικό Κομμουνισμό. Συμφωνώ απολύτως μαζί τους πως δεν υπάρχει καμιά διαφορά μεταξύ τους. Μόνη μου παρηγοριά αποτελεί το γεγονός πως παρά τις συντονισμένες εγκληματικές προσπάθειές τους, ο Σοβιετικός Κομμουνισμός δεν έχει ριζώσει στην Ισπανία....

* * * * *

+Στην προσπάθειά της να δημιουργήσει τον βρετανικό κλάδο της SIA (οργάνωση

βοήθειας προς τους Ισπανούς αναρχικούς με την επωνυμία Διεθνής Αντιφασιστική Αλληλεγγύη), η Γκόλντμαν γράφει στην Έθελ Μάννιν (21/12/37) για τη συγκριτική διαφορά μεταξύ φασισμού και δημοκρατίας, καθώς και για την ανάγκη να υπάρξει και εκεί μια δημόσια έκκληση για αντίσταση στο φασισμό, όπως κάνουν οι Ισπανοί.

Καλή μου, δεν ξέρω αν ο Ρέτζυ⁴³ βρίσκεται στο σπίτι σου στην εξοχή ή στην πόλη. Θα του διαβιβάσεις, λοιπόν, εκ μέρους μου πως, ενώ βρίσκομαι σε πλήρη συμφωνία με την πρότασή του για μια επιτροπή για την προώθηση της Ισπανικής Επανάστασης⁴⁴, πιστεύω πως θα έπρεπε να προβούμε και σε μία έκκληση υπέρ του αντιφασιστικού αγώνα. Είναι αλήθεια πως ο αντιφασισμός καλύπτει πολλές αμαρτίες και πως οι οπαδοί του είναι οι ίδιοι εκείνοι άνθρωποι που απείλησαν την Επανάσταση περισσότερο και απ' όσο απείλησαν τον Φράνκο. Ωστόσο, παραμένει γεγονός πως αν δεν πτηθεί ο Φράνκο, όχι μόνον η Επανάσταση, αλλά και ολόκληρη η προοδευτική σκέψη θα συντριβεί για ένα μεγάλο διάστημα στο μέλλον. Δεν φαντάζομαι ότι χρειάζεται να πω στον Ρέτζυ ή σ'

εσένα ότι δεν με εξαπατούν οι πομπώδεις ισχυρισμοί της δημοκρατίας. Την παρουσίασα ως αυταπάτη και παγίδα στο περιοδικό μου "Μπτέρα Γη" εδώ και πολλά χρόνια. Κατέληξα, όμως, να αντιληφθώ ότι ένα μεγάλο μέρος των κοινωνικών ζητημάτων έχουν συγκριτική αξία ή απαξία. Υπάρχει μια τεράστια διαφορά μεταξύ Φασισμού και Δημοκρατίας. Το ένα καταπνίγει τα πάντα, βασανίζει και σκοτώνει· κάτω απ' το άλλο όμως, μπορεί κανείς ακόμη να ανασαίνει, να μιλά και να γράφει ελεύθερα. Αναμφιβόλως, ο Ρέτζυ θα πει ότι η βρετανική δήθεν δημοκρατία είναι μόνον για εσωτερική χρήση. Στις αποικίες είναι το ίδιο φασιστική όσο και ο Χίτλερ, ο Μουσσολίνι και ο Στάλιν. Θα συμφωνήσω μαζί του. Ωστόσο, υπάρχουν ακόμη κάποια περιθώρια στη Μεγάλη Βρετανία, στη Γαλλία, στις Σκανδιναυϊκές Χώρες και στις Η.Π.Α. Έστω και μόνον προς μια κατευναστική κατεύθυνση. Μπορώ, συνεπώς, να κατανοήσω τους συντρόφους μου στην Ισπανία όταν λένε: "πρέπει πρώτα να συντρίψουμε τον Φράνκο, αλλά πρέπει επίσης να δουλέψουμε για την Επανάσταση". Μ' άλλα λόγια, όποιες κι αν είναι οι παρανοήσεις που κάνει ο μέ-

σος αντιφασίστας, γνωρίζουμε πως η CNT-FAI και ενδεχομένως και το ΡΟΥΜ αισθάνονται την απειλή του φασισμού ως την μεγαλύτερη όλων. Γι' αυτόν λοιπόν το λόγο, θα ήταν σίγουρα ορθό να προσεγγίσουμε τους ανθρώπους στο όνομα του αντιφασισμού. Ίσως να μπορούμε να πούμε: ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΝΤΙΦΑΣΙΣΤΙΚΗ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΑΣΠΙΣΗ ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. Δεν μπορούμε, όμως, να απαλείψουμε εντελώς τον όρο "αντιφασισμός". Εγώ, τουλάχιστον, δεν μπορώ να το κάνω.

* * * * *

+Για μια ακόμη φορά, η Γκόλντμαν διακηρύσσει την ανεξαρτησία της από τη θέση των Ισπανών αναρχικών, λέγοντας στον Μαρτίν Γκαντέλ (22/12/37) πως δεν επιθυμεί να τους εκπροσωπεί πλέον, εάν αναζητούν στα σοβαρά τη συνεργασία με τη Σοσιαλιστική και Κομμουνιστική Διεθνή στο εξωτερικό. Μια τέτοια κίνηση προφανώς θα επηρέαζε άμεσα το έργο της Γκόλντμαν στη Βρετανία.

Πίστεψέ με, αγαπητέ μου, δεν είναι παρά χαρά μου να κάνω τ' αδύνατα δυνατά (για

τους Ισπανούς συντρόφους μας). Μην νομίσεις πως πρόκειται να τα εγκαταλείψω, εκτός και αν η CNT προτίθεται να συνεχίσει να ζητιανεύει στις πόρτες των Διεθνών, κάτι που θάχει ως μοναδική συνέπεια την υπονόμευση και την αμαύρωση των συντρόφων μας. Καθώς θα έχεις, ίσως, ακούσει την αναφορά της ισπανικής αντιπροσωπείας στη διάσκεψη της Α.Ι.Τ (ΙWMA-Αναρχοσυνδικαλιστική Διεθνής),⁴⁵ θα γνωρίζεις σε ποιο πράγμα αναφέρομαι.⁴⁶

Η Γκόλντμαν θα έδινε και τη ζωή της εάν πίστευε πως έτσι θα βοηθούσε να πτηθούν οι φασίστες και να προαχθεί η επανάσταση. Όμως, παρά την κριτική κάποιων ότι έχει ήδη συμβιβασθεί σε μεγάλο βαθμό, διαφοροποιείται πλήρως από τούτες τις τελευταίες κινήσεις της CNT.

* * * * *

+Μία εβδομάδα αργότερα (30/12/37), πληροφορεί τον Χέλμουτ Ρούντιγκερ πως είναι σοκαρισμένη από το γεγονός ότι το ισπανικό κίνημα αγνοεί εκουσίως κάποιους, τουλάχιστον, από τους φυλακισμένους αναρ-

χικούς.⁴⁷ Βρίσκει πως αυτό συνιστά επονεί-
διστη επανάληψη του ισχυρισμού του Λένιν
πως στη φυλακή βρίσκονταν μόνον “τα αντι-
κοινωνικά στοιχεία” και όχι οι ιδεολόγοι.⁴⁸
Η νοσηρότητα του συμβιβασμού και η συνα-
κόλουθη αποσάρθρωση της θέσης των αναρ-
χικών συνεχίζονται.

Στην αρχή, μέσω της επανάστασης, οι
μάζες της Ισπανίας και άλλοι σε διεθνές
επίπεδο άρχισαν να μαθαίνουν τις αναρχι-
κές ιδέες και να ταυτίζονται μαζί τους. Δυ-
στυχώς, κατέληξαν να δουν τους αναρχικούς
να παραιτούνται από την επανάσταση, όπως
θά έκανε και κάθε άλλη πολιτική ομάδα· έτσι
τώρα κάνουν πίσω. Μολονότι πολλές από τις
πράξεις των Ισπανών αναρχικών είναι απλώς
παιδαριώδεις, πολύ δύσκολα ο κόσμος θα
μπορούσε να τους εκλάβει ως “ανώριμους”
και μόνον.

* * * * *

+Απαντώντας (1/1/38) στον ισχυρισμό του
Χάρυ Κέλυ πως στην καλύτερη περίπτωση ο
αγώνας κατά του Φράνκο θα οδηγούσε μό-
νον σε μια “φιλελεύθερη σοσιαλιστική” δη-

μοκρατία, η Γκόλντμαν επιμένει ότι όλοι οι συμβιβασμοί που έγιναν από τη μεριά των Ισπανών αναρχικών μέχρι σήμερα, έχουν ως στόχο τους την κοινωνική επανάσταση και όχι ένα αστικό κράτος.

Δεν συμμερίζομαι την άποψή σου ότι το πολύ που θα μπορούσε κανείς να περιμένει στην Ισπανία είναι μια Φιλελεύθερη Σοσιαλιστική κυβέρνηση. Κατά πρώτον, δεν μπορεί να υπάρξει μια τέτοια Φιλελεύθερη Σοσιαλιστική κυβέρνηση. Παντού και πάντοτε, όπου οι σοσιαλιστές πήραν την εξουσία έγιναν χειρότεροι από τους φιλελεύθερους. Εξάλλου, όποια κυβέρνηση κι αν ακολουθήσει τη θριαμβευτική νίκη επί του Φράνκο, θα είναι βραχύβια. Είναι μεγάλο λάθος για τον οποιονδήποτε να φαντάζεται ότι οι σύντροφοί μας, αφού θα έχουν πολεμήσει και χύσει το αίμα τους, θα υποταχθούν αδιαμαρτύρητα στη “δημοκρατική κυβέρνηση”. Τους ξέρω αρκετά καλά, ώστε να επιμένω πως αν ο αντιφασιστικός πόλεμος έχει αίσια έκβαση, τότε θ’ αρχίσει ο πραγματικός αγώνας για τα ιδεώδη της Επανάστασης. Γι’ αυτό σε παρακαλώ, βγάλε απ’ το μυαλό σου αυτή την ιδέα πως η CNT-FAI πολεμά για τη δημο-

κρατία. Εάν ήταν έτσι, θα είχαν βρεθεί στις αγκάλες της κυβέρνησης Νεγκρίν-Πριέτο και όλων των Μαρξιστών του κόσμου.

Όμως όχι, διακηρύσσουν την προσήλωσή τους στην Επανάσταση και την αντίθεσή τους σε κάθε πολιτικό θεσμό που θα επαναφέρει την παλαιά αστική τάξη και τον κλήρο στην Ισπανία. Ας μην απελπιζόμαστε λοιπόν, αγαππτέ μου.

* * * * *

+Ανψυχώντας για τις προσπάθειες των Ισπανών αναρχικών να επιβάλουν την τακτική της συνεργασίας και στον δικό της ρόλο ως εκπροσώπου της CNT, η Γκόλντμαν αποπειράται μια οδυνηρή, αλλά παράλληλα και διπλωματική απάντηση (20/1/38) προς τους ηγέτες της CNT και της FAI, Βάσκεθ και Χερρέρα. Διακηρύσσει emphaticά τόσο την απροθυμία της να συμμορφωθεί προς τη δική τους προσέγγιση, όσο και την ματαιοπονία του εγχειρημάτος τους.

Σας ευχαριστώ θερμά για τη συντροφική σας επιστολή της 11ης τρέχοντος, γραμμένη στη Γαλλική, με την οποία εναντιώνεσθε

στο άρθρο μου στην “Ισπανική Επανάσταση” που αναφέρεται στις πολιτικές διώξεις στην αντιφασιστική Ισπανία.⁴⁹ Εκτιμώ βαθιά την συντροφική αλληλεγγύη σας, που διαφαίνεται στην υπόδειξή σας πως θα μπορούσαμε “να αναλογισθούμε μαζί τις επιπτώσεις που θα προκαλούσε στον αντιφασιστικό αγώνα η κριτική μου για την κυβέρνηση Νεγκρίν-Κομμουνιστών”. ήταν πάντοτε πεποίθησή μου πως τα ευγενικά και θερμά αισθήματα μεταξύ των συντρόφων θα συνεισέφεραν στην καλύτερη κατανόηση των τόσων διαφορών που έχουμε στις γραμμές μας.

Αγαπητοί σύντροφοι, αυτή είναι η τρίτη μου προσπάθεια ν’ απαντήσω στο γράμμα σας. Το πρώτο το έγγραφο αμέσως μόλις έλαβα το δικό σας. Λυπήθηκα τρομερά στη σκέψη πως τα άρθρα μου ενδεχομένως να έβλαψαν τον αγώνα σας. Κατέστρεψα αυτό το πρώτο γράμμα, επειδή φοβήθηκα ότι θα έδινε την εντύπωση πως είχα πληγωθεί και πως, συνεπώς, σκόπευα να σας εγκαταλείψω σ’ αυτές τις κρίσιμες ώρες. Περίμενα είκοσι τέσσερις ώρες, διάβασα και ξαναδιάβασα όλα τα σημεία της επιστολής σας και τότε έκανα μια δεύτερη προσπάθεια· δεν στάθη-

κε όμως περισσότερο επιτυχής από την πρώτη –σταμάτησα, έτσι, τη μετάφραση, παρότι είχα κάνει παραπάνω από τη μισή, άφησα να περάσει άλλη μια βασανιστική μέρα και νύχτα, και να 'μαι τώρα, να προσπαθώ για άλλη μια φορά να βρω τον κατάλληλο τόνο και τις λέξεις που θα σας βοηθούσε να καταλάβετε πως έχω εξετάσει πολύ σοβαρά τις αντιρρήσεις σας.

Μπορώ να σας διαβεβαιώσω, αγαπητοί σύντροφοι, πως σε ό,τι αφορά στο έργο μου ως εκπροσώπου σας εξέτασα με προσοχή κάθε βήμα που έχω κάνει και έχω να πω πως, μολονότι συχνά ήμουν σε πλήρη διαφωνία με την τακτική σας, υπερασπίστηκα πάντα τον σκοπό σας, επειδή γνώριζα την απειλητική δύναμη που καθιστούσε τις πράξεις σας αυτές επιτακτικές.

Κατά τη διάρκεια της πρώτης μου επίσκεψης στην Ισπανία, όταν άρχισαν να φθάνουν τα ρωσικά όπλα, γνώριζα πως ο Στάλιν θα πρόσθετε κι άλλα δώρα που θα αποδεικνύονταν κατάρρα για την Ισπανική Επανάσταση και για σας. Αλλά, με τον Φράνκο θηλιά στο λαιμό της Μαδρίτης, αντιλήφθηκα ότι δεν είχατε άλλη επιλογή κι έτρεμα για

το τίμημα που θα έπρεπε να πληρώσετε για τη Σοβιετική βοήθεια και τη συντροφικότητα του Στάλιν. Αναλογιζόμενη όλα αυτά, δεν μίλησα για την αναληψία του ρώσικου κομμουνισμού τον οποίον πάντοτε αντιπάλαιψα ανοιχτά από τότε που βρέθηκα εκτός Ρωσίας, το 1922. Παρέμεινα σιωπηλή, ελπίζοντας ότι ο ισπανικός λαός αγαπούσε αρκετά τις ιδέες του ώστε να μην κινδυνεύει να γίνει εύκολο θύμα στα σχέδια του Στάλιν γι' αυτές τις ιδέες και την Επανάστασή σας. Δεν μίλησα, επειδή πίστευα με πάθος στο επαναστατικό πνεύμα της CNT-FAI, στο ακατάβλητο κουράγιο τους και στην αδιαφιλονίκητη ακεραιότητά τους. Μετά, ήρθαν τα τρομερά γεγονότα του Μαΐου, ύστερα από τα οποία ακόμη και σεις οι ίδιοι, αγαπητοί σύντροφοι, αρχίσατε να μιλάτε ανοιχτά κατά της αχρειότητας και της δολιότητας των κομμουνιστών συμμάχων σας. Η φωνή σας ακούστηκε όχι μόνον στην Ισπανία –έφτασε στ' αυτιά των εργατών σε όλες τις χώρες. Ήταν μόνον τότε που ένιωσα απαλλαγμένη από το μισητό καθήκον να παρουσιάζω το ψέμα ως αλήθεια –κάτι που ποτέ δεν έκανα σ' όλη την πολυτάραχη ζωή μου. Ίσως θα σας εξέπλητ-

τε εάν μαθαίνατε ότι, αν και άρχισα να εφιστώ την προσοχή στις ραδιουργίες και τις συνωμοσίες των υποτακτικών του Στάλιν, καθώς και στα συγκαλυμμένα αλλά και τα απροκάλυπτα εγκλήματά τους εναντίον των συντρόφων σας και συντρόφων μου, εντούτοις υπήρξα πράγματι διακριτική, τόσο στο γραψιμό μου όσο και στις ομιλίες μου γύρω απ' αυτούς.

Πιθανόν να μην μαντεύετε γιατί τους αντιμετώπισα τόσο ήπια. Ε, λοιπόν, ήταν επειδή είχα βρεθεί εκτός Ισπανίας για έξι ολόκληρους μήνες και δεν έζησα από κοντά αυτόν τον όλεθρο για τον οποίο διάβαζα. Ένιωθα, συνεπώς, πως έπρεπε να φανώ προσεκτική στις καταγγελίες μου κατά των υπαιτίων για τα γεγονότα του Μάη. Το να μάθω γι' αυτούς από πρώτο χέρι, ήταν στην πραγματικότητα αυτό που μ' έκανε να καταβάλλω κάθε προσπάθεια για να επιστρέψω στην Ισπανία.

Λοιπόν, αγαπητοί σύντροφοι, μερικές εβδομάδες στην ηρωική σας χώρα έθεσαν κατά μέρος όλες μου τις επιφυλάξεις σχετικά με την αδίστακτη συμμορία που είχε υπονομεύσει πολλά από τα σπουδαία επιτεύγματά σας: η κτηνώδης προέλασή τους σε κάποιες κολ-

λεκτίβες, η ακαλίνωτη αγριότητα τους, τα θύματα αυτής της αγριότητας, φυλακισμένοι ή νεκροί. Και τι μου φαινόταν πιο τραγικό απ' όλα: η καταστολή της ελευθερίας του λόγου σας, του τύπου και των συγκεντρώσεών σας. Όλα τούτα κι ακόμη περισσότερα επιτελέστηκαν από τη συμμορία της Μόσχας.

Είναι παράξενο το πώς επαναλαμβάνεται η ιστορία. Θα θυμάστε τα όσα είπα στο συνέδριο της I.W.M.A., ότι δηλαδή δεν υπάρχει καμία σύγκριση μεταξύ της ισπανικής και της ρωσικής επανάστασης. Θα 'πρεπε να είχα προσθέσει ότι δεν υπάρχει καμία σύγκριση εκτός από μία: το φονικό κομμουνιστικό καθεστώς, που είχε συντρίψει τη ρωσική επανάσταση και χρησιμοποιούσε τώρα και πάλι την εξουσία του στο ισπανικό έδαφος. Ξέρω, ξέρω ήταν το ελευθεριακό πνεύμα του ισπανικού λαού, το ηθικό σθένος της CNT-FAI που αναχαίτισε το παλιρροϊκό κύμα από την Ανατολή. Όμως η ζημιά που αυτοί (οι κομμουνιστές) κατάφεραν να κάνουν στην επανάστασή σας, στο εποικοδομητικό έργο σας και στην ευκαιρία να τελειώνετε γρήγορα με τον Φράνκο ήσαν αρκετά για να μην επιτρέπουν την παραπέρα αποσιώπηση του εγκλήματος.

Όταν έφυγα από την Ισπανία τη δεύτερη φορά, είχα πάρει την απόφασή μου να κάνω γνωστή την περιρρέουσα αντεπαναστατική ατμόσφαιρα η οποία είχε δημιουργηθεί από τους Κομμουνιστές που ήταν στην εξουσία και την οποία ασφαλώς παρέβλεπε η κυβέρνηση Νεγκρίν. Όταν έφτασα στην Αγγλία, ανακάλυψα ότι είχαν προηγηθεί άλλοι πριν από μένα, οι οποίοι επεσήμαιναν δημόσια τις αρνητικές συνέπειες που είχαν οι κομμουνιστικές δραστηριότητες για τον αντιφασιστικό αγώνα. Έντυπα όπως η "Daily Herald", η "New Chronicle" και το "Reynolds Weekly News", που πρόβαλλαν τους κομμουνιστές σαν το πρότυπο της γλυκύτητας και του φωτός, έλεγαν τώρα στους αναγνώστες τους ότι ίσως να το 'χαν παρατραβήξει. Το "New Leader"⁵⁰, μόλις το κόμμα του κατάφερε να ξεπεράσει τις παθιασμένες ερωτοτροπίες του προς το Κομμουνιστικό Κόμμα για την ίδρυση ενός Ενωμένου Μετώπου, αφιερώθηκε σε μια συστηματική εκστρατεία προκειμένου να εκθέσει τους άθλιους συμμορίες του Στάλιν στην Ισπανία. Ο Φέννερ Μπρόκγουαϊν, γενικός γραμματέας του Ανεξάρτητου Εργατικού Κόμματος, και ο Τζων Μαγκκόβερ-

ν, βουλευτής του I.L.P., έχουν και οι δυο τους γράψει δριμύτατες καταγγελίες για τις σταλινικές συνωμοσίες και τις επιβλαβείς συνέπειές τους στον αντιφασιστικό αγώνα. Σας στέλνω την μπροσούρα του Τζων Μακγκόβερν⁵¹. Καυτηριάζει, δικαίως, με αγανάκτηση όλους αυτούς τους ανθρώπους που τολμούν να μιλούν στο όνομα του Σοσιαλισμού και του Κομμουνισμού, ενώ την ίδια στιγμή συνασπίζονται με όλους τους ιμπεριαλιστές για να συντρίψουν την Ισπανική Επανάσταση. Δεν πιστεύω, αγαπητοί σύντροφοι, ότι θα ζητούσατε από μένα είτε να μην μιλήσω καθόλου είτε να εξωραϊσω τα όσα συνέβησαν στην Ισπανία από τον Μάη του 1937 και μετά –όχι ασφαλώς, αν είχατε αντιληφθεί το πόσο διαδεδομένη ήταν, ήδη, η επίγνωση για τον πραγματικό ρόλο που οι Κομμουνιστές έπαιξαν στη χώρα σας.

Μου γράφετε: “μπορεί κανείς να θίγει πράγματα μερικές φορές, αλλά πρέπει να το κάνει με διακριτικότητα”. Αγαπητοί σύντροφοι, ο πλέον διακριτικός σύντροφος σε ολόκληρο το αναρχικό κίνημα είναι ο Ρούντολφ Ρόκερ. Εντούτοις, κανείς δεν θα μπορούσε να είναι πιο βίαιος και πιο αποκαλυπτικός

απ' αυτόν στην έκθεσή του για τις ραδιο-
υγίες του Στάλιν στην Ισπανία και για την
άνανδρη συγκατάβασή του προς τη Γαλλία
και την Αγγλία σε ό,τι σχετίζεται με το Σύμ-
φωνο Ουδετερότητας.⁵² Μου έχουν πει πως
σας ενθουσίασε η δουλειά του λαμπρού και
μεγάλου συντρόφου μας, και δικαίως. Γιατί,
λοιπόν, σας αναστάτωσε τόσο πολύ το άρ-
θρο μου; Ίσως αναστατωθείτε ακόμη περισ-
σότερο όταν διαβάσετε την αναφορά για τη
διάλεξή μου πάνω στην προδοσία του ισπα-
νικού λαού, που δόθηκε μπροστά σ' ένα με-
γάλο και με έντονο ενδιαφέρον ακροατή-
ριο, την περασμένη Παρασκευή. Ίσως να μην
είμαι πολύ "διακριτική", όμως ο αυτοέλεγ-
χος που έχω επιδείξει έχει συχνά βιάσει όλες
μου τις ευαισθησίες -κι αυτό το έκανα μόνο
και μόνο για χάρη του αγώνα σας, στον
οποίο πιστεύω ανεπιφύλακτα και τον οποίο
θέλω να βοηθήσω.

Γράφετε πως το να μιλά κανείς στο εξωτε-
ρικό για τις φαύλες δραστηριότητες των
Κομμουνιστών και της κυβέρνησης Νεγκρίν
είναι βέβαιον ότι σας βλάπτει. Οι εργάτες σ'
όλον τον κόσμο θα αναρωτηθούν: "γιατί θα
έπρεπε να βοηθήσουμε τον αντιφασιστικό

αγώνα εάν η κυβέρνηση διώκει τους συντρόφους μας ακόμη περισσότερο και από τις καπιταλιστικές χώρες;” Η απάντηση σε αυτό, αγαπτηοί σύντροφοι, μου φαίνεται ότι δεν βρίσκεται στην άρνηση της ύπαρξης της καταστολής -βρίσκεται μάλλον στην ειλικρινή αναγνώριση του ότι υπάρχει δολοπλοκία και επέμβαση των Κομμουνιστών, από το πραξικόπημά τους του Μαΐου και μετά.

Στα 1922, όταν ο σύντροφος Αλεξάντερ Μπέρκμαν κι εγώ βγήκαμε από τη Ρωσία και αρχίσαμε να αποκαλύπτουμε την αληθινή φύση του μπολσεβίκικου καθεστώτος, μας έλεγαν ότι τραυματίσαμε την Κοινωνική Επανάσταση και βοηθούσαμε τους εχθρούς της. Τότε η φωνή μας ήταν φωνή βωόντος εν τη ερήμω· ο καιρός όμως απέδειξε πως ήταν άδολη και ηχηρή. Τώρα, όλος ο κόσμος γνωρίζει τη δράση του σοβιετικού καθεστώτος μέσα κι έξω από τη Ρωσία.

Ποιός το περίμενε, αγαπτηοί σύντροφοι, πως εσείς θα διατυπώνατε τις ίδιες ενστάσεις δεκαπέντε χρόνια αργότερα; Γεγονός πάντως είναι πως η δική μου φωνή δεν είναι πλέον μοναχική. Η προδοσία του αντιφασιστικού αγώνα και της Ισπανικής Επα-

νάστασης από τον Στάλιν και τους πράκτορες του, από κοινού με όλους τους ιμπεριαλιστές, αποτελεί πλέον κοινή γνώση· όμως ο κίνδυνος για την έκβαση του αγώνα σας είναι ακόμη πολύ μεγάλος –και όχι, όπως νομίζετε, εξαιτίας των όσων έχω γράψει εγώ για την κυβέρνησή σας ή τους Κομμουνιστές, αλλά επειδή υπάρχουν ακόμη πάρα πολλοί που πιστεύουν στην ψευδόμενη προπαγάνδα των Κομμουνιστών για εσάς: συνεχίζεται ο διασυρμός σας στον δικό τους τύπο και η επιρροή τους στα δήθεν φιλελεύθερα έντυπα. Ίσως να γνωρίζετε, ίσως και όχι, τον Σταλινικό δημοσιογράφο, Λούις Φίσερ, που πέρυσι έγραψε ότι “οι αναρχικοί εγκατέλειψαν το μέτωπο της Μαδρίτης την 6η και 16η Μοεμβρίου 1936”.⁵³ Ή ότι ο ανταποκριτής των “New York Sunday Times” σε ρεπορτάζ του ανέφερε ότι “οι αναρχικοί προτιμούν να φύγουν για τη Βαλένθια για Σαββατοκύριακο αντί να περιφρουρήσουν το Μέτωπο”. Ή ότι ο ειδικός ανταποκριτής της “Manchester Guardian” σε πρόσφατο ρεπορτάζ του πληροφορεί τους αναγνώστες της εφημερίδας του ότι “από την άποψη του αγωνιστικού φρονήματος στο μέτωπο, οι

αναρχικοί απλώς δεν μετράνε”. Στην προ-
σβολή αυτή έρχεται να προστεθεί και το
πλήγμα στον αντιφασιστικό αγώνα που εμπε-
ριέχεται στους υπερφίαλους ισχυρισμούς των
κομμουνιστικών και των φιλελεύθερων εντύ-
πων ότι ο Στάλιν “έσωσε την Ισπανία”, ότι η
Διεθνής Ταξιαρχία⁵⁴ έχει σώσει τη Μαδρίτη,
ότι ακόμη στέλνει όπλα και τρόφιμα, ότι μό-
νον οι Κομμουνιστές είναι γενναίοι και τολ-
μηροί, ότι πήραν την Μπελτσιίτε, ότι η CNT-
FAI αποτελεί αμελητέα ποσότητα, και πολ-
λά άλλα ακόμη.

Αληθινά, αγαπτοί σύντροφοι, είναι αν-
θρωπίνως αδύνατον να σιωπήσει κανείς
μπροστά σε τέτοια τερατώδη ψέματα και τέ-
τοια κακοήθεια.

Δεν βλέπετε ότι το πλήγμα για το οποίο
μιλάτε προέρχεται απ’ αυτήν την πηγή και
όχι από τα όσα έχω γράψει εγώ ή έχω πει
με ειλικρίνεια;

Μιλάτε για την πιθανότητα αλλοίωσης του
ενθουσιασμού του διεθνούς προλεταριάτου.
Κάνετε λάθος, αγαπτοί μου. Ο ενθουσια-
σμός των εργατών που φούντωσε σαν τερά-
στια φλόγα στην αρχή της Επανάστασης, έχει
ανακοπεί από τους ίδιους αυτούς ανθρώπους

τους οποίους εσείς αντιμετωπίζατε με το γάντι και μου ζητάτε κι εμένα να τους αντιμετωπίσω με “λεπτότητα”.

Δεν πιστεύω ότι κάνω λάθος όταν λέω ότι ο μόνος τρόπος να αναζωπυρωθεί ο ενθουσιασμός του διεθνούς προλεταριάτου για τον αγώνα σας και τους σκοπούς σας είναι να ρίξετε το ψευδολόγο προσωπείο του Στάλιν και των οπαδών του και να αφήσετε τον κόσμο να δει το πραγματικό τους πρόσωπο σ’ όλη την αποκρουστική του γύμνια. Είτε συμφωνείτε μ’ αυτό είτε όχι, το ’χουν κιόλας κάνει πολλοί άνθρωποι που βρίσκονται έξω από τις δικές μας γραμμές.

Είναι πραγματικά αδύνατον να αποφύγει κανείς την αυξανόμενη αγανάκτηση στις γραμμές των επαναστατών για τις υπονομευτικές ενέργειες της σοβιετικής εξουσίας. Την αντιμετωπίζει σε κάθε συνάντηση. Είναι επίσης αναγκασμένος να απαντήσει στα πολλά ερωτηματικά για την κομμουνιστική δράση στην Ισπανία, για τις πολιτικές διώξεις και για πολλά άλλα πράγματα. Και πρέπει ν’ απαντήσει σ’ αυτά με παρηρησία και ειλικρίνεια, αλλιώς κινδυνεύει να γελοιοποιηθεί.

Η σημαντική πλευρά σ' αυτό έχει να κάνει με το γεγονός πως όταν οι Κομμουνιστές προσπαθούν να παρέμβουν στη συζήτηση, τότε ολόκληρο το ακροατήριο εξεγείρεται. Αυτό συνέβη και στη συνάντησή μας της Παρασκευής, στις 14 αυτού του μήνα. Με λιγοστές εξαιρέσεις, το πλήθος τάχθηκε στο πλευρό μας.

Αγαπητοί σύντροφοι, δεν θα έβλαπτα τον αγώνα σας για τίποτα στον κόσμο. Πώς θα μπορούσα να κάνω κάτι τέτοιο εγώ, που από την πρώτη κιόλας στιγμή, στις 19 Ιουλίου, αποφάσισα να αφιερωθώ στο μεγάλο σκοπό σας;

Αγαπητοί σύντροφοι, δεν μπορείτε να εμπιστευθείτε την κρίση μου σ' ό,τι σχετίζεται με τον καλύτερο τρόπο υπεράσπισης των συμφερόντων σας σε τούτη τη χώρα; Βλέπετε, γνωρίζω τους ανθρώπους της, τις δυνατότητές της και τον τρόπο προσέγγισής της. Η συνεχιζόμενη απόκρυψη των ξεκάθαρων γεγονότων δεν είναι ο κατάλληλος τρόπος.

Δεν είχα σκοπό να σας γράψω μια τέτοια μακροσκελή επιστολή. Έπρεπε, όμως, να ειπωθούν μερικά πράγματα τα οποία ποτέ μέχρι τώρα δεν είχα την ευκαιρία να πω.

Ελπίζω ολόψυχα ότι θα κατανοήσετε πως είναι η παθιασμένη μου αφοσίωση στον ηρωικό σας αγώνα για την Επανάσταση και την συντριβή του Φασισμού, που μ' έκανε να γράψω τα όσα έγραψα.

* * * * *

+Απευθυνόμενη σε περισσότερο προσωπικό τόνο στην ανεψιά της στις 19/1/38, η Γκόλντμαν αναφέρεται στην παραπάνω επιστολή της. Μιλά για την τρομερή εσωτερική πίεση που νιώθει να δέχεται στην προσπάθειά της να υποστηρίξει τους Ισπανούς, ενώ διαφωνεί ριζικά με τις ατέλειωτες θυσίες τους για τον αντιφασιστικό αγώνα.

Νομίζω ότι ξέρω το λόγο που δεν μπορώ να κοιμηθώ. Είναι το σαράκι της εσωτερικής σύγκρουσης ανάμεσα στην αυξανόμενη συνειδητοποίηση ότι οι σύντροφοί μας στην Ισπανία οδεύουν αμέριμνοι προς την καταστροφή και στην ανάγκη να συνεχίσω να δουλεύω γι' αυτούς. Έχουν παραφρονήσει με την εμμονή τους ότι..... πρέπει να επιμείνουν στο αντιφασιστικό μέτωπο, ακόμη κι αν οι δήμενοι σύμμαχοί τους κάνουν ό,τι περνά απ' το χέρι τους για να το συντρίψουν....

Ήδη το 95% των αναρχικών αρχών έχουν θυσιαστεί κι ακόμη παραμένει ανικανοποίητη η όρεξη των Κομμουνιστών. Η Γκόλντμαν ποτέ της δεν ένωσε μεγαλύτερη αγωνία απ' αυτήν που ένωθε στη διαρκή προσπάθειά της να δώσει πειστικές εξηγήσεις σε άλλους για τις ενέργειες της CNT-FAI. Θα πρέπει απλώς να παραιτηθεί, εάν εκείνοι επιμείνουν τώρα να φιμώνουν τους προβληματισμούς της για τους Κομμουνιστές.

* * * * *

+Πέντε μέρες αργότερα (24/1/38), επαναλαμβάνει προς τον Χέλμουτ Ρούντιγκερ την αγωνία της για την απάντηση που έστειλε στην κριτική από την Ισπανία. Εντούτοις, είναι αποφασισμένη να μην θυσιάσει τις δικές της βασικές αρχές, παρά τα προβλήματα που μπορεί να προκύψουν.

Σε τελική ανάλυση, δεν μπορεί να φτύνει κανείς τον εαυτό του. Ωστόσο, θα είναι πολύ δύσκολο για μένα να διακόψω τη δραστηριότητά μου εδώ. Όχι μόνο εξαιτίας των απωλειών για τη CNT, αλλά και επειδή θα καταστρεφόταν το ξεκίνημα της εδώ Αναρχοσυνδικαλιστικής Ένωσης, για να μην αναφερ-

θώ και στο σκάνδαλο που θα προκαλέσει η παραίτησή μου.

* * * * *

+Σ' αυτήν την επιστολή της (10/2/38) προς τον μακροχρόνιο φίλο και σύντροφο, Αμερικανό Μπεν Κέιπς, η Γκόλντμαν, εκφράζοντας και πάλι την αγωνία της και την μοναχικότητα της στάσης της, λαχταρά εκείνον τον όλο πάθος διάλογο με τον Αλεξάντερ Μπέργκμαν, ο οποίος υπήρξε τόσο καθοριστικός για τη διαύγαση της δικής της θέσης κατά το παρελθόν.

Σκέφτομαι όλη την ώρα τι θα έκανε ο Σάσα (Μπέργκμαν). Θ' αρνιόταν, άραγε, να δουλέψει για τη CNT-FAI; Παραδέχομαι πως είναι ασυνεπές εκ μέρους μου και μερικές φορές αμφιβάλλω αν ο πεθαμένος πια σύντροφός μας, τόσο σχολαστικά αυστηρός μ' ό,τι είχε να κάνει με τις ιδέες μας, θα συνέπλεε με τη στάση μου· κι ωστόσο, πάλι πιστεύω πως θα το 'κανε.

* * * * *

+Στο γράμμα της προς τον Ρούντιγκερ τρεις εβδομάδες αργότερα (3/3/38), η Γκόλ-

ντμαν επαναλαμβάνει την πρόθεσή της να προχωρήσει σε μια αυτόνομη δημόσια κριτική,⁵⁵ πόσο μάλλον που η CNT δεν φαίνεται να είναι σε θέση να σταματήσει τον καταστροφικό συμβιβασμό της σε βασικές επαστατικές αρχές.

... Πάρε για παράδειγμα τις διαπραγματεύσεις με την UGT που λάβαμε.⁵⁶ Βράζει το αίμα μου σαν βλέπω τις παραχωρήσεις και τους συμβιβασμούς που η CNT είναι έτοιμη να κάνει για να ικανοποιήσει την ακόρεστη όρεξη της συμμορίας των Κομμουνιστών που τώρα αποφασίζουν για την τύχη της UGT. Το θεωρώ καταστροφή για την Ισπανία και το κίνημά μας στον υπόλοιπο κόσμο, που η CNT είναι πρόθυμη να εθνικοποιηθούν οι βιομηχανίες που έλεγχε για 18 ολόκληρους μήνες η ίδια.

* * * * *

+Σε ένα άρθρο που εμφανίσθηκε στην εφημερίδα "Η Ισπανία και ο Κόσμος" μια μέρα αργότερα, η Γκόλντμαν καταδεικνύει τη συνεχιζόμενη διπλωματική δημόσια στάση της έναντι του συμβιβασμού της CNT,

όσο οργίλη κι αν ήταν η εκ μέρους της καταγγελία των συμμάχων των αναρχικών.

Αμέσως μετά τον Ιούλιο του 1936, η Εθνική Συνομοσπονδία Εργατών (CNT) άρχισε μια εκστρατεία για την ενοποίηση της CNT και της UGT. Θεώρησε ως επιτακτική αναγκαιότητα την ενοποίηση αυτών των δύο μεγάλων συνδικαλιστικών σωμάτων, προκειμένου να ενισχυθεί το αντιφασιστικό μέτωπο, χωρίς την οποία οι πιθανότητες νίκης έναντι του φασισμού ήταν μάλλον ελάχιστες. Η CNT παρεξέκλινε της πορείας της στην επιθυμία της να κάνει κάθε είδους παραχώρηση, προκειμένου να επιτευχθεί αυτή η αμαλγαμοποίηση. Όλον αυτόν τον καιρό, οι μαθητές του Στάλιν στην Ισπανία έχουν εγκύψει στις πλέον αξιοκαταφρόνητες μεθόδους για να διακηρύξουν στους εργάτες της Ισπανίας και του υπόλοιπου κόσμου ότι ήταν η CNT που υπονόμει το ενωμένο αντιφασιστικό μέτωπο. Μέρα με τη μέρα, χυδαίες επιθέσεις κατά της CNT εμφανίζονταν στον κομμουνιστικό τύπο, προσπαθώντας να παρουσιάσουν ότι ήταν εξολοκλήρου η CNT που αρνούταν να συνεργαστεί με την UGT και πως,

συνεπώς, δεν ήταν απολύτως ειλικρινής στη διαμαρτυρία της εναντίον του φασισμού.

Και μόνον όταν το Κομμουνιστικό Κόμμα, από κοινού με άλλες αντιδραστικές δυνάμεις, έφερε σε απόσταση αναπνοής την κατάρρευση των αντιφασιστικών δυνάμεων, έγινε τελικά κατανοητή η αναγκαιότητα για την οποία μιλούσε η CNT επί δεκαοκτώ μήνες. Συγκεκριμένα αυτό συνέβη αφού το Κ.Κ. είχε διεισδύσει στην UGT, την είχε διαβρώσει και είχε ενσταλλάξει μέσω αυτού του οργανισμού το κομμουνιστικό δηλητήριό της εναντίον της CNT. Και τώρα εμφανίζονται με πλήθος προτάσεων, όπως αυτές που διατυπώνονται στις διαπραγματεύσεις που δημοσιεύτηκαν στην *"Η Ισπανία και ο Κόσμος"*. Οι αναγνώστες θα έχουν τη δυνατότητα να κρίνουν μόνοι τους σε τι βαθμό μπορεί η παρούσα κατάσταση της UGT να αποκαλείται επαναστατική, κομμουνιστική ή γνήσια δημοκρατική. Τα αιτήματα που διατυπώνουν είναι μια άρνηση όλων των επαναστατικών επιτευγμάτων της CNT σ' ό,τι αφορά στον εργατικό έλεγχο της βιομηχανικής και αγροτικής κολλεκτιβοποίησης. Είναι συνεπώς λυπηρό που η CNT είναι πρόθυμη να συγκα-

τατεθεί σε πολλά από τα αιτήματα της UGT. Μία μόνον εξήγηση υπάρχει γι' αυτό: η CNT έχει καταθέσει την ψυχή της και έχει αφιερώσει όλη τη δύναμη και την εξουσία που διαθέτει για να συντρίψει τον Φράνκο και τις Γερμανικές και Ιταλικές ορδές του. Είναι για τον λόγο αυτό, και για κανέναν άλλον, που η CNT είναι διατεθειμένη να συμμορφωθεί με πολλά από τα αντιδραστικά αιτήματα που διατυπώθηκαν από την UGT.⁵⁷ Υπάρχει, ωστόσο, και μια ευχάριστη πλευρά στις παραχωρήσεις και τους συμβιβασμούς της CNT και αυτή είναι η επιμονή της στον εργατικό έλεγχο ακόμη και στις βιομηχανίες εκείνες που έχουν εθνικοποιηθεί από την Κυβέρνηση. Η CNT δεν έχει κατά κανέναν τρόπο παραπλανηθεί από τις καλές προθέσεις της δημοκρατίας, όπως εκφράζονται τώρα από την κυβέρνηση Νεγκρίν· είναι, όμως, αντιμέτωπη με την ανοικτή πρόθεση εκ μέρους των δήθεν δημοκρατικών κυβερνήσεων εκτός Ισπανίας να δουλέψουν προς όφελος του Φράνκο και να παραδώσουν την αντιφασιστική Ισπανία στα τρυφερά χέρια του Χίτλερ και του Μουσσολίνι.

.....

Συνεπώς αισθάνομαι ότι, όσο θλιβερές κι αν είναι οι παραχωρήσεις που επιβλήθηκαν στη CNT από την προδοσία του ισπανικού λαού εκ μέρους όλων των κυβερνήσεων, συμπεριλαμβανομένης και της Ισπανικής Δημοκρατίας, δεν υπάρχει λόγος να ανησυχούμε ότι η CNT θα συνθλιβεί στα πλοκάμια των παραχωρήσεων και των συμβιβασμών. Η πίστη μας στη CNT και τη FAI εξακολουθεί να είναι το ίδιο φλογερή με το παρελθόν.

* * * * *

+Η Γκόλντμαν αντιδρά στην ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων του “συμφώνου ενότητας” που συζητήθηκε παραπάνω, όπως φαίνεται σε μια επιστολή προς τον Ρούντολφ Ρόκερ στις 5/4/38. Βρίσκει πως η τελική συμφωνία της CNT με την UGT. συνιστά τραγική κατάρρευση της θέσης της CNT.⁵⁸ Και σαν απόδειξη, ο Λουίς Αρακιστáιν ⁵⁹ δηλώνει περικοιχαρής για την αλλαγή της CNT. Για την Γκόλντμαν, το σύμφωνο είναι ένας εφιάλτης και δηλητηριάζει την ύπαρξή της καθημερινά.

* * * * *

+Έναν μήνα αργότερα (6/5/38), διατυπώνει προς τον Ρόκερ τη συνεχιζόμενη δυσκολία της να διατηρήσει μια διακριτική σιωπή δημοσίως σ' ό,τι σχετίζεται με τους ακόμη πιο καταστροφικούς συμβιβασμούς της CNT-FAI. Αυτό γίνεται ιδιαίτερα δύσκολο όταν άλλοι από την Αριστερά, που δεν τρέφουν καμία συμπάθεια για τους αναρχικούς, διαπιστώνουν ορθώς τη ματαιοπονία της στάσης τους (των αναρχικών).

Τα γράμματα που παίρνω από την Ισπανία, και έχω πάρει πρόσφατα τέσσερα ή πέντε με την ίδια ημερομηνία, 21 Απριλίου, δεν μπορούν να μου δώσουν να καταλάβω τι συμβαίνει εκεί πέρα. Όμως, από μια επιστολή του Χέλμουτ Ρούντιγκερ και του Μ. Μασκαρέλ⁶⁰, που επέστρεψαν πρόσφατα από τη Βαρκελώνη, τα πράγματα μου φαίνονται μαύρα κι άραχνα. Ο Χέλμουτ θα 'χει γράψει χωρίς αμφιβολία και σε σένα για την κατάπτωση του ηθικού που είχε σημειωθεί στο μέτωπο πριν από μερικές εβδομάδες.⁶¹ Συγκλονίστηκα όταν έμαθα πως ο Βιβάνκος, που ήταν ο ήρωας της Μπελτσιότε και που βοήθησε επίσης ηρωικά στην κατάληψη της Τερουέλ, έπρεπε τώρα να συλλη-

φθει. Ούτε ο Χέλμουτ ούτε ο Μασκαρέλ έδιναν εξηγήσεις γι' αυτό. Ένας άλλος από τους συντρόφους μας, ο Γιόλντι, που είχε συλληφθεί, απελευθερώθηκε. Τρέμω στη σκέψη του τι συμβαίνει στα νώτα μας. Περιττό να σε διαβεβαιώσω ότι, τώρα σταμάτησα σχεδόν να κατηγορούμαι από τους συντρόφους μας της CNT-FAI· όμως δεν υπάρχει πια τρόπος να ξεφύγει κανείς από το γεγονός ότι οι σύντροφοί μας έχουν χάσει υπερβολικά πολύ έδαφος από τους συμβιβασμούς⁶² και είτε δεν έχουν τίποτα να πουν είτε τηρούν σιγή στην παρούσα κρίσιμη στιγμή για τα εγκλήματα που διαπράττονται από την κυβέρνηση Νεγκρίν-Κομμουνιστών. Αντιλαμβάνομαι ότι αρπάζουν νέους ανθρώπους απ' το δρόμο, τους αναγκάζουν να φορέσουν στρατιωτικές στολές και τους οδηγούν δια της βίας στο μέτωπο. Αγαπητέ Ρούντολφ, δεν μπορώ να συμπιλωθώ μ' αυτό που γίνεται. Μου φαίνεται πως τίποτα δεν δικαιολογεί ένα τέτοιο τίμημα. Εν πάση περιπτώσει, είμαι βαθειά διχασμένη. Θέλω να βοηθήσω τους συντρόφους μας κι εντούτοις πιστεύω πως η σιωπή μου είναι ένα σημάδι συνέναισης σε όλους τους τρομερούς και

ατελέσφορους συμβιβασμούς τους.

Οι σύντροφοι απ' την "Εμπροσθοφυλακή"⁶³ μου ζήτησαν ένα άρθρο-απάντηση στην νέα, πρόστυχη επίθεση στους ναύτες της Κροστάνδης, τον Μάχνο και τους αναρχικούς στην Ισπανία από τον Λέον Τρότσκυ. Έχω αρχίσει να φτιάχνω το σχεδιάγραμμα της απάντησής μου⁶⁴ η οποία ελπίζω να έχει πάρει την οριστική της μορφή μέχρι την ερχόμενη Τρίτη. Κι ενώ είναι αλήθεια πως ο Λέον Τρότσκυ είναι ο τελευταίος άνθρωπος στον κόσμο που θα μπορούσε να κατηγορεί τις ενέργειες των Ισπανών αναρχικών, παρ' όλα αυτά αισθάνομαι ότι αυτά που λέει δεν βρίσκονται και πολύ μακριά από την αλήθεια. Είναι πολύ σκληρό και οδυνηρό να μην είμαι σε θέση να καταδείξω πως οι σύντροφοί μας παρέμειναν συνεπείς ή τουλάχιστον πως ό,τι έκαναν είχε ευεργετικά αποτελέσματα για τη CNT-FAI και τον αγώνα. Το να δείξει κανείς πως δυο λάθος πράγματα δεν κάνουν ένα σωστό, ότι οι συμβιβασμοί και οι παραχωρήσεις (*από την πλευρά του*) τού αφαιρούν το δικαίωμα να κατηγορεί τους συμβιβασμούς της CNT, δεν είναι και ιδιαίτερα ικανοποιητικό. Όμως, τι μπορεί να κά-

νει κανείς με τα πραγματικά γεγονότα με τα οποία βρίσκομαι σήμερα αντιμέτωπη εγώ; Όπως κι εσύ, δεν είχα εξωπραγματικές προσδοκίες για τους ανθρώπους μας από τον αντιφασιστικό αγώνα. Γνωρίζω πως όποια πλευρά κι αν νικήσει, οι άνθρωποί μας θα πληρώσουν το τίμημα. Εάν είναι να ηττηθεί ο Φράνκο, τότε η κυβέρνηση Νεγκρίν-Στάλιν θα βρεθεί ασφαλώς στην κορυφή της εξουσίας και θα χρησιμοποιήσει κάθε μέθοδο για να αποτρέψει τη CNT από το ξαναζωντανέψει την ισπανική επανάσταση. Εάν είναι να νικήσει ο Φράνκο, τότε οι άνθρωποί μας θα καταδικασθούν για πάντα και θα τους ξεσκίσουν ορδές από σκυλιά εντός και εκτός της Ισπανίας. Κι όμως, εάν η CNT δεν είχε υποχωρήσει τόσο πολύ από τη στρατηγική της θέση, θα μπορούσε τουλάχιστον να έχει ενισχύσει το εποικοδομητικό έργο στις βιομηχανικές και αγροτικές κολλεκτίβες: τι νόημα, όμως, έχει να μιλά κανείς γι' αυτό που θα μπορούσε να έχει γίνει; Το μέλλον μου φαίνεται αρκετά ζοφερό για να μιλάω για ό,τι έγινε στο παρελθόν.

* * * * *

+Επτά, σχεδόν, μήνες αργότερα (29/11/38), η Γκόλντμαν λέει στον Ρούντολφ Ρόκερ ότι την ενθαρρύνει, ακόμη και στην έσχατη αυτή φάση, να βλέπει τη FAI να επικρίνει επιτέλους οξύτατα τον συνεργατισμό της CNT, στις αναρχικές τουλάχιστον συγκεντρώσεις.⁶⁵ Ωστόσο, η Γκόλντμαν εξακολουθεί να αυτοπειθαρχεί σε ό,τι αφορά τη δημόσια καταγγελία του κομμουνιστικού ρόλου στην Ισπανία, μολονότι αυτό την κάνει να νιώθει άσχημα. Η στάση της, όμως, αυτή δεν οφείλεται σε κάποιου είδους υποταγή στην εθνική επιτροπή της CNT. Κάτι τέτοιο δεν θα το δεχόταν.

Είναι γιατί καταλαβαίνω πως αυτή τη στιγμή μια πραγματική αποκάλυψη του προδοτικού ρόλου που έπαιξαν οι Κομμουνιστές δεν θα γινόταν πιστευτή ακόμη και από τους αναρχικούς επικριτές της συνεργασίας και πως θα γινόταν ενδεχομένως εργαλείο στα χέρια του Φράνκο και των υποστηρικτών του: μα πίστεψέ με, δεν μου στοιχίζει και πολύ ο αυτοέλεγχος.

* * * * *

+Καθώς ο εμφύλιος πόλεμος οδηγείται στο τέρμα του, η Γκόλντμαν γράφει στον Ρού-

ντολφ Ρόκερ (17/3/39) για τα σοβαρότατα τεκμήρια που έχουν τώρα συγκεντρωθεί⁶⁶ σε ό,τι αφορά τα καταστροφικά αποτελέσματα της συνεργασίας -στην πράξη, και όχι μόνο με ιδεολογικούς όρους. Αποσαφηνίζει επίσης την πεποίθησή της πως ο Μάης του 1937 υπήρξε ένα αποφασιστικό σημείο, όπου οι συμβιβασμοί μπορούσαν και έπρεπε να έχουν ανακοπεί. Η "αλληλεγγύη" του Στάλιν τερματίστηκε στα τέλη του 1937.⁶⁷ Στην πραγματικότητα, μετά τον Μάη του 1937, δεν υπήρχε καμιά ανάγκη για την CNT-FAI να συνεχίζει να κατευνάζει τους Κομμουνιστές, όταν χιλιάδες συντρόφων δολοφονούνταν στον στρατό ή συλλαμβάνονταν αυθαίρετα και βασανίζονταν από την κομμουνιστική μυστική αστυνομία.⁶⁸

Η Γκόλντμαν παραδέχεται πως αυτή και ο Ρόκερ θα έπρεπε να έχουν δείξει στους Ισπανούς με πιο δυναμικό τρόπο την αναπόφευκτη καταστροφή στην οποία θα οδηγούσαν οι συμβιβασμοί με τον Στάλιν. Παρά τις προειδοποιήσεις που τούς απνύθνε σε πολλές περιπτώσεις, δυστυχώς δεν μπόρεσε η ίδια να προχωρήσει παρά πέρα, αφού "δεν άντε-

χε η καρδιά της να σταθεί τόσο επικριτική” μπροστά στο τρομερό κουράγιο, τα βάσανα και τη θυσία των συντρόφων της.

Είναι συγκολλημένη που ακόμη και τώρα ο Βάσκεθ ισχυρίζεται ότι δεν συμβιβάστηκαν αρκετά. Αντί όμως να διαφωνεί μαζί τους σε τούτες τις στιγμές της μεγάλης οδύνης, προτιμά να περιμένει για λίγο, μέχρις ότου εκείνοι ανανήψουν.

Δεν έχει ακόμη μάθει λεπτομέρειες για την τωρινή πάλη στη Μαδρίτη με τους Κομμουνιστές.⁶⁹ Όπως το αντιλαμβάνεται εκείνη, οι σύντροφοι εκτόπισαν διά της βίας τους Κομμουνιστές, επειδή οι τελευταίοι προσπάθησαν να αναλάβουν δικτατορικές εξουσίες και να εξολοθρεύσουν τους αναρχικούς, προκειμένου να κερδίσουν την εύνοια του Φράνκο. Στην πραγματικότητα, οι αναρχικοί έπρεπε να είχαν εκδιώξει τους Κομμουνιστές δύο χρόνια νωρίτερα, στην Καταλωνία. Εάν δε οι σύντροφοι είχαν αντισταθεί στον Νεγκρίν έστω και έξι μήνες νωρίτερα, η Βαρκελώνη και ο αντιφασιστικός αγώνας θα μπορούσαν ακόμη και τότε να διασωθούν.

* * * * *

+Συνεχίζοντας την ανάλυσή της για τον ισπανικό αγώνα, η Γκόλντμαν γράφει και πάλι στον Ρόκερ (10/5/39) ότι είναι σίγουρη πως δεν θα έπρεπε να είχαν γίνει βασικές παραχωρήσεις παρά τον κίνδυνο επίτευξης της τελικής φασιστικής νίκης.

Αντιλαμβάνομαι εξίσου καλά με σένα, καλέ μου Ρούντολφ, πως η ζωή είναι περισσότερο περίπλοκη, πιο αντιφατική και πιο εξαναγκαστική από οποιαδήποτε θεωρία ή φιλοσοφία για τη ζωή. Αντιλαμβάνομαι επίσης πως τίποτε δεν μας εγγυάται ότι οι άνθρωποί μας στην Ισπανία θα πετύχαιναν, εάν δεν είχαν προσχωρήσει στην κυβέρνηση ή δεν είχαν υποταχθεί στην τρομερή σιδηρά κυριαρχία του Στάλιν. Μόνον να εικάσουμε μπορούμε το τι ενδεχομένως θα είχε συμβεί.

Στην πραγματικότητα, δεν θα μπορούσαν να έχουν χειρότερο αποτέλεσμα απ' αυτό που είχαν. Ο διαρκής τους φόβος ήταν πως αν επέμειναν στη δική τους ανεξάρτητη θέση, θα επέτρεπαν ενδεχομένως στις δυνάμεις του Φράνκο να κυριαρχήσουν στην Ισπανία αρκετά νωρίτερα. Το ενδεχόμενο αυτό δεν θα

το επέτρεπαν σε καμιά περίπτωση, όπως καταδείχθηκε και στην υποχώρησή τους μπροστά στις προβοκάτσες στη Βαρκελώνη, τον Μάη του 1937.

Ωστόσο, τίποτα άλλο εκτός από την καταστροφή δεν θα μπορούσε να προκύψει από την πλήρη υποταγή των αναρχικών στους σταλινικούς όρους. Και ο Στάλιν θα είχε στείλει δυνάμεις ακόμη και χωρίς την ενδοτικότητα των αναρχικών, δείγμα της οποίας υπήρξε και ο αποτροπιαστικός έπαινος της Σοβιετικής Ένωσης που δημοσιευόταν στην εφημερίδα της CNT στη Βαρκελώνη, καθημερινά και για πάνω από έναν χρόνο.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ο όρος “ατομικιστική” (*individualist*) χρησιμοποιείται εδώ για να υποδηλώσει μια στάση και μια συμπεριφορά που τονίζει εμφατικά την υπευθυνότητα του ατόμου. Αρνείται την νομιμοποίηση οποιασδήποτε ηγεσίας και οποιοσδήποτε εξάρτησης από συγκεκριμένες οργανωτικές δομές ή από τη δράση της ομάδας, προτάσσοντας απαρέγκλιτα την ατομική στάση και ευθύνη.

2. Η Γκόλντμαν περιγράφει στην αυτοβιογραφία της τέτοιου είδους εκστρατείες και τη θέση της μέσα σ’ αυτές. Εκεί ξεκαθαρίζει, επίσης, ότι στα 1917 αρνήθηκε προσφορές για την υποστήριξή της από χρηματοδότες του λαϊκιστή προεδρικού υποψηφίου *William Jennings Bryan* και του σοσιαλιστή *Morris Hillquit*, ο οποίος ήταν υποψήφιος για τη Δημαρχία της Νέας Υόρκης και αντετίθετο στον πόλεμο (“Ζώντας τη ζωή μου”, τόμος α’, σελ. 179-181 και τόμος β’, σελ. 636-637). Ωστόσο, η Γκόλντμαν συνεργάσθηκε με το εξόριστο τμήμα του Ρωσικού Σοσιαλιστικού Επαναστατικού Κόμματος στο Λόουερ Ηστ Σάϊντ της Νέας Υόρκης, το 1904, όπως αναφέρει η ίδια στο παραπάνω βιβλίο της, στη σελίδα 359 του α’ τόμου.

3. Αυτό έγινε φανερό στο πλαίσιο των προσπαθειών της για την οργάνωση κινήματος συμπαράστασης στους Ρώσους πολιτικούς κρατούμενους ανάμεσα στους διανοούμενους του Εργατικού Κόμματος της Βρετανίας, όπως ο Χάρολντ Λάσκι και ο Μπέρτραντ Ράσσελ (1924-1925). Από την πλευρά της, αν και θεώρησε ότι το Εργατικό Κόμμα ήταν "ίσως λίγο πιο προωθημένο από τους άλλους πολιτικούς σχηματισμούς", επειδή "υποστηρίζει, θεωρητικά τουλάχιστον, προοδευτικές ιδέες", ένοιωθε ταυτόχρονα πως "δεν θα κάνει τίποτε περισσότερο απ' ό,τι οι άλλες πολιτικές οργανώσεις" και στην πραγματικότητα "αν ποτέ βρεθεί στη θέση των Ρώσων κυβερνήτων θα εγκαθιδρύσει σίγουρα δικτατορία, όπως έκανε και η Ρωσία". (Γράμματα της Γκόλντμαν στις 6/11/24 και 20/4/25 στον Ρότζερ Μπάλντουϊν).

4. Η Γκόλντμαν, αν και ανυποχώρητη στις επικρίσεις της για οποιαδήποτε συνεργασία των αναρχικών στα εκλογικά μέτωπα, ήταν επίσης πρόθυμη να επαινέσει τους Κομμουνιστές και τους Σοσιαλιστές όταν ενωμένοι αντιμάχονταν την φασιστική καταπίεση (όπως έγινε στην περίπτωση της Αυστρίας στα

1934). Κι αυτό επειδή σε τέτοιες περιπτώσεις δεχόταν επίθεση η δυνατότητα και το ιδανικό της ίδιας της επανάστασης και συνεπώς μέσα σ' αυτό το πλαίσιο οι Σοσιαλιστές και οι Κομμουνιστές, για να επιβιώσουν, αναγκάζονταν να πολεμήσουν τόσο εναντίον του Κράτους, όσο και εναντίον του Καπιταλισμού.

5. Οι διακυμάνσεις της θέσης της πάνω σ' αυτό το ζήτημα φαίνεται να σχετίζονται με το πόσο μακριά ή κοντά στην Ισπανία βρίσκεται κάθε φορά (τόσο ψυχολογικά όσο και γεωγραφικά).

6. Αυτοί οι τέσσερις διατηρούσαν επαφή μεταξύ τους και συνδέονταν με διάφορες εκδόσεις της εποχής εκείνης: "Η Αντιφασιστική Ισπανία" (Βαρκελώνη και Παρίσι -Βολίν, Προυντομώ και Σαπίρο), "Συνδικαλιστικός αγώνας" (Παρίσι -Βολίν και Σαπίρο), "Ταξική Πάλη" (Βαρκελώνη -Μπερνέρι), "Ελεύθερη γη" (Παρίσι και Νιμ -Βολίν και Προυντομώ) και "Η Νέα Ισπανία" (Νιμ -Προυντομώ). Η πρώτη εξ αυτών δεν πρέπει να συγχέεται με την ομότιπλή της παριζιάνικη εφημερίδα, η οποία από το τέλος του 1937 παρείχε πλήρη υποστήριξη στην επίσημη γραμμή των ηγετών της CNT-FAI.

Α. Βολίν (1882-1945). Επειδή έλαβε μέρος ως φοιτητής στην Ρώσικη Επανάσταση του 1905, στάλθηκε εξόριστος στη Σιβηρία. Λίγο καιρό μετά δραπέτευσε στη Γαλλία. Εκεί, ερχόμενος σε επαφή με νέους πολιτικούς κύκλους έγινε κατά το 1905 αναρχικός. Για να αποφύγει τον εγκλεισμό του σε Γαλλικό στρατόπεδο συγκέντρωσης, λόγω των αντιπολεμικών δραστηριοτήτων του, ήλθε στα 1915 στη Νέα Υόρκη, όπου ανέπτυξε δράση στο μεγάλο αναρχοσυνδικαλιστικό συνδικάτο των Ρώσων εργατών. Όταν, στα 1917, ξέσπασε η επανάσταση, γύρισε στη Ρωσία, μαζί με πολλούς άλλους. Στην Πετρόπουλη και αργότερα στην Ουκρανία, ο Βολίν συνέχισε την δραστηριότητά του ως εξέχων αναρχικός προπαγανδιστής. Κατά το 1919, συμμετείχε στο μαζικό επαναστατικό Κίνημα της Ουκρανίας υπό τον Νέστωρ Μάχνο, έχοντας και πάλι έναν ηγετικό καθοδηγητικό ρόλο. Συνελήφθη από τον Κόκκινο στρατό στα 1920 και ο Τρότσκι διέταξε την εκτέλεσή του. Γλύτωσε χάρις στις διαμαρτυρίες των αναρχικών. Αποφυλακίσθηκε, φυλακίσθηκε εκ νέου και τελικά αφέθηκε ελεύθερος (1921), αποκλειστικά λόγω των έντονων διαμαρτυριών των ξένων αναρχοσυνδικαλιστών εκπροσώπων

στο Διεθνές Συνέδριο των Κόκκινων Συνδικάτων (*Red trade Unions*). Κατά τα επόμενα δεκαπέντε χρόνια, δραστηριοποιήθηκε έντονα, πρώτα στο Βερολίνο και μετά στο Παρίσι, δημοσιοποιώντας την άσχημη κατάσταση των Ρώσων πολιτικών κρατουμένων, γνωστοποιώντας την εμπειρία του στο Μαχνοβίτικο κίνημα και γενικά προάγοντας τους σκοπούς της αναρχικής προπαγάνδας. Πέθανε στο τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, έχοντας ζήσει μια περιθωριακή και παράνομη ζωή κατά τη διάρκεια της Ναζιστικής κατοχής στην Γαλλία.

Β. Αλεξάντερ Σαπίρο: Γεννήθηκε στην Τουρκία από Ρώσους γονείς. Έγινε ένας αναρχικός ακτιβιστής στο Λονδίνο, στη στροφή του αιώνα. Με την επανάσταση του '17 επέστρεψε στη Ρωσία. Ασχολήθηκε με την αναρχική προπαγάνδα και επέλεξε νά κατέχει για πολλά χρόνια κυβερνητικές θέσεις στο Μπολσεβίτικο καθεστώς (στο Κομμισαριάτο Εβραϊκών Εθνικών Υποθέσεων και αργότερα στο Κομμισαριάτο Εξωτερικών Υποθέσεων). Όταν άρχισε η συστηματική δίωξη των αναρχικών από τους Μπολσεβίκους, επέλεξε την εξορία, όπου συμμετείχε στην ίδρυση και την ανάπτυξη της Αναρχοσυνδικαλι-

στικής Διεθνούς (IWMA), διετέλεσε μάλιστα εκπρόσωπός της στην Ισπανία. Συμμετείχε σε εκστρατείες που είχαν σαν σκοπό τη δημοσιοποίηση και παράλληλα την ανακούφιση της θλιβερής κατάστασης των Ρώσων πολιτικών κρατούμενων. Συνέχισε αυτές τις προσπάθειες μέχρι το θάνατό του στη Νέα Υόρκη, το 1946.

Γ. Καμίλλο Μπερνέρι (1897-1937): Διαμαρτυρούμενος για την αναποφασιστικότητα του Σοσιαλιστικού Κόμματος πάνω στο ζήτημα του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου, ο Μπερνέρι ενώνεται με το αναρχικό κίνημα στα 1917, ενώ ήταν ακόμη φοιτητής, και ενώ είχε ήδη στρατολογηθεί στις Ιταλικές ένοπλες δυνάμεις. Μαχόμενος στη συνέχεια ενάντια στο ανερχόμενο ρεύμα του Ιταλικού φασισμού, αυτός ο νεαρός καθηγητής της φιλοσοφίας και αναρχικός προπαγανδιστής εξαναγκάζεται σε εξορία, στις αρχές του 1920. Παρά τις συνεχείς μετακινήσεις και φυλακίσεις σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες, συνέχισε την συγγραφή πολυάριθμων βαθυστόχαστων δοκιμίων υπέρ του αναρχισμού και κατά του Φασισμού και εθεωρείτο ένα από τα λαμπρότερα μυαλά του κινήματος. Κατά τις πρώτες εβδομάδες του Ισπανικού εμφυλίου, ο Μπερ-

νέρι βοήθησε στην οργάνωση (και συμμετείχε και ο ίδιος προσωπικά) ενός τάγματος Ιταλών εθελοντών, οι περισσότεροι εκ των οποίων ήταν αναρχικοί. Λίγο αργότερα άρχισε να εκδίδει την εφημερίδα του στην Βαρκελώνη. Λόγω του ότι επέκρινε δημοσίως την αυξανόμενη στροφή των ηγετών της CNT-FAI υπέρ της συνεργασίας με τις κρατιστικές δυνάμεις (Σοσιαλιστές και Κομμουνιστές) και λόγω του ότι κατήγγειλε τις δολοφλοκίες και δολιοφθορές των Κομμουνιστών, δολοφονήθηκε μαζί με τον σύντροφό του Μπαρμπιέρι από Κομμουνιστές πιστολέρος στις αρχές Μαΐου του '37. Λίγο μετά το θάνατό του, η κόρη του Μαρία Λουΐζα Μπερνέρι μετεκόμισε στο Λονδίνο, όπου, κατά την ίδια περίοδο με την Γκόλντμαν, ασχολήθηκε ενεργά με την έκδοση της εφημερίδας "Η Ισπανία και ο Κόσμος".

Δ. Αντρέ Προυντομώ (1902-1968): Από νεαρή ηλικία είχε έντονη ανάμειξη στο συνεταιριστικό και αναρχικό κίνημα της Γαλλίας. Αν και είχε πανεπιστημιακό πτυχίο αγροτικής οικονομίας, αρνήθηκε να αποδεχθεί οποιαδήποτε επίσημη θέση, η οποία θα μπορούσε να διακυβεύσει την ικανότητά του να σκέφτεται, να γράφει και να δρα με διαύγεια και συνέ-

πεια ως προς τα ιδανικά του. Μαζί με άλλους (και με την συνεργασία του Βολίν) δημιούργησε την αναρχική έκδοση “Ελεύθερη Γη”, που απετέλεσε και τη φωνή της Γαλλικής Αναρχικής Συνομοσπονδίας από το 1937 ως το 1939. Από τα μέσα του 1936 και ως τις αρχές του 1937 πέρασε πέντε μήνες στην Βαρκελώνη, πριν αρχίσει να εκδίδει στη Νιμη τη “Νέα Ισπανία”, που αποτελούσε, εν μέρει τουλάχιστον, μια προσπάθεια να απαντήσει στο γιατί η “Αντιφασιστική Ισπανία” (είχε εκδόσει το πρώτο φύλλο της στη Βαρκελώνη) ανεκάλεσε την υποστήριξή της προς την CNT-FAI. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο συνέχισε να δραστηριοποιείται στο Γαλλικό Αναρχικό Κίνημα.

7. Στο Λονδίνο η ίδια η Γκόλντμαν “συνεργάστηκε” σε ένα κάποιο βαθμό με μη αναρχικές πολιτικές οργανώσεις -ειδικά με το Ανεξάρτητο Εργατικό Κόμμα (Το Αγγλικό Κόμμα που πλησίαζε περισσότερο στη γραμμή του Ισπανικού Ακροαριστερού ΡΟΟΜ). Στην αρχή δε και σε μία ειδική περίπτωση (μια έκθεση φωτογραφιών από την Ισπανική Επανάσταση) “συνεργάστηκε” ακόμη και με τους Κομμουνιστές. Η οδυνηρή αντίδρασή της σ’ αυτήν ειδικά την εμπειρία αλλά και η

γενικότερα επιφυλακτική στάση της απέναντι στη συνεργασία ακόμη και με το Ανεξάρτητο Εργατικό Κόμμα δηλώνονται ξεκάθαρα παρακάτω. Αν και, επισήμως, εξουσιοδοτήθηκε να είναι η εκπρόσωπος της CNT-FAI στο γραφείο της Καταλανικής Κυβέρνησης στο Λονδίνο, η Γκόλντμαν πάτησε το πόδι της στο γραφείο μόνο σε δύο περιπτώσεις.

8. Πράγματι, μία από τις αποφάσεις του συμβουλίου της Αναρχοσυνδικαλιστικής Διεθνούς (IWMA), το Δεκέμβριο του 1937, ήταν να ανασταλεί η δημοσιοποίηση δια μέσου των εκδόσεων του κινήματος όλων των κριτικών για την πολιτική της CNT-FAI. Η απόφαση αυτή πάρθηκε, παρά το γεγονός ότι διάφοροι αντιπρόσωποι στη συνάντηση του Δεκεμβρίου είχαν ασκήσει ιδιαίτερα αιχμηρή κριτική στην στάση της CNT. Είχε δε ως αποτέλεσμα να μετριάσουν δραστικά στους τόνους τους κάποιες εμφανώς επικριτικές αναρχικές εκδόσεις, όπως ο “Συνδικαλιστικός αγώνας” και η “Νέα Ισπανία”. Στην ουσία, οι κριτικοί στην τοποθέτησή τους Βολίν, Σαπίρο και Προυντομώ σιώπησαν δημόσια για όλον τον επόμενο χρόνο (1938), σε ένδειξη αλληλεγγύης προς το ισπανικό αναρχικό κίνημα, όπως είχε επιλέξει να κάνει

ενωρίτερα κι η ίδια η Γκόλντμαν.

9. Θεωρητικά, για ένα ιδανικό αναρχικό κίνημα ούτε καν θα ετίθετο τέτοιο ζήτημα.

10. Είναι αρκετά πιθανό, ότι στο συγκεκριμένο πλαίσιο εκείνης της περιόδου (διεθνής συμμαχία - επίπεδο κοινωνικής συνείδησης μέσα στην Ισπανία - σχετική έλλειψη διαθέσιμων υλικών πόρων) καμιά εναλλακτική πολιτική φόρμουλα δεν θα είχε πετύχει να νικήσει τους φασίστες, ολοκληρώνοντας ταυτόχρονα και την κοινωνική επανάσταση. Ωστόσο, ορισμένες εναλλακτικές πολιτικές θα είχαν ενδεχομένως μεγαλύτερες δυνατότητες να το πετύχουν και σε κάθε περίπτωση θα εμφάνιζαν μεγαλύτερη ηθική συνοχή -άρα και αυξημένες δυνατότητες να πετύχουν όλους τους στόχους τους. Τα βιβλία του Χοσέ Γκέϊρας και του Βέρνον Ρίτσαρντς επισημαίνουν και διερευνούν εν συντομία αρκετές απ' αυτές τις δυνατότητες, χωρίς απαραίτητα να εμφανίζουν κάποια απ' αυτές ως πανάκεια, μολονότι είναι ξεκάθαρη η κριτική που ασκούν στην συνεργασία των αναρχικών με τις κρατιστικές δυνάμεις. Ανάμεσα σ' αυτές τις δυνατότητες ήταν η ανάπτυξη μαζικών επιχειρήσεων ανταρτοπολέμου πίσω από τις φασιστικές γραμμές (σημειωτέον ότι η μισή περί-

που οργανωτική δύναμη του αναρχικού κινήματος εγκλωβίσθηκε εκεί, λίγες μόνο βδομάδες μετά το ξέσπασμα του πολέμου). Μια άλλη εναλλακτική λύση ήταν να δημιουργηθούν και να υποστηριχθούν σθεναρώς επαναστατικά όργανα κοινωνικού συντονισμού μόνο στην Καταλωνία και την Αραγωνία, χωρίς καμιά απολύτως διασύνδεση με τους κρατιστές. Επίσης οι αναρχικοί απ' όλη τη δημοκρατική Ισπανία θα μπορούσαν να παραιτηθούν απ' όλες ανεξαιρέτως τις κυβερνητικές θέσεις, όχι όμως και από την συμμετοχή τους σε συντονισμένες τακτικές άμυνας στις φασιστικές επιθέσεις ή σε αυθεντικά λαϊκά κοινοτικά συμβούλια, που κατ' ουσίαν έχουν τις ίδιες ελευθεριακές αξίες με το αναρχικό κίνημα. Προπάντων, οι αναρχικοί θα μπορούσαν να εστιάσουν στον εποικοδομητικό κοινωνικό και οικονομικό μετασχηματισμό σε επίπεδο κινηματικής βάσης -κάτι που όντως επέλεξαν να κάνουν χιλιάδες Ισπανοί αναρχικοί. Με δεδομένη την πολύ μικρή πιθανότητα μιας αντικαταστατικής νίκης και μιας παράλληλης διατήρησης της επανάστασης, μέσω της προώθησης μιας απ' αυτές τις περισσότερο συνεπείς ηθικά λύσεις, ο Πέϊρατς αναρωτιέται αν είναι δυνατή μια αυθεντι-

κή επανάσταση στη σύγχρονη εποχή. Η ίδια η Γκόλντμαν αναπτύσει έναν ανάλογο προβληματισμό σε επόμενα βιβλία αυτής της σειράς των εκδόσεων Άρδην. Ωστόσο, κανείς τους δεν αναρωτιέται για την προσωπική και κοινωνική σημασία του να συνεχίσεις να αγωνίζεσαι γι' αυτόν τον σκοπό.

11. Αναζητώντας πιθανούς συμμάχους ενάντια στην ανάπτυξη της επιθετικής Ναζιστικής εξουσίας στην Γερμανία, ο Στάλιν προέβη σε μια αλλαγή της πολιτικής του στο έβδομο συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς, το 1935. Συνακόλουθα, η Σοβιετική Ένωση και τα Κομμουνιστικά κόμματα στη Δύση έγιναν οι πιο ένθερμοι και θορυβώδεις υποστηρικτές της εθνικής άμυνας στις δημοκρατικές χώρες. Τόσο ένθερμα η Κομιντέρν ενίσχυσε τη νέα αυτή "γραμμή", που εφεξής όσοι είχαν παραμείνει αντι-μιλιταριστές και ειρηνιστές στις γραμμές της αριστεράς εκλαμβάνονταν ως επικίνδυνη αίρεση και παράλληλα καλωσορίζονταν ως πραγματικοί σύμμαχοι όσοι ανήκαν στην παραδοσιακά αντι-Γερμανική δεξιά, όπως ήταν ο Ούνιστον Τσώρτσιλ.

12. Αυτό το ερωτηματολόγιο στάλθηκε λίγες μόνο ημέρες μετά τις εκλογές του Φε-

βρουαρίου του 1936 και μόλις ένα μήνα μετά από μια περιφερειακή σύσκεψη της CNT στην Καταλωνία, όπου συζητήθηκαν αυτά τα κρίσιμα ζητήματα της συμμετοχής στις εκλογές και της συνεργασίας με τις κρατιστικές δυνάμεις. Όπως αναφέρει και η Γκόλντμαν, στάλθηκε στον σύντροφό της Αλέξανδρο Μπέρκμαν, ο οποίος συγκαταλεγόταν στη μικρή ομάδα αξιοσέβαστων συντρόφων του εξωτερικού που θα μπορούσαν να λάβουν μια τέτοια επιστολή.

13. Παρά τις συμβατικές δηλώσεις υπέρ της παραδοσιακής αναρχικής θέσης για αποχή από τις εκλογές, στην πραγματικότητα η CNT και η FAI διεξήγαγαν αυτή τη φορά μια χαλαρή αντι-εκλογική εκστρατεία. Μάλιστα, πολλοί γνωστοί αναρχικοί αγωνιστές ανακοίνωσαν δημόσια την πρόθεσή τους να ψηφίσουν το Λαϊκό Μέτωπο, που μπροστά στην φασίζουσα Δεξιά πρόβαλλε γι' αυτούς ως το αναγκαίο μικρότερο κακό, που θα τους εξασφάλιζε παράλληλα (πράγμα που ήταν και το σημαντικότερο) την απελευθέρωση 30.000 πολιτικών κρατουμένων. Έτσι, τον Φεβρουάριο του 1936, οι κοινοβουλευτικές εκλογές ανέδειξαν νικητή, με μικρή διαφορά ψήφων, το Λαϊκό Μέτωπο και αυτό χάρις στις ψή-

φους των αναρχικών κυρίως.

14. Χιλιάδες αναρχικοί ήταν φυλακισμένοι από τις αρχές του 1936, ενώ πολλοί άλλοι είχαν συλληφθεί σε προηγούμενες αναρχικές κινητοποιήσεις και κατά την συντριβή της εξέγερσης των Αстуριών, το 1934.

15. Ο Φρανσίσκο Σαβιέρο Μερλίνο ήταν εξέχων αναρχικός στοχαστής και ακτιβιστής στην Ιταλία στις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα. Αγωνίστηκε μαζί με τον Μαλατέστα έως τη μαζική κρατική καταστολή του 1894. Κατόπιν φυλακίστηκε έως το 1896. Μετά την αποφυλάκισή του, υποστήριξε την τακτική της χρήσης των κοινοβουλευτικών εκλογών ως μέσο αντιμετώπισης της αυξανόμενης αντιδραστικότητας της κρατικής μηχανής. Ο Μαλατέστα ήταν από τους πρώτους που επιτέθηκε σ' αυτό το νέο ρεβεζιονισμό, αν και σε προσωπικό επίπεδο παρέμεινε φίλος του Μερλίνο.

16. Ο Τομέας Εξωτερικής Προπαγάνδας της CNT-FAI στη Βαρκελώνη εξέδιδε κατά τακτά χρονικά διαστήματα δελτία πληροφόρησης στα ισπανικά, αγγλικά, γαλλικά και γερμανικά. Το πιθανότερο είναι πως η Γκόλντμαν αναφέρεται εδώ στο γερμανόφωνο δελτίο.

17. Περισσότερα στοιχεία για το ρόλο του Καμπαλλέρο στη δικτατορία του Πρίμο Ντε Ριβέρα αναφέρονται στο πρώτο βιβλίο αυτής της σειράς των εκδόσεων Άρδην, με υπότιτλο "Α. Το Ισπανικό Αναρχικό Κίνημα" σελ. 93.

18. Ο Τομ Μπελ ήταν ένας σκωτσέζος αναρχικός τον οποίο πρωτογνώρισε η Γκόλντμαν στα 1900 και η γνωριμία τους συνεχίστηκε μετά την εξορία του στις ΗΠΑ στα 1905.

19. Από τα μέσα του 1936, οι Σοσιαλιστές και εργατική οργάνωσή τους UGT ήταν πράγματι μια σημαντική δύναμη σ' όλη την Ισπανία. Οι πρόσφατες εκλογές τους ανέδειξαν ως το μεγαλύτερο κόμμα του κοινοβουλίου. Η UGT αριθμούσε περί το 1,5 εκατομμύριο μέλη. Ωστόσο, στην Καταλωνία, στην καρδιά δηλαδή της αναρχικής δύναμης - στην οποία πιθανότατα αναφέρεται η Γκόλντμαν στο σημείο αυτό- ούτε οι Σοσιαλιστές (PSUC), ούτε η UGT έπαιζαν κάποιο αξιόλογο ρόλο εκείνη την περίοδο. Με τη σειρά τους, οι Κομμουνιστές ήταν ασήμαντοι τόσο σε τοπικό επίπεδο όσο και στη χώρα ως σύνολο. (Τα μέλη του κόμματος δεν αριθμούσαν πάνω από μερικές χιλιάδες στις αρχές του 1936 και όχι πάνω από 30.000 τον Ιούλιο

του ίδιου χρόνου). Στηριζόμενοι στους μικροαστούς και μεσοαστούς οπαδούς δεξιών κομμάτων, τα οποία είχαν κυριολεκτικά διαλυθεί στις δημοκρατικές περιοχές μετά το ξέσπασμα του εμφυλίου, οι Κομμουνιστές έφτασαν τις 200.000 σ' όλη την Ισπανία, ενώ περί τα 50.000 μέλη είχε στις αρχές του 1937 το PSUC, το οποίο ραγδαία ετίθετο πλέον υπό τον έλεγχο των Κομμουνιστών. Η συνολική δύναμή τους τον Ιούνιο του 1937 υπολογίζεται στο 1.000.000, κάτι που σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στο γόπτρο της Σοβιετικής αρωγής, την "προστασία" και το πατρονάρισμα που το Κόμμα προσέφερε στη γραφειοκρατία, στο στρατό και στον ιδιωτικό τομέα.

20. Μετά την αρχική στρατιωτική εξέγερση στην Ισπανία τον Ιούλιο του 1936 και την επακολουθείσα ήττα της στα δύο τρίτα της χώρας από τη δράση των οπλισμένων εργατών, ξεκίνησαν, από το βορρά έως το νότο, πολύ πιο κανονικές από πλευράς έντασης και στρατηγικής μάχες, χωρίζοντας βίαια τη χώρα στη μέση. Έως την ημέρα που στάλθηκε αυτή η επιστολή ο εθνικιστικός στρατός του Φράνκο πλησίαζε ταχύτατα στα περίχωρα της πρωτεύουσας Μαδρίτης, περιμένοντας πως θα έπεφτε γρήγορα και πως μαζί της θα κατέρ-

ρεε και η δημοκρατία.

21. Ο Arthur Müller-Lehning ήταν ένας Γερμανός αναρχοσυνδικαλιστής αγωνιστής με τον οποίο η Γκόλντμαν διατηρούσε επαφή τα προηγούμενα χρόνια. Υπήρξε δόκιμος συγγραφέας και ήδη από το 1929 είχε γράψει μια εκτενή ανάλυση της Ρωσικής επανάστασης. Τα τελευταία χρόνια ο Lehning συγκέντρωσε και εξέδωσε πολλούς τόμους των αρχείων του Μπακούνιν υπό την αιγίδα του Διεθνούς Ινστιτούτου Κοινωνικής Ιστορίας του Άμστερνταμ.

22. Η δήλωση του Μπερνέρι ήταν η αρχική μορφή της τελικής “επιστολής προς την Φεντερίκα Μοντσένυ” και δημοσιεύτηκε τον Απρίλιο του 1937, στο 12ο φύλλο της εφημερίδας του “Ταξική Πάλη”, στη Βαρκελώνη. Παρατίθεται στο βιβλίο του Ντανιέλ Γκερέν “Ούτε Θεός ούτε αφέντης”, σελ. 74-82, εκδόσεις “Σπηλιώτη”.

23. Στην κυβέρνηση της 4ης Νοεμβρίου του 1936 η Φεντερίκα Μοντσένυ έγινε Υπουργός Υγείας, ο Χουάν Γκαρθία Ολιβέρ Υπουργός Δικαιοσύνης, ο Χουάν Λόπεθ Υπουργός Εμπορίου και ο Χουάν Πεϊρό Υπουργός Βιομηχανίας.

24. Προφανώς αναφέρεται εδώ στη χήρα του *Erich Móhsam*, του Γερμανού αναρχικού συγγραφέα και ακτιβιστή που δολοφονήθηκε σε στρατόπεδο συγκέντρωσης των Ναζί το 1934. Η *Zensl Móhsam* δραπέτευσε στη συνέχεια σ' αυτό που νόμιζε πως ήταν ο παράδεισος, δηλαδή στη Σοβιετική Ένωση, για να συλληφθεί λίγο μετά και να φυλακιστεί.

25. Ήδη από τις 6 Νοεμβρίου, όταν η δημοκρατική κυβέρνηση μεταφέρθηκε από τη Μαδρίτη στη Βαλένθια, ο στρατός του Φράνκο είχε κιάλας λάβει αποφασιστικής σημασίας στρατιωτική υποστήριξη από τη Γερμανία και την Ιταλία: με την βοήθειά τους μεταφερόταν γρήγορα σημαντικός αριθμός στασιαστών –αρχικά από το Μαρόκο– στην Ισπανία και υπήρχε σε πρώτη φάση ενίσχυση με άντρες και όπλα, ενώ είχε λάβει υποσχέσεις για πολύ περισσότερο οπλισμό, πυρομαχικά και στρατεύματα. Πράγματι, τέτοιου είδους πολεμικό υλικό, ειδικοί σύμβουλοι και στρατιώτες άρχισαν να φτάνουν σε μεγάλους αριθμούς το Νοέμβριο.

26. Οι Ρεπουμπλικάνοι Αριστεροί συμπεριελάμβαναν μια ποικιλία από μετριοπαθείς συντηρητικούς και φιλελεύθερους πολιτικούς συνδυασμούς με τόσο διακεκριμένα στελέχη

σε εθνικό επίπεδο, όπως ο Λουίς Κομπάνυς (επικεφαλής της Καταλανικής κυβέρνησης), ο Μανουέλ Αθάνια (πρόεδρος της Δημοκρατίας) και ο Χοσέ Χιράλ (επικεφαλής της πρώτης δημοκρατικής κυβέρνησης κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου, πριν τον Λάργκο Καμπαλλέρο).

27. Ο Μπιλ Σάτοφ ήταν ένας Ρώσος στην καταγωγή αναρχοσυνδικαλιστής αγωνιστής στις Ηνωμένες Πολιτείες, ο οποίος δραστηριοποιήθηκε μέσα στους "Βιομηχανικούς Εργάτες του Κόσμου", βοήθησε στην οργάνωση του μεγάλου Συνδικάτου Ρώσων Εργατών (Η.Π.Α) και για κάποιο χρονικό διάστημα διετέλεσε διευθυντής του Κέντρου Φερρέρ στη Νέα Υόρκη. Γύρισε αδημονώντας στη Ρωσία μαζί με τον Βολίν και άλλους τον Ιούλιο του 1917. Μέσα σ' έναν μόλις μήνα εξελέγη στη Διάσκεψη Εργοστασιακών Επιτροπών στην Πετρούπολη. Από 'κει, έγινε αντιπρόσωπος της Στρατιωτικής Επαναστατικής Επιτροπής κατά τη διάρκεια της Οκτωβριανής Επανάστασης και σύντομα οι ίδιοι οι Μπολσεβίκοι του εμπιστεύθηκαν κρίσιμες στρατιωτικές και οργανωτικές ευθύνες. Η Γκόλντμαν αναφέρεται λεπτομερέστερα στον ρόλο του και στις συναντήσεις

που είχε μαζί του στη Ρωσία στην αυτοβιογραφία της (Έμμα Γκόλντμαν “Ζώντας τη ζωή μου”, τόμος Β', σελ. 728-35) και στο βιβλίο της “Η Διάλυση των Αυταπατών μου στη Ρωσία” (σελ. 5-6).

28. Αναφέρεται στο κατηγορητήριο του Σαπίρο για τους Ισπανούς αναρχικούς που περιείχε το μακροσκελές γράμμα του προς τον Αρμάντο Μπόργκι (έναν σπουδαίο Ιταλό αναρχοσυνδικαλιστή, εξόριστο τότε στις Η.Π.Α), το οποίο έστειλε στην Γκόλντμαν για σχολιασμό.

29. Η Γκόλντμαν αναφέρεται εδώ σε διάφορες δηλώσεις ηγετών της CNT-FAI, κατά το συνέδριο της CNT-FAI τον Μάιο του 1936 και κατά τις πρώτες εβδομάδες μετά τη 19η Ιουλίου, σύμφωνα με τις οποίες το αναρχικό κίνημα δεν ήταν αρκετά ισχυρό για να υποστηρίξει την επαναστατική ορμή εναντίον τόσο των φασιστών όσο και των αντεπαναστατών κρατιστών “συμμάχων” απ’ άκρου εις άκρον στην Ισπανία. Ίσως μια τέτοια προσπάθεια να μπορούσε να γίνει στις περιοχές, τουλάχιστον, όπου η δύναμη των αναρχικών ήταν πιο μεγάλη (και δεν ήταν επίσης υπό τον έλεγχο του Φράνκο, όπως η Καταλωνία, η Αραγωνία και ένα μεγάλο μέρος

της Λεβάντε) δια μέσου της ανακήρυξης και υπεράσπισης της αυτονομίας τους. Η σταθερή απάντηση σε μια τέτοια πρόταση ήταν ότι ακόμη κι αν οι διάφορες αντίπαλες ισπανικές δημοκρατικές δυνάμεις δεν αποδεικνύονταν ικανές να αντιπαλέψουν τέτοιες ισχυρές αναρχικές κοινωνίες, η εκθρόνιση που θα εκδηλωνόταν στο εξωτερικό (σε Γαλλία και Βρετανία ιδίως) θα ξεπερνούσε κατά πολύ αυτήν που, ήδη, είχαν επιδείξει για την ίδια τη δημοκρατία, και θα οδηγούσε σε άμεση στρατιωτική παρέμβαση.

30. Όπως τόνισε ο Σαπίρο στην ανταπάντησή του, στις 20 Μαρτίου 1937, αυτός είχε πράγματι προειδοποιήσει επανειλημμένως για τις τάσεις υπέρ της συνεργασίας με τους κρατιστές που εμφανίσθηκαν στην CNT-FAI (μόλις υπαναχώρησαν από βασικές αναρχικές αρχές) και μάλιστα αρκετά νωρίς, δηλαδή αρκετά χρόνια πριν –κατά τις πρώτες εβδομάδες της Δεύτερης Δημοκρατίας. Η κριτική του είχε εκφρασθεί απ' ευθείας στη CNT, όπως επίσης και στην IWMA, την αναρχο-συνδικαλιστική Διεθνή, εκπρόσωπος της οποίας είχε ο ίδιος διατελέσει κατά τα πρώτα συνέδρια της CNT στην Ισπανία. Είπε στην Γκόλντμαν ότι της είχε στείλει ταχυ-

δρομικά τις κριτικές του , όπως ήταν η αναφορά της *IWMA* που αυτός και ο Εουσέμπιο Καρμπο έγραψαν στα 1933 (“Αναφορά για τη δραστηριότητα της *CNT*, 16 Δεκ. 1932-26 Φεβρ. 1933”), αλλά η Γκόλντμαν σημείωσε στο περιθώριο της επιστολής του ότι ποτέ δεν τις έλαβε.

31. Το Ανεξάρτητο Εργατικό Κόμμα (*Independent Labour Party-I.L.P*) ιδρύθηκε στα 1893 και αργότερα συνέβαλε στον σχηματισμό του Βρετανικού Εργατικού Κόμματος. Ασκώντας κριτική στην αυξανόμενη “μετριοπάθεια” του τελευταίου, το Ανεξάρτητο Εργατικό Κόμμα απέσυρε την υποστήριξή του στα 1931-32, για να ξαναγίνει και πάλι αυτόνομο, αντί να αποτελεί απλώς μια τοπική κομματική επιτροπή στα πλαίσια του ευρύτερου κομματικού οργανισμού.

32. Το Εργατικό Κόμμα της Μαρξιστικής Ενοποίησης (*POUM*) σχηματίστηκε στα 1935 από την ένωση δύο Κομμουνιστικών ομάδων της Ισπανίας: το Συνασπισμό Εργατών και Αγροτών και την Κομμουνιστική Αριστερά του Αντρέ Νιν και άλλων. Διεθνώς, συνδέθηκε με το Γραφείο Λονδίνου των Επαναστατικών Σοσιαλιστικών Κομμάτων, γενικός γραμματέας του οποίου ήταν ο Φέννερ

Μπρόκγουαίη του I.L.P Για τους εξωτερικούς παρατηρητές, φαινόταν να συνδέεται με την γενική κριτική και προσέγγιση του Λέον Τρότσκυ και των διεθνών συμμάχων του, με τους οποίους πράγματι συνδέονταν οι ηγέτες του ΡΟΥΜ κατά το παρελθόν. Ωστόσο, ο ίδιος ο Τρότσκυ υπήρξε κριτικός έναντι του ΡΟΥΜ (και του Γραφείου Λονδίνου) εξ αρχής. Το ΡΟΥΜ, με την κύρια δύναμή του στην Καταλωνία (γύρω στα 3000 μέλη στα μέσα του 1936), προσχώρησε στην Καταλανική Στρατιωτική Επιτροπή και στην Κυβέρνηση μαζί με τους Αναρχικούς, τους Ρεπουμπλικάνους, τους Σοσιαλιστές και το Ρωσόφιλο Κομμουνιστικό Κόμμα (το τελευταίο μέσω του PSUC).

33. *Υπό την σκληρή πίεση των “συμμάχων” τους στην κυβέρνηση, αλλά όπως φαίνεται και από τη δική τους ισχυροποιούμενη πεποίθηση ότι έτσι έπρεπε να γίνει, οι πλέον επιφανείς ηγέτες της CNT-FAI άρχισαν τον Μάρτιο του 1937 να καλούν για ευρύτερες στρατιωτικές αλλαγές. Σε αυτές συμπεριλαμβάνονταν η ανασυγκρότηση και η ενοποίηση των συγγενών πολιτικά πολιτοφυλακών (συμπεριλαμβανομένων και εκείνων της CNT-FAI, όπως η Φάλαγγα Ντουρούτι) με στόχο την τελική μετα-*

τροπή τους σε τακτικές μονάδες του κυβερνητικού στρατού (“στρατιωτικοποίηση”): η επαναφορά της υποχρεωτικής στράτευσης για τους άντρες στρατεύσιμης ηλικίας (“υποχρεωτική επιστράτευση”) και η υπαγωγή όλων των στρατιωτικών μονάδων σε μία ενιαία διοίκηση, υπόλογη στην κυβέρνηση. Τέτοια μέτρα, βεβαίως, έρχονταν σε αντίφαση με τις παραδοσιακές αναρχικές θέσεις.

34. Από το 1925 έως το 1946, ο Σερ Γουώλτερ Σίτριν υπήρξε γενικός γραμματέας της βρετανικής Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών (TUC). Ο Ερνοστ Μπέβιν υπήρξε επί μακρόν ηγέτης του βρετανικού Εργατικού Κόμματος και έγινε υπουργός Εργασίας στην κυβέρνηση συνασπισμού του Τσώρτσιλ κατά τη διάρκεια του πολέμου και υπουργός Εξωτερικών στην Εργατική κυβέρνηση της περιόδου 1945-1951 υπό τον Κλέμεντ Άττλη.

35. Η “Ελεύθερη Φωνή των Εργατών” (Freie Arbeiter Stimme) ήταν μια αναρχική εφημερίδα που εκδιδόταν στα Γίντις (Εβραϊκά), στη Νέα Υόρκη την περίοδο 1890-1977.

36. Η Γκόλντμαν πράγματι διαμαρτυρήθηκε για διάφορα μπολσεβίκικα καταπιεστικά μέτρα σε διάφορα ηγετικά στελέχη υψηλού επιπέδου (συμπεριλαμβανομένων και των

Λένιν και Κολλουταί) σε κατ' ιδίαν συζητήσεις που είχε μαζί τους. Άσκησε επίσης κριτική στο καθεστώς, στο συνέδριο της Κόκκινης Συνδικαλιστικής Διεθνούς, τον Ιούλιο του 1921 και υπέγραψε και μια φλογερή διαμαρτυρία προς τον Ζηνόβιεφ (Πρόεδρο της Επιτροπής Εργασίας και Άμυνας της Πετρούπολης) εναντίον της επαπειλούμενης καταστολής στην Κροστάνδη μερικούς μήνες νωρίτερα (Η επιστολή αυτή παρατίθεται στο βιβλίο "Η Ρώσικη Τραγωδία: Η Ρώσικη επανάσταση και το Κομμουνιστικό Κόμμα-Η εξέγερση της Κροστάνδης", σελ. 155-157, εκδόσεις "Αρδην"). Υπήρξε από τους οργανωτές της νεκρώσιμης πομπής του Κροπότκιν στη Μόσχα το 1921 (που ήταν και η τελευταία δημόσια εμφάνιση των αναρχικών στη Σοβιετική Ένωση, εκτός από το όλο και περισσότερο καταστελλόμενο Μαχνοβίτικο κίνημα στην Ουκρανία) και κατά τους τελευταίους μήνες της παραμονής της στην Πετρούπολη (και ενώ βρισκόταν υπό επιτήρηση), δεχόταν συνεχώς στο διαμερισμά της για συζητήσεις αρκετούς θορυβημένους από τις εξελίξεις αναρχικούς, Ρώσους και ξένους. Σχολιασμός των διαφόρων αυτών δραστηριοτήτων της περιέχεται στην αυτοβιογρα-

φία της (Έμμα Γκόλντμαν “Ζώντας τη ζωή μου”) και στο βιβλίο της που αναφέρεται στην εμπειρία της από το μπολσεβίκικο καθεστώς και έχει τίτλο “Η Διάλυση των Αυταπατών μου στη Ρωσία”.

37. Αναφέρεται στη δολοφονία των Ιταλών αναρχικών Καμίλλο Μπερνέρι και Φρανσίσκο Μπαρμπιέρι, στη Βαρκελώνη. Ο Μπαρμπιέρι ήταν ένας βετεράνος αναρχικός με πολύχρονη αγωνιστική εμπειρία στην Ιταλία και την Αργεντινή, προτού έρθει στην Ισπανία για να πολεμήσει με τις αναρχικές πολιτοφυλακές. Η Γκόλντμαν αναφέρεται επί μακρόν στον Μπερνέρι στο επόμενο υπό έκδοση βιβλίο αυτής της σειράς των εκδόσεων Άρδην, με υπότιτλο “Δ. Η Κομμουνιστική Υπονόμευση της Ισπανικής Επανάστασης”.

38. Στο άρθρο του με τίτλο “Στοχασμοί για την Ισπανική Επανάσταση”, δημοσιευμένο στην Νεοϋρκέζικη αναρχική εφημερίδα “Challenge”, στις 25 Ιουνίου, 2 Ιουλίου και 9 Ιουλίου 1938, ο Σαπίρο επέμεινε πως η μόνη ενδεδειγμένη πορεία για τους Ισπανούς αναρχικούς, μέσα στην ενθουσιώδη ατμόσφαιρα που ακολούθησε αμέσως μετά την 19η Ιουλίου του 1936, ήταν να κηρύξουν την κοινωνική επανάσταση παντού και να

υπερασπιστούν ενόπλως τις κατακτήσεις και την ορμή της (τουλάχιστον στην Καταλωνία, την Αραγωνία και τη Λεβάντε) από τις επιθέσεις των φασιστών, των μετριοπαθών και των “Αριστερών” αντεπαναστατών ομοίως. Αυτό ήταν οπωσδήποτε επικίνδυνο, εφ’ όσον η κήρυξη της επανάστασης θα μπορούσε να αγνοηθεί σε κάποια τμήματα της δημοκρατικής Ισπανίας, και μια τέτοια ανοιχτή διαίρεση της χώρας μπορεί να έκανε το δρόμο του Φράνκο ακόμη πιο εύκολο. Εντούτοις, ο Σαπίρο πίστευε πως ένα τέτοιο ρίσκο άξιζε τον κόπο, συγκρινόμενο με την όλο και μεγαλύτερη απόκλιση από τις αναρχικές αρχές και την επαναστατική πρακτική, σαν συνέπεια του όλο και μεγαλύτερου συμβιβασμού με τους κρατιστές “συμμάχους”.

39. Στο άρθρο της με τίτλο “Η θέση μου”, που δημοσιεύθηκε στις εφημερίδες “Η Ισπανία και ο Κόσμος” (15ο φύλλο, 2 Ιουλίου 1937) και “Ελεύθερη Φωνή των Εργατών”. Το κύριο τμήμα αυτών των δηλώσεων παρουσιάζεται στο πρώτο βιβλίο αυτής της σειράς των εκδόσεων Άρδην, με υπότιτλο “Α. Το Ισπανικό Αναρχικό Κίνημα”, σελ. 33-39.

40. Σύμφωνα με τα στοιχεία της CNT, μέχρι τον Ιούλιο του 1937, μόνο στην Βαρκε-

λώνη, περίπου 800 μέλη της φυλακίστηκαν και άλλα 60 δολοφονήθηκαν. Μια καινούργια παράνομη εφημερίδα της Βαρκελώνης, η "Αναρχία", μιλούσε για "λουτρό αίματος" στα χωριά, όπου τα καθοδηγούμενα από τους κομμουνιστές "Τάγματα Εφόδου" σφαγίασαν και φυλάκισαν πολύ περισσότερους αναρχικούς αγωνιστές. Επίσης, γύρω στα μέσα Ιουλίου, όλοι οι ηγέτες και τα στελέχη του ΡΟΟΥΜ βρίσκονταν στη φυλακή.

41. Ο Συμεών και η Λίζα Κολντόφσκυ ήταν φίλοι της Γκόλντμαν από το Λονδίνο στους οποίους και διέμεινε τον χειμώνα του 1935-36.

42. Εδώ αναφέρεται στη σχετικά αναίμακτη κατάληψη της εξουσίας από τον Μουσσολίνι στην Ιταλία το 1922 και από τον Χίτλερ στη Γερμανία το 1933.

43. Ο συγγραφέας Ρέτζιναλντ Ρέννολντς ήταν ο σύντροφος της Αγγλίδας και στενής φίλης της Γκόλντμαν Έθελ Μάννιν.

44. Την εποχή εκείνη σχεδίαζαν την δημιουργία της βρετανικής πτέρυγας της SIA (Διεθνής Αντιφασιστική Αλληλεγγύη). Περισσότερα στοιχεία για την SIA βρίσκονται στο δεύτερο βιβλίο αυτής της σειράς των εκδόσεων Άρδην, με υπότιτλο "B. Η Νέα

Κοινωνία”, σελ. 89-92 και 110-111.

45. Στο Παρίσι τον Δεκεμβριο του 1937.

46. Η CNT πρότεινε την οργανωτική συμμαχία των διαφόρων αντιφασιστικών πολιτικών δυνάμεων, συμπεριλαμβανομένων και της Δεύτερης και Τρίτης Διεθνούς, -παρόμοια με το ενωμένο μέτωπο στην ίδια την Ισπανία- και τον διεθνή συντονισμό της αντιφασιστικής προπαγάνδας. Έως το τέλος του 1937, η άσβεστη δίψα των κομμουνιστών για την εξουσία είχε εκφοβίσει και αποξενώσει μερικούς από τους παλαιούς πολιτικούς συμμάχους τους στις γραμμές των Σοσιαλιστών και των Ρεπουμπλικάνων Αριστερών, ιδιαιτέρως δε τον Υπουργό Άμυνας της κυβέρνησης Νεγκρίν Ινδαλέθιο Γριέτο. Διαβλέποντας κάποια απειλή για τη θέση τους και επιθυμώντας να επιτείνουν ακόμη περισσότερο τη διάσπαση στο αναρχοσυνδικαλιστικό κίνημα, οι Κομμουνιστές στην Ισπανία έδωσαν για μια ακόμη φορά δείγματα φιλίας έναντι ορισμένων αναρχικών ηγετών και διαπραγματεύθηκαν μαζί τους, ιδίως με την Εθνική Επιτροπή της CNT. Η Γκόλντμαν εικάζει στην επιστολή αυτή πως ίσως αυτός ο παράγοντας ερμηνεύει εν μέρει τη νέα πρόταση της CNT.

47. Οι ηγέτες της CNT προσπαθούσαν να διατηρήσουν τον ρόλο τους ως “υπευθύνων” και μη διασπαστικών στοιχείων της αντιφασιστικής συμμαχίας. Συγχρόνως, ήταν δύσπιστοι έναντι των συντρόφων τους που ασκούσαν έντονη κριτική στη συνεργασία, εμμένοντας στην πραγμάτωση της επανάστασης, και αποστρέφονταν πολλούς απ’ αυτούς. Έτσι, εκλογίκευσαν την ανικανότητά τους να παράσχουν σημαντική βοήθεια ή να απελευθερώσουν τέτοιους συντρόφους που είχαν φυλακισθεί στα πλαίσια του κύματος καταστολής που ξέσπασε μετά τα γεγονότα του Μαΐου του 1937.

48. Εδώ αναφέρεται στην απάντηση που τους έδωσε ο Λένιν, όταν αυτή και ο Μπέρκμαν εξέφρασαν την ανησυχία τους για τους φυλακισμένους αναρχικούς, στην απευθείας συνάντησή τους μαζί του, στις αρχές του 1920. (Εμμα Γκόλντμαν “Ζώντας τη ζωή μου”, τόμος β’, σελ. 765-66).

49. Η Γκόλντμαν δημοσίευσε μια σύντομη αναφορά για τη δεύτερη επίσκεψή της στην Ισπανία στο Νεοϋρκέζικο περιοδικό “Η Ισπανική Επανάσταση”, (6 Δεκεμβρίου 1937, τεύχος 6). Η αναφορά της αυτή συμπεριλάμβανε μια έντονη καταδίκη της δίωξης των

αναρχικών από τους κομμουνιστές. Ωστόσο, η πολύ μακροσκελέστερη έκθεσή της για την κομμουνιστική καταπίεση, με τίτλο "Πολιτικές Διώξεις στη Δημοκρατική Ισπανία", δημοσιεύθηκε στην έκδοση της 10ης Δεκεμβρίου 1937 της εφημερίδας "Spain and the World" (Η Ισπανία και ο Κόσμος) και παρατίθεται στο βιβλίο του Αουγκουστίν Σούχου "Οι μάχες του Μάη του 1937 στην επαναστατημένη Βαρκελώνη", σελ. 98-110, εκδόσεις "Αρδην".

50. Η λονδρέζικη έκδοση του I.L.P. (Ανεξάρτητο Εργατικό Κόμμα).

51. Ο Μακγκόβερν επισκέφτηκε την Ισπανία τον Νοέμβριο του 1937 και κατέγραψε την εμπειρία του αυτή σε μια μπροσούρα με τον τίτλο "Τρόμος στην Ισπανία". Ο Α. Φέννερ Μπρόκγουαίη ήταν ένας ειρηνιστής που φυλακίσθηκε για τη δράση του, κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Μετά τον πόλεμο, βοήθησε στην ίδρυση και ανέλαβε και πρόεδρος της Αντιμιλιταριστικής Διεθνούς, μιας παγκόσμιας ειρηνιστικής οργάνωσης, που δραστηριοποιείται ακόμη και σήμερα. Στα 1929 εξελέγη στο κοινοβούλιο και το 1931 έγινε πρόεδρος του I.L.P. Μέσα σε διάστημα μερικών ετών έγινε γενικός γραμματέας του

κόμματος και εκδότης του κομματικού περιοδικού, "The New Leader" (Νέος Ηγέτης). Στα 1946 έφυγε από το I.L.P. και ξαναγύρισε στο Εργατικό Κόμμα. Στην αυτοβιογραφία του (με τίτλο "Μέσα στην Αριστερά"), που γράφτηκε στα 1938-39, αναφέρεται τόσο στην Γκόλντμαν όσο και στους Ισπανούς αναρχικούς εν γένει.

52. "Η πρώτη επέμβαση της Ρωσίας στις Ισπανικές υποθέσεις ήταν η εκ μέρους της υπογραφή του λεγόμενου συμφώνου ουδετερότητας, που ήταν καθαρά γέννημα των ιμπεριαλιστικών συμφερόντων της Γαλλίας και της Αγγλίας. Η ηθική σημασία αυτού του συμφώνου βρίσκεται κατ' αρχήν στο γεγονός και μόνο ότι έθετε την Κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου, που ανεδείχθη από τις εκλογές του Φλεβάρη του 1936, στην ίδια θέση με τους στασιαστές στρατηγούς, που ήταν ένοχοι εσχάτης προδοσίας κατά της δημοκρατίας και που επεδίωκαν να την ανατρέψουν βίαια, κάτι που, λογουχάρη, δεν έκανε η ρεπουμπλικάνικη κυβέρνηση του Μεξικού....." γράφει ο Ρούντολφ Ρόκερ σ' αυτή την έκθεση με τίτλο "Η τραγωδία της Ισπανίας" (Αύγουστος 1937, Νέα Υόρκη), που παρατίθεται στο βιβλίο "Ρούντολφ Ρό-

κερ-CNT-FAI: ο ισπανικός “εμφύλιος” πόλεμος-ανατομία της ισπανικής επανάστασης” σελ 46-95, εκδόσεις “Ελεύθερος Τύπος”. (Σημείωση της Ελληνικής έκδοσης)

53. Ο Λούις Φίσερ ήταν ένας Αμερικανός δημοσιογράφος, φιλοκομμουνιστής την εποχή εκείνη, που υπηρέτησε προσωρινά και ως αξιωματικός των Διεθνών Ταξιαρχιών. Στα μεταγενέστερα χρόνια, έγινε καθηγητής διεθνών σχέσεων στο Πανεπιστήμιο του Πρίνστον. Το άρθρο που αναφέρει η Γκόλντμαν εμφανίστηκε στο “The Nation” (Το Έθνος), στις 12 Δεκεμβρίου 1936.

54. Οι οργανωμένες από την Κομιντέρν (Κομμουνιστική Διεθνής) Διεθνείς Ταξιαρχίες υπηρέτησαν στην Ισπανία από τις αρχές Νοεμβρίου 1936 μέχρι τον Φλεβάρη του 1939. Αποτελούνταν κυρίως από εθελοντές του εξωτερικού -για το πρώτο τουλάχιστον έτος, πιθανόν να αριθμούσαν γύρω στις 15.000. Οι Ταξιαρχίες συνέβαλλαν στο κομμουνιστικό γόπητρο διεθνώς και λειτούργησαν, μαζί με τα σοβιετικά όπλα και τους στρατιωτικούς συμβούλους, ως σφήνα για να μπορέσει η Σοβιετική Ένωση να κερδίσει έναν όλο και μεγαλύτερο έλεγχο σ’ ολόκληρη την ισπανική στρατιωτική επιχείρηση.

Τα σοβιετικά όπλα σκοπίμως δεν δίνονταν στις αναρχικές πολιτοφυλακές, διότι βρισκόταν εκτός κομμουνιστικής επιρροής.

55. Στο μεταξύ ο Βάσκεθ είχε απαντήσει στο εναγώνιο γράμμα της με ημερομηνία 20/1/38 με μεγαλύτερη μετριοπάθεια αυτή τη φορά, απ' ότι συνήθιζε. Ένωθε επί πλέον να την υποστηρίζει και ο Ρούντολφ Ρόκερ που επέμενε σταθερά στην αναζήτηση τρόπων διαφυγής από τις αυξανόμενες κομμουνιστικές παγίδες.

56. Ένα αντίγραφο της διαπραγματευτικής πρότασης της CNT για μια συμμαχία με την UGT (που αποτελούσε πολύχρονο στόχο για τους αγωνιστές της CNT που έκλιναν περισσότερο, θα λέγαμε, προς τον συνδικαλισμό, κατά αντιδιαστολή μ' αυτούς που έκλιναν περισσότερο προς τον αναρχισμό) αναδημοσιεύτηκε στην "Spain and the World" στις 4 Μαρτίου 1938 (οι διαπραγματεύσεις και το αποτέλεσμα συζητούνται ενδελεχώς στα βιβλία του Χοσέ Πέϊρατς "Η CNT στην Ισπανική Επανάσταση" και "Οι Αναρχικοί στην Ισπανική Επανάσταση", εκδόσεις "Freedom Press"). Η δημόσια αντίδραση της ίδιας της Γκόλντμαν ήταν ένα άρθρο της με τίτλο "Η Έμμα Γκόλντμαν και οι Προτάσεις

Συμμαχίας” που δημοσιεύθηκε στην “Spain and the World” της ίδιας έκδοσης. Τα πιο σημαντικά μέρη του εκτίθενται παρακάτω.

57. Οι αναρχικοί διέκειντο ευνοϊκά σ’ αυτό το σύμφωνο, διότι για τόσους και τόσους μήνες ισχυρίζονταν, αρχικά τουλάχιστον, πως μια γνήσια συμμαχία εργατών θα μπορούσε να υποκαταστήσει ένα κυβερνητικό καθεστώς πολιτικών κομμάτων –έτσι, υποτίθεται ότι δεν συνιστούσε και τόσο μεγάλη υποχώρηση από τις παραδοσιακές αναρχικές αρχές. Συγκεκριμένα, μέλη της CNT είχαν προτείνει τη συμμαχία αυτή στις αρχές της δεκαετίας του ’20 (όπως ο Σαλβαδόρ Σεγκουί) και στις αρχές της δεκαετίας του ’30 (όπως ο Άνχελ Πεστάνια).

58. Χωρίς αμφιβολία, αναφέρεται ειδικά στο σύμφωνο της 18ης Μαρτίου 1938, όπου αναγνωρίζεται η πρωτοκαθεδρία του κεντρικού Κράτους (εύκολη δικαιολόγηση για οποιονδήποτε βαθμό παρέμβασης) σ’ όλες τις πλευρές της κολλεκτιβοποιημένης οικονομίας, που είχε ήδη αναπτυχθεί από τις πρωτοβουλίες των εργατών, όπως επίσης και η δέσμευση για ένα κυβερνητικό μεταπολεμικό πολιτικό σύστημα. Κριτικές γι’ αυτό το σύμφωνο βρίσκονται στα προαναφερθέντα

βιβλία του Χοσέ Πέϊρατς και στο βιβλίο του Βέρνον Ρίτσαρντς “Διδάγματα από την Ισπανική Επανάσταση” (κεφ. 18, σελ. 188, εκδόσεις “Ελεύθερος Τύπος”).

59. Ο Λουίς Αρακισταίν υπήρξε ηγετική φυσιογνωμία του Ισπανικού Σοσιαλιστικού Κόμματος και πολύ στενός συνεργάτης του Λάργκο Καμπαλλέρο. Το σχόλιο του παρατίθεται στο βιβλίο του Χοσέ Πέϊρατς “Οι Αναρχικοί στην Ισπανική Επανάσταση”.

60. Ο Μανουέλ Μασκαρέλ ήταν μέλος της Εθνικής Επιτροπής της CNT, όπως επίσης και ένας από τους αντιπροσώπους της στο Παρίσι κατά το 1937. Έχοντας ακολουθήσει τη γραμμή του συμβιβασμού κατά τη συνάντηση της IWMA στο Παρίσι, τον Δεκέμβριο του 1937, αντικατέστησε τον Πιέρ Μπενάρ στη θέση του γενικού γραμματέα της οργάνωσης αυτής, τον Φεβρουάριο του 1938. Παρέμεινε στη θέση αυτή μέχρι τη στιγμή που η IWMA σε μια συνάντηση της που έγινε αργότερα τον ίδιο χρόνο (1938) αποφάσισε να μεταφέρει την έδρα της στη Στοκχόλμη. Όσο ήταν στη θέση του εκπροσώπου της CNT στο Παρίσι, αλληλογραφούσε τακτικά με την Γκόλντμαν, μια και το γραφείο του Παρισιού είχε πολύ συχνά πιο

άμεση επαφή με την Ισπανία απ' όσο είχε η Γκόλντμαν στο Λονδίνο.

61. Η μαζική μηχανοκίνητη επίθεση στην Αραγωνία από τους Εθνικιστές, που άρχισε τον Μάρτιο του 1938, βρήκε τον επαναστατικό στρατό εν μέσω αναδιοργάνωσης κι έτσι έκανε μια χωρίς προηγούμενο σαρωτική προέλαση στη Μεσόγειο. Μέχρι τις 15 Απριλίου, οι δυνάμεις των Εθνικιστών έφτασαν στη θάλασσα, διασπώντας τη δημοκρατική Ισπανία από τούδε και στο εξής σε δύο ξεχωριστές ζώνες: το κέντρο (συμπεριλαμβανομένων της Μαδρίτης και της Βαλένθιας) και την Καταλωνία.

62. Κατά τη διάρκεια της ίδιας κρίσης που δημιουργήθηκε από την επίθεση των Εθνικιστών στην Αραγωνία, η CNT υπέγραψε το σύμφωνο με την UGT, συμμετέχοντας για μια ακόμη φορά μ' έναν αντιπρόσωπό της στην εθνική κυβέρνηση (τον Σεγκούνδο Μπλάνκο ως Υπουργό Υγείας και Εκπαίδευσης) και πέτυχε τη δημιουργία της "Εκτελεστικής Επιτροπής του Ελευθεριακού Κινήματος" (που ενοποίησε τη CNT, τη FAI και την Ελευθεριακή Νεολαία), νομιμοποιώντας έτσι σε σημαντικό βαθμό την συγκεκριμένη οργάνωση του αναρχικού κινήμα-

τος περισσότερο από ποτέ.

63. Η “Εμπροσθοφυλακή” (*Vanguard*) ήταν ένα αναρχοσυνδικαλιστικό περιοδικό της Νέας Υόρκης που εξεδίδετο από το 1932 έως το 1939. Ένας από τους συντάκτες του εντύπου αυτού ήταν και ο Σαμ Ντόλγκοφ, συγγραφέας του βιβλίου “Αναρχικές Κολλεκτίβες: Εργατική Αυτοδιεύθυνση στην Ισπανική Επανάσταση, 1936-1939 (εκδόσεις Διεθνής Βιβλιοθήκη).

64. Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό “*Vanguard*” (Ιούλιος 1938), με τον τίτλο: “*Trotsky Protests Too Much*”. Το κείμενο αυτό, περισσότερο επεξεργασμένο, δημοσιεύθηκε ως μπροσούρα με τον ίδιο τίτλο στα 1938 (στη Γλασκώβη από την Αναρχοκομμουνιστική Ομοσπονδία).

65. Για άλλα σχόλια της Γκόλντμαν που αναφέρονται σ’ αυτήν την αλλαγή της στάσης της FAI βλέπε το πρώτο βιβλίο αυτής της σειράς των εκδόσεων Άρδην, με υπότιτλο “Α. Το Ισπανικό Αναρχικό Κίνημα”, σελ. 47-48.

66. Σ’ αυτό το γράμμα αναφέρει το υλικό που παρέλαβε κατά την τελευταία επίσκεψή της στην Ισπανία από εκείνους τους ηγέτες της FAI που τώρα εναντιώνονται ανοικτά στην

Εθνική Επιτροπή της CNT. Έλαβε επίσης περισσότερα τεκμηριωμένα στοιχεία, μετά την επιστροφή της στην Αγγλία, μέσω επιστολών που έφτασαν από την Ισπανία .

67. Παρά τη διαρκή επιδείνωση της στρατιωτικής αλλά και της διεθνούς κατάστασης των αντιφασιστών της Ισπανίας, η ρωσική βοήθεια είχε, ήδη, ελαττωθεί μέχρι την ημερομηνία εκείνη.

68. Παράλληλα με τα όπλα, τους στρατιωτικούς συμβούλους και τους πολιτικούς κομμισάριους, η Σοβιετική Ένωση εξήγαγε στην Ισπανία κι ένα ακόμη σημαντικό κομμάτι της κομμουνιστικής κρατικής μηχανής, τη μυστική αστυνομία (την NKVD, παλαιότερα γνωστή και ως Τσεκά). Αυτοί οι τελευταίοι, με τη συνεργασία των Ισπανών, εγκατέστησαν το δικό τους ιδιωτικό δίκτυο φυλακών “ασφαλείας”, εντελώς ξέχωρο από τις ήδη σημαντικές και όλο και περισσότερο ελεγχόμενες από τους Κομμουνιστές φυλακές της Ισπανικής κυβέρνησης. Εκεί, οι πολιτικοί αντίπαλοι εξαφανίζονταν χωρίς ν’ αφήνουν ίχνη. Το πλέον αξιοσημείωτο παράδειγμα, διότι αφορούσε έναν γνωστότατο επικριτή των Κομμουνιστών, ήταν αυτό του Αντρέ Νιν, ενός από τους δύο συνιδρυτές ηγέτες του POUM.

69. Αναφέρεται εδώ στο στρατιωτικό κίνημα της τελευταίας στιγμής, από τις 5 ώς τις 12 Μαρτίου του 1939, κατά των υπολειμμάτων του καθεστώτος Νεγκρίν, και ενώ, ήδη, ο στρατός του Φράνκο προετοιμαζόταν για την τελική επίθεση στην πόλη και την κατάλυση της δημοκρατίας. Της ένοπλης στάσης και της εγκαθίδρυσης νέου Συμβουλίου Άμυνας ηγήθηκε ο Στρατηγός Κασάδο, διοικητής του στρατού του Κέντρου, έχοντας πολύ σημαντική μαχητική υποστήριξη από αναρχικές στρατιωτικές μονάδες και πολίτες. (Επίσης επεδοκίμασε το σχέδιο και ο στενός φίλος του Λάργκο Καμπαλλέρο, σοσιαλιστής Βενθεςλάο Καρίγιο, πατέρας του μετέπειτα γνωστού ηγέτη του Ισπανικού Κομμουνιστικού Κόμματος.) Τα γεγονότα αυτά ήταν μια απάντηση στο *de facto* πραξικόπημα του Νεγκρίν στις 2 Μαρτίου, όταν ο Νεγκρίν έκανε κυβερνητικό ανασχηματισμό, παραχωρώντας ανοιχτά στους Κομμουνιστές τις πιο καίριες διοικήσεις -του στρατού, της αστυνομίας και της εκκένωσης περιοχών. Όπως φαίνεται, ένα παρόμοιο κίνημα εναντίον των Κομμουνιστών και της κυβέρνησης Νεγκρίν, που ήταν τότε στη Βαρκελώνη, προετοιμάστηκε τον Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο του 1938 εν όψει

της άρνησής τους να αποδεχθούν ένα σχέδιο ουσιαστικής άμυνας για την Καταλωνία (όπως αναφέρεται σ' ένα γράμμα που στάλθηκε στη Γκόλντμαν στις 16/3/39 από έναν σύντροφο που βρισκόταν επί δύο χρόνια στο μέτωπο).

**Η ΕΜΜΑ ΓΚΟΛΝΤΜΑΝ
ΓΙΑ ΤΗΝ
ΙΣΠΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ**

Οράματα στη φωτιά

Α ΤΟ ΙΣΠΑΝΙΚΟ ΑΝΑΡΧΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ

ΕΥΑΣΧΕΤ **Άρθρον**

Η ΕΜΜΑ ΓΚΟΛΝΤΜΑΝ
ΓΙΑ ΤΗΝ
ΙΣΠΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

ΟΡΓΑΝΟΤΑ ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΙΑ

Μ. Η. ΝΣΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Αθήνα, 1988

ISBN 960-7575-03-2
960-7575-13-X